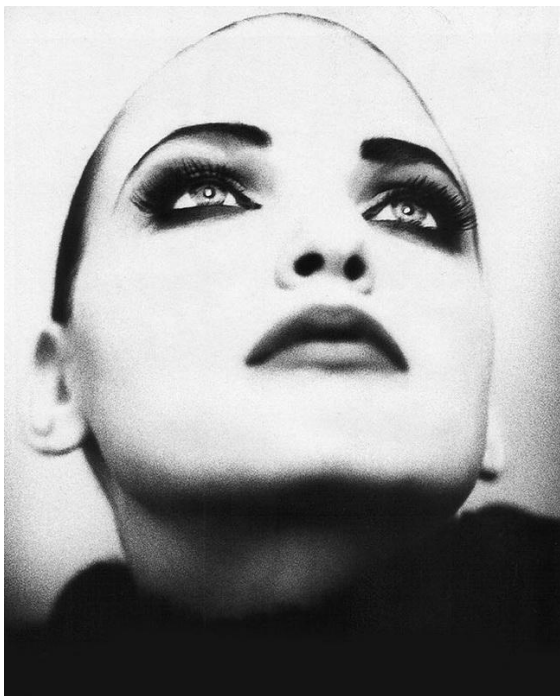

MADE IN
WEST-
VLAANDEREN

howest
De Hogeschool West-Vlaanderen
Lid van de Associatie Universiteit Gent

Feminisme in Vlaanderen: De verankering van 100 jaar strijd

Is er nog nood aan feminisme in Vlaanderen?

Studiegebied

Handelswetenschappen en
bedrijfskunde

Opleiding

Bachelor in de journalistiek

Academiejaar

2013-2014

Promotor

Gerti Wouters

Student

An De Smet

© Ellen Von Unwerth

Howest- Departement Professionele Bacheloropleidingen Kortrijk, Renaat De Rudderlaan 6, 5800 Kortrijk

© Ellen Von Unwerth

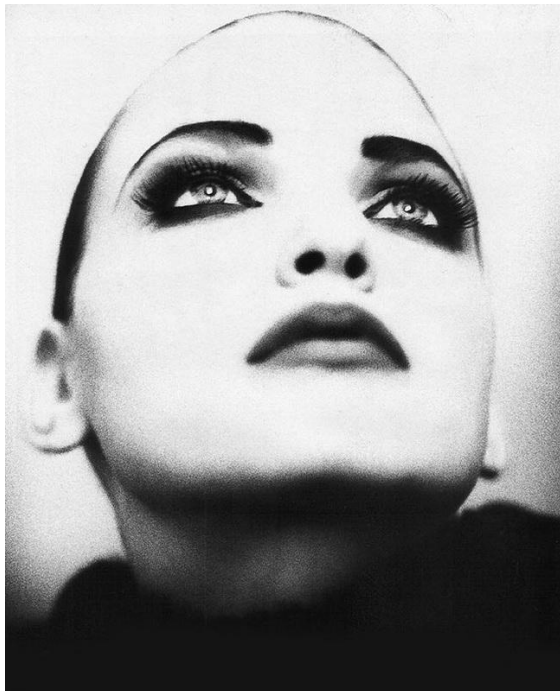

MADE IN
WEST-
VLAANDEREN

howest
De Hogeschool West-Vlaanderen
Lid van de Associatie Universiteit Gent

Feminisme in Vlaanderen: De verankering van 100 jaar strijd

Is er nog nood aan feminisme in Vlaanderen?

Studiegebied

Handelswetenschappen en
bedrijfskunde

Opleiding

Bachelor in de journalistiek

Academiejaar

2013-2014

Promotor

Gerti Wouters

Student

An De Smet

© Ellen Von Unwerth

Howest- Departement Professionele Bacheloropleidingen Kortrijk, Renaat De Rudderlaan 6, 5800 Kortrijk

Abstract

Deze bachelorproef gaat over de evolutie van het feminisme in Vlaanderen.

Eerst schets ik wat het feminisme inhoudt en daarna beschrijf ik de geschiedenis van het feminisme in Vlaanderen, vanaf de eerste feministische golf (1830) tot vandaag. Aansluitend vertel ik welke soorten feminismes er bestaan en welke er wanneer van toepassing waren.

Vervolgens breng ik alle feministische eisen in kaart met wanneer en hoe deze al dan niet doorheen de tijd vervuld werden. En tot slot behandel ik de feministische strijdpunten van vandaag.

Ik interviewde Magda Michielsens, professor in de vrouwenstudies; Hildegard Van Hove, directrice van documentatiecentrum Rol en Samenleving (RoSa); Anke Van dermeersch, Vlaams Belang-fractieleidster; Samira Azabar, islamitische feministe; Xanne Huybrecht, oprichtster van de feministische Facebookgroep 'Niet in mijn pretpark'; Kate Neys, stagiaire bij RoSa en Laurence Langen, Miss België 2014.

Abstract

This bachelor thesis is about the evolution of feminism in Flanders.

First I outline the meaning of feminism, then I describe the history of feminism in Flanders, from the first feminist wave (1830) until today. Subsequently, I explain the different sorts of feminism and which are still applied today.

Next, I clarify all the feminist demands throughout the years with how and when they were fulfilled. And finally I give you a look on the current battle points feminism has today.

I interviewed Magda Michielsens, professor of women's studies; Hildegard Van Hove, director of documentation centre RoSa; Anke Van dermeersch, Vlaams Belang-group leader; Samira Azabar, Islamic feminist; Xanne Huybrecht, founder of the feminist Facebook group 'Niet in mijn pretpark'; Kate Neys, intern at RoSa and Laurence Langen, Miss Belgium 2014.

Woord vooraf

“None are more hopelessly enslaved than those who falsely believe they are free.”

- Johann Wolfgang von Goethe

Sinds het begin van mijn studies journalistiek werd mijn ziel verrijkt door talloze ontmoetingen met inspirerende personen; zowel studiegenoten, docenten als interviewees. Mijn blik op de wereld werd steeds groter en duidelijker, terwijl ik alles van heel dichtbij mocht beleven. Ik werd geprikkeld en mijn honger naar meer werd aangewakkerd.

Deze bachelorproef betekent voor mij dan ook zoveel meer dan mijn eindwerk. Voor ik hieraan begon was ik nog een groentje in de feministische wereld. Al gauw merkte ik dan ook dat dit voor jonge vrouwen van mijn leeftijd helemaal niet zo ongewoon bleek te zijn. Zo was ik vaak de jongste persoon tijdens de lezingen en debatten die ik bijwoonde en waren de andere aanwezigen minstens een generatie ouder. Maar dat vond ik niet erg, omdat mijn onderzoek mijn ogen op zoveel gebieden opende, waardoor ik de wereld nu met een andere blik aanschouw en ik mijn toekomst waarschijnlijk ook veel bewuster tegemoet zal gaan.

Ik zou dan ook in het bijzonder mijn promotor, Gerti Wouters, willen bedanken voor haar advies, steun en aanmoediging. De constructieve feedback die ze telkens gaf, stimuleerde me om door te zetten. Mijn dank gaat ook vooral uit naar alle medewerkers van het documentatiecentrum Rol en Samenleving (RoSa), die altijd klaarstonden om mij wegwijs te maken in hun rijke bibliotheek aan informatie. Verder zou ik ook graag mijn hartsvriendinnen; Eline Van der Donckt, Fien Isebaert, Isabel Vandenbogaerde en Sarah Ranson willen bedanken om mijn steun en toeverlaat geweest te zijn en om steeds in mij te blijven geloven. Ook Jonathan Van der Donckt wil ik bedanken voor zijn enthousiasme en gekheid, waardoor hij me met verscheidene invalshoeken inspireerde. Ten slotte bedank ik ook alle vrouwen en mannen die heel bereidwillig meewerkten aan dit onderzoek. Hun getuigenissen leverden boeiende verhalen en interessante inzichten op. Ik vond het dan ook een voorrecht deze uit eerste hand te verkrijgen en zo een stukje feministisch geheugen vast te leggen. Ik zou deze verhandeling dan ook graag opdragen aan alle sterke vrouwen, met in het bijzonder zij die geen andere keuze hebben dan sterk te zijn.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	2
2	Inhoudelijke studie.....	3
2.1	Geschiedenis van het feminisme in Vlaanderen.....	3
2.1.1	Wat is feminisme?	3
2.1.2	De feministische golven.....	4
2.1.3	Soorten feminisme/ Feministische stromingen.....	28
2.1.4	De feministische tijdslijn in België	37
2.2	Hedendaags feminisme.....	39
2.2.1	Wat is er al bereikt?	39
2.2.2	Feminisme anno 2014 in Vlaanderen.....	42
3	Besluit	63
4	Persoonlijke verwerking	66
4.1	Situering in de media	66
4.1.1	Print: De Morgen.....	67
4.1.2	Radio: Bonus	68
4.1.3	Televisie: Het Journaal	71
4.2	Formatanalyse: Knack.....	75
4.2.1	Formatanalyse algemeen	75
4.2.2	Formatanalyse concreet artikel.....	79
4.2.3	Eigen werkwijze	80
4.2.4	Werkplan en scenario van het journalistieke eindproduct	80
4.2.5	Logboek.....	84
5	Conclusie	87
6	Woordenlijst.....	88
7	Referentielijst	90
8	Bijlagen	95
9	Journalistiek eindproduct	114

1 Inleiding

Ik koos ervoor mijn bachelorproef over feminisme te maken, omdat het een begrip is, dat te pas en te onpas in debatten, teksten en nieuws geslingerd wordt en waar vele leeftijdsgenoten (en anderen) de juiste betekenis niet van kennen. Vele personen hebben zelfs nog nooit van woorden als 'feminisme', 'vrouwenemancipatie' of 'gender' gehoord. Enkelen denken dan weer de betekenis te kennen en nog anderen zitten toch al op het goede spoor. Maar een ding is zeker: feminisme is geen duidelijke, klare zaak, waarbij zwart zwart is en wit wit, maar het is een verwarrende wereld waarin je al eens snel kan verdwalen.

De weg naar feministische teksten ligt voor de modale burger dan ook niet meteen voor de hand. Als je zelf niet bij een feministische organisatie zit, er geen vrienden of familie hebt of er nooit iets van gezien hebt tijdens je studies, zal je je er waarschijnlijk ook nooit echt in gaan verdiepen. Daarom besloot ik mijn bachelorproef hierover te maken. Horen wij vrouwen niet wat meer te weten over onze geschiedenis, rechten, plichten en toekomst? Wel, dat was mijn eerste reden; nieuwsgierigheid. De tweede was om andere jonge vrouwen, die geen journalistieke carrière op het oog hebben, te informeren via mijn verworvenheden. Want vaak vinden zij de weg naar feministische literatuur niet, enerzijds omdat die vaak in te hoge, gediplomeerde taal geschreven is en anderzijds omdat, indien je hierover boeken lezen wilt, je er al specifiek naar moet zoeken. Jongeren krijgen nu eenmaal geen gratis brochures die hen meer vertellen over wat dat feminisme allemaal is, vandaar deze bachelorproef: volledig gratis én in verstaanbare taal voor iedereen! Een laatste reden voor mij was omdat ik merkte dat vrouwen vaak oneerlijk behandeld worden t.o.v. mannen. Ik ondervond het zelf ook tijdens mijn jeugd. 'Jij bent een meisje' was het antwoord dan. En daar moest je het dan maar mee doen. Maar, wat betekent dat nu net een meisje of een vrouw zijn?

2 Inhoudelijke studie

2.1 Geschiedenis van het feminisme in Vlaanderen

2.1.1 Wat is feminisme?

"Feminism is the radical notion that women are people"

Cheris Kramarae - Paula Treichler

Een eenduidige omschrijving van het woord feminisme is uitgesloten, ieder naslagwerk of woordenboek zal verschillende aspecten benadrukken. Een specificering die geen tekort doet aan de talrijke variaties binnen het feminisme blijft daardoor onvermijdelijk vaag. Ik hou het op de definitie uit de Vrouwenthesaurus¹.

Feminisme

1. Algemene aanduiding voor zowel een politieke, sociale beweging als wereldbeschouwing, waarin de ongelijke (machts)verhoudingen tussen vrouwen en mannen bekritiseerd wordt; het feminisme vormt als dusdanig de inspiratiebron voor vrouwenstudies.

2. Het woord 'feminisme' is eind negentiende eeuw geïntroduceerd en heeft in verschillende historische perioden andere betekenissen gehad; gemeenschappelijk is de herwaardering van de ervaringen en de cultuur van vrouwen. (Drenthe Gusta, 1992)

"Feminisme kan op veel verschillende manieren omschreven worden, doordat ieder naslagwerk andere facetten van de term benadrukt. Daarom is het beter om het te hebben over de verschillende soorten 'feminismes'." (Beasley, 1999)

"Hoewel alle soorten 'feminismes' de maatschappelijke discriminatie van vrouwen willen tenietdoen, draaien hun gezamenlijke principes steeds rond dezelfde concepten: scheiding privaat-publiek, patriarchaat, sekse en gender, gelijkheid en verschil." (Devos, 2006)

"Binnen het feminisme en bij diegenen die zich bezighouden met het onderzoek ervan is er weinig eensgezindheid over het begrip 'feminisme' zelf, over de intellectuele bronnen, over de oorzaken van de ongelijkheid tussen man en vrouw, over de na te streven doelen en prioriteiten, over de te hanteren strategie of over het te hanteren discours." (Gubin, Jacques e.a., 2004)

---

¹ De Vrouwenthesaurus is een lijst van onderzochte trefwoorden die informatie over de positie van vrouwen en vrouwenstudies openbaart.

Heel simplistisch uitgelegd is feminisme dus het opkomen voor gelijke rechten van man en vrouw, de opheffing van de mannelijke dominantie, het afwijzen van vooroordelen t.a.v. vrouwen en van seksisme, de strijd tegen de ongelijkheid tussen de seksen, de strijd om vrouwen toegang te geven tot de publieke ruimte, enz.

2.1.2 De feministische golven

Om goed te kunnen begrijpen waar feminisme voor staat, is het belangrijk dat we begrijpen hoe Vlaanderen leefde voordat de feministen aan de alarmbel trokken. Hoe zag het leven van de man en vrouw eruit vóór 1830 (de eerste feministische golf²)? Een blik terug in de tijd:

2.1.2.1 Vlaanderen vóór de feministische golven

Vóór de eerste feministische golf (+/-1830) was het leven voor de vrouw eenvoudig. Vrouwen hoorden aan de haard en zorgden voor het nageslacht, terwijl hun echtgenoot de kostwinner was en alle beslissingen nam. Kerk en staat vonden elkaar in dezelfde patriarchale traditie, waarbinnen de (natuurlijke) zwakheid van de vrouw, en daardoor ook haar onderwerping aan de man, gelegaliseerd werd. Het Belgische huwelijksrecht was gebaseerd op de Code Napoleon (van 1804 tot 1958) die steunde op twee pijlers: de maritale macht van de man en de handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw. (Eenmaal de vrouw getrouwd was, werd ze verplicht te stoppen met werken en huismoeder te worden). Eenmaal getrouwd, vielen vrouwen onder de noemer handelingsonbekwaam, waardoor ze hetzelfde statuut ontvingen als dat van een minderjarige of een krankzinnige. Vrouwen werden over de hele lijn gediscrimineerd en waren volledig afhankelijk van mannen: voordat ze gehuwd waren van hun vader, daarna van hun echtgenoot. Vrouwen stonden dus steeds achter mannen, maar nooit ernaast als gelijke. Zij kregen nooit de kans om zich als individu te ontwikkelen, maar kregen de stempel van tweederangsburger.

---

² Het feministisch parcours kende drie feministische golven of tijdsperiodes waarbinnen het feminisme enorm heropleefde en waarbinnen de vrouwenemancipatie grote stappen vooruit zette. Meer info over de golven vind je op pagina 6 bij hoofdstuk 2.1.2.2 De feministische golven: korte introductie.

Zowel op financieel gebied als op gebied van gelijkwaardige behandeling werden vrouwen tekort gedaan: vrouwen mochten niet naar de stembus, mochten niet verder studeren, vrouwenarbeid had een negatief imago (dit werd als schande gezien, omdat de man alleen niet in staat was zijn gezin te onderhouden, taboe) en werd zeer slecht betaald. Vrouwen kregen geen kansen om verder te studeren, maar werden op school enkel geleerd hoe ze goede vrouwen en moeders werden. De weinige vrouwen die wel werkten, deden eentonig fabriekswerk waar ze in armoedige omstandigheden werkten voor een appel en een ei. Wat de situatie van vrouwen heel onzeker maakte, want buiten hun echtgenoten hadden ze niets anders om op terug te vallen, indien hun huwelijk zou foutlopen. Wat vrouwen tot zwakke en makkelijke slachtoffers voor hun echtgenoten maakte. Mannen die hun vrouwen mishandelden en verkrachtingen binnen het huwelijk werden als normaal beschouwd. De vrouw was er nu eenmaal om te voldoen aan de eisen van haar man en als ze daar niet aan voldeed, had hij het recht om haar te straffen. Vrouwen hadden niets te zeggen, maar moesten zwijgen en gehoorzamen. (Deneckere, 2006)

Vrouwen vielen onder het statuut handelingsonbekwaam tot 1958 in Vlaanderen. Maar wat werd daar nu precies mee bedoeld?:

“De handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw houdt in dat de vrouw na het geven van het jawoord geen ‘daden van het burgerlijk leven’ meer mag stellen zonder uitdrukkelijke toestemming van haar man:

- Ze mag niet zelfstandig een rechtszaak aanspannen;
- Ze mag niets kopen of verkopen, behalve vereisten voor het huishouden³. Bovendien mogen die uitgaven niet disproportioneel zijn aan de financiële toestand en het sociale statuut van de echtgenoten. Een vrouw mag ook geen onroerende goederen kopen of verkopen⁴;
- Ze mag geen beheersdaden stellen, de echtgenoot beheert haar persoonlijke bezittingen en het gemeenschappelijk opgebouwde vermogen, waardoor ze dus ook geen spaarboekje kan openen;

---

³ Uit de rechtspraak blijkt dat onder de uitgaven voor het huishouden moet worden verstaan: alles wat noodzakelijk was voor de alimentatie en het onderhoud van de echtgenoten en de kinderen en dat niets belette dat zaken gekocht werden voor ontspanning, voor zover deze in overeenstemming waren met het sociaal statuut en de financiële mogelijkheden van de echtgenoten. De handelingen die de vrouw stelde, moesten in verband kunnen worden gebracht met de behoeften van het huishouden. Zo mocht de vrouw bv. wel een naaimachine en kleding voor zichzelf en haar kinderen kopen, maar mocht ze bv. niet speculeren op de beurs. (Baeteman & Heirbaut, geciteerd door lib.ugent, 2004)

⁴ Afhankelijk van de situatie van de vrouw, werden hier soms uitzonderingen op gemaakt. Zo kon een boerin die zich bezig hield met de exploitatie van de boerderij van haar man al eens een koe verkopen of een melkafromer aankopen, terwijl een arbeidervrouw dit niet kon doen. (Chimay, geciteerd door lib.ugent, z.j.)

- Ze mag geen verbintenissen aangaan of arbeiderscontract tekenen zonder toestemming, zo mochten vrouwen bv. geen huurcontract ondertekenen. (Witte, 2005)

“De vrouw moet altijd op de bescherming van haar echtgenoot kunnen rekenen, die haar moet bijstaan in moeilijke tijden en die in haar onderhoud dient te voorzien. In ruil daarvoor oordelen de wetgevers dat een respectvolle, onderdanige en gehoorzame houding de enige passende is voor een vrouw om haar dankbaarheid aan het gezinshoofd te betonen. De man beschikt over het tuchttingsrecht om die gehoorzaamheid af te dwingen.” (Witte, 2005)

Vandaag, een halve eeuw nadat die handelingsonbekwaamheid opgeheven werd, ziet het leven er voor Vlaamse vrouwen heel wat beter uit. Maar die opheffing ging natuurlijk niet vanzelf. Vlaanderen ging, naar het voorbeeld van Amerika, door drie feministische golven, waarin vrouwen emancipeerden van huisslavinnen tot vrijgevochten, zelfstandige vrouwen. Nu in 2014, zijn heel wat kwesties inmiddels ‘opgelost’ en de vrouw lijkt op gelijke voet te staan met de man, of toch niet helemaal?

“Jonge vrouwen van nu vinden dat ze het goed hebben, beter dan hun moeder en duizend keer beter dan hun grootmoeder. Sommige jonge vrouwen zien inderdaad wel nog verbeterkansen liggen, punten waar vrouwen nog onrecht wordt aangedaan, alleen willen zij daar vaak gewoon niet meer voor strijden, omdat ze het nu eenmaal goed vinden zoals het is. Ze willen niet klagen, omdat de buitenwereld het vaak laat lijken alsof alles al bereikt is. Het is een kwestie van pure gemakzucht in combinatie met onwetendheid. Zo beseffen veel vrouwen gewoon ook niet hoeveel macht ze samen hebben om zaken te veranderen. Er zijn zeker nog verbeterpunten in Vlaanderen, maar in het algemeen kunnen we zeggen dat wij vrouwen in Vlaanderen het goed hebben.”- Magda Michielsens (eigen interview, 2014)

“Vele jonge vrouwen geloven dat zij op gelijke voet staan met mannen en dat feminisme niet meer nodig is, maar vaak is dat alleen maar omdat zij hun situatie te zwart-wit vergelijken met enkele decennia terug. Er is inderdaad heel wat verwezenlijkt en vrouwen kunnen vandaag perfect een zelfstandig leven leiden, zonder onderdanig aan mannen te moeten zijn. Alleen zie ik geen verwezenlijkingen, maar verbeteringen van de vrouwenrechten en streef ik naar een absolute nultolerantie. Tot die bereikt is, is er nood aan feminisme.” – Hildegard Van Hove (eigen interview, 2014)

2.1.2.2 *De feministische golven: korte introductie*

In het Westen kunnen we drie feministische golven van elkaar onderscheiden⁵:

1. De eerste feministische golf begint rond 1830 en bereikt zijn hoogtepunt rond de periode 1880-1910. Deze pleit vooral voor onderwijs voor vrouwen, arbeidsrecht voor beide sekses, gelijke juridische berechting van mannen en vrouwen, gelijkheid in het huwelijk en het vrouwenkiesrecht⁶.
2. De tweede feministische golf die opkomt in de jaren '60, strijdt vooral voor het recht op seksuele en financiële vrijheden voor vrouwen, o.a. door anticonceptiemiddelen bespreekbaar te maken, de lancering van de pil, de legalisering van abortus, betere opties voor kinderopvang en werkende moeders, de strijd naar gelijk loon voor gelijk werk enz. De Vlaamse feministische actiegroep de Dolle Mina's zorgden ervoor dat vrouwen zich steeds bewuster werden van hun eigenwaarde en maakten het persoonlijke ook politiek.
3. De derde en laatste feministische golf begint in de jaren '90 en is sindsdien nog niet beëindigd. Deze golf brengt enkele nieuwe termen zoals girlpower⁷ met zich mee, die ervoor zorgen dat vrouwen op een andere manier met het feminisme omgaan. De kwesties van de derde golf draaien vaak rond seksisme, vrouwen aan de top, gelijk loon voor gelijk werk, de nieuwe man, genderstereotypes, schoonheidsidealen, partnergeweld en diversiteit.

2.1.2.3 *De eerste feministische golf*

Het feminisme ontstond uit het achttiende-eeuwse Verlichtingsdenken, waarbij het gezonde verstand centraal stond en er werd nagedacht over vrijheid, rationalisme en gelijke rechten in plaats van zomaar de autoriteiten te geloven. De eerste feministen waren dan ook vooral liberalen, die de huidige gang van zaken moe waren en opkwamen voor de rechten en vrijheden van het individu. Met als eerste agendapunt: het recht op onderwijs. Onderwijs werd door de liberale feministes gezien als de hefboom naar de vrouwenemancipatie, waardoor deze absolute prioriteit werd.

---

⁵ Hoewel we hierbij spreken van golven, wil ik graag benadrukken de tegenstellingen hiervan niet te scherp te zien, want uiteindelijk werkten alle feministes aan dezelfde doelstelling: gelijkheid tussen de sekses. Alleen hanteerden individuele feministes en groeperingen hiervoor soms een verschillende stijl.

⁶ Synoniem voor stemrecht.

⁷ Girlpower is een subcultuur onder twintigers en dertigers, die met open houding, assertiviteit en nadruk op het individualisme, geloven dat ze de wereld aankunnen. Girlpower ontstond in Amerika, maar werd al snel door Europa overgenomen. (Cels, 1999)

2.1.2.3.1 Meisjesonderwijs

In 1842 was iedere gemeente verplicht een lagere school op te richten of te onderhouden, waar gratis onderwijs voorzien was voor kinderen die daar nood aan hadden. Daarnaast bestonden er ook betalende scholen voor de bourgeoisie. Het gros van de scholen was gemengd, omdat aparte jongens- en meisjesscholen oprichten te veel kostte. Maar door de stijgende kritiek op onderwijzers, dat ze niet geschikt waren om les te geven aan het andere geslacht (zo zouden mannelijke onderwijzers bv. geen lessen in handwerk kunnen geven) werden er steeds meer aparte scholen opgericht, waarin meisjes en jongens apart, aangepast aan hun geslacht, onderwijs verkregen. Liefst gegeven door onderwijzeressen in meisjesscholen en door onderwijzers in jongensscholen. De scheiding van de sekses werd een na te streven doel, maar kon om financiële redenen niet altijd gerealiseerd worden. Wat vooral als een probleem voor meisjes gezien werd, omdat zij zo onvoldoende voorbereid werden op hun latere rol in het gezin (aangezien meisjes opgeleid werden als goede huisvrouwen en moeders). Aan het einde van de 19e eeuw wilden katholieken het onderwijs voor meisjes dan ook uitbreiden omdat zij veel belang hechtten aan de klassieke rolverdelingen. Wat dankzij de Belgische bisschoppen hun grote invloed toen dan ook al snel een feit werd. Spontaan werden er verspreid in Vlaanderen verscheidene aparte meisjesscholen opgericht. Met als resultaat dat er steeds minder meisjes nog naar het gemengd onderwijs gingen, terwijl voor de jongens alles gewoon bij het oude bleef. (Nederlandstalige Nationale Vrouwenraad, 1994; Brutsaert, 2010 ; Van Der Peeters,1999)

2.1.2.3.2 Middelbaar onderwijs

De wet van 1850 zorgde ervoor dat enkel jongens middelbaar onderwijs konden volgen. Meisjes konden in de plaats daarvan wel naar privéscholen, wat meestal religieuze instellingen waren en waar ze werden voorbereid op hun latere taken als vrouw en moeder. In die scholen hadden ze dan tijdverdrijven als muziek (vaak pianoles), handwerk en tekenen. In iedere gemeente was er ook minstens één school waar meisjes zich tot onderwijzeres konden scholen. Wat een beroep was dat erg gewaardeerd werd, omdat het ook door mannen werd uitgeoefend en het hun vrouwelijkheid daardoor toch niet schond. In het schooljaar 1921-1922 studeerden er in België dan ook bijna 7000 meisjes voor onderwijzeres. Meisjes die toen bv. handel wilden studeren, mochten dat niet, omdat de meeste ouders er niet voor te vinden waren dat hun dochters in een mannenwereld terecht zouden komen. Maar vanaf 1860 gingen de liberalen en vrijdenkende politici niet langer akkoord met de vorming van hun dochters in de katholieke pensionaten, waarbij de karikatuur van het burgermeisje dat al bordurend en pianospelend op haar ware Jacob wacht realiteit werd.

Onder leiding van Isabelle Gatti de Gamond⁸, werden er in 1864 dan ook de eerste middelbare meisjesscholen (in Brussel) opgericht. Hiermee wilde ze meisjes, die later minder geluk zouden hebben, door ongetrouwd te blijven of jong weduwe te worden, een veiligere toekomst en meer zekerheid bieden.

In de daaropvolgende jaren wordt er naar Gamonds voorbeeld middelbaar meisjesonderwijs gegeven, verspreid over het hele land. Maar, toch nog steeds met het oog om er vooral goede vrouwen en moeders van te maken. (Nederlandstalige Nationale Vrouwenraad, 1993; Van Der Peeters, 1999)

Figuur 1: Een van de eerste groep leerlingen aan de normaalschool van het Heilig-Hartinstituut Heverlee (Leuven) die verder studeerden voor onderwijzeres. (Van Der Peeters, 1999)

2.1.2.3.3 Universiteiten

In 1880 opent nu ook de Universiteit van Brussel als eerste haar deuren voor vrouwelijke studentes, de komende jaren volgen ook Luik en Gent. Maar dit betekende nog niet dat gemengdheid in het hoger onderwijs daardoor ook al meteen een feit was, want de belangrijkste toelatingswaarde, een getuigschrift hoger middelbaar onderwijs, was voor meisjes lang niet zo evident. De eerste vrouwelijke universiteitsstudentes hadden vooral belangstelling voor wetenschappen, geneeskunde en farmacie.

---

⁸ Isabelle Gatti de Gamond is een Belgische feministe die zich als een van de eerste vrouwen verzette tegen het idee dat vrouwen door te studeren hun vrouwelijkheid zouden verliezen. Zij zag het onderwijs als belangrijkste wapen in de strijd voor gelijke rechten. Zij wilde een geëmancipeerde vrouw creëren, die gerespecteerd wordt voor haar werk, talent en kennis.

En hoewel een zeer selecte groep vrouwen er daadwerkelijk in slaagden hun universitair diploma te behalen, betekende dit echter nog niet dat ze daar ook daadwerkelijk mee aan de slag konden. Met Isala van Diest⁹ en Marie Popelin¹⁰ als meest bekende voorbeelden: beiden behaalden ze met glans hun diploma, maar toch werden ze nog steeds van alle kanten tegengewerkt om hun beroepen als arts en advocate ook in de praktijk te kunnen uitoefenen. Met als enig tegenargument, omdat ze tot het 'zwakke' geslacht behoorden en ze daardoor niet in staat zouden zijn hun job ten volle te kunnen uitoefenen. Het is vooral Marie Popelin die de wereld op zijn kop zette. Het idee van een vrouw in toga, die het woord neemt en mannen gaat verdedigen, betekende een omkering van de patriarchale verhoudingen en joeg heel wat mannen schrik aan, waardoor ze dit zeker ook niet zomaar zouden laten gebeuren. Alle tegenargumenten stonden dan ook in het teken van de natuurlijke aard van de vrouw als 'zwakke sekse': de gevoelige vrouw zou haar emoties niet de baas kunnen in de rechtszaal. (Van Haegendoren, Leye & Verstappen, 1993; Van Der Peeters, 1999; Deneckere, 2006)

De procureur-generaal van het Hof van Beroep, Van Schoor, claimde zelfs: *'De dag waarop een vrouw de Orde zal binnentreden, is de dag waarop de Orde zal ophouden te bestaan'*. (Deneckere, 2006)

2.1.2.3.4 Het ontstaan van feministische organisaties

Marie Popelin, de Brusselse onderwijzeres, die in 1888 als eerste Belgische vrouw haar diploma in de rechten aan de ULB behaalde, wilde na haar studies de eed van advocaat afleggen voor het Hof van Beroep, maar werd daarin geweigerd, zowel door het Hof van Beroep als door het Hof van Cassatie, hoewel er geen enkele wet was die vrouwen van de balie uitsloot. Beide hoven geloofden dat het advocatenleven een uitsluitend mannelijk beroep was dat onmogelijk door vrouwen kon worden uitgeoefend. Deze weigering zorgde voor een gigantische mijlpaal in de vrouwenemancipatie, omdat het duidelijk maakte dat onderwijs alleen nooit de ongelijkheden tussen de geslachten zou kunnen wegwerken. Want vrouwen konden zich nu wel scholen, maar wat was je met een diploma als je geweigerd werd om je beroep ook in de praktijk uit te kunnen oefenen? (Van Der Peeters, 1999)

---

⁹ Isala Van Diest was de eerste Belgische vrouwelijke arts en feministe.

¹⁰ Marie Popelin was een Belgische voortrekster van de vrouwenrechten. Samen met Isabelle Gatti de Gamond vocht ze voor onderwijs voor meisjes en schoolde ze zichzelf eerst tot onderwijzeres en daarna tot de eerste vrouwelijke doctor in de rechten. Zij was ook de eerste afgestudeerde vrouw in België.

“Hoewel Popelin op dat ogenblik 42 jaar is en ongehuwd, wordt verwezen naar de zwakheid van haar sekse die haar bestemming vindt in het moederschap en de opvoeding van de kinderen. : ‘De eigen aard van de vrouw, de betrekkelijke zwakheid van haar gestel, de gereserveerdheid die haar geslacht vergt, de bescherming die zij behoeft, haar zending in het mensendom, de eisen en de dienstbaarheid van het moederschap, de opvoeding die zij haar kinderen dient te geven – al die omstandigheden lijken niet verenigbaar met de plichten van het advocatenberoep en laten de vrouw tijd, kracht nog geschiktheid voor de strijd en de vermoeienissen van de balie’ luidde het verdict van het Hof van Cassatie.”(Witte, 2005)

Door de weigering van Popelin schoten er in 1892 spontaan verscheidene pluralistische¹¹ feministische organisaties uit de grond die strenden voor gelijke juridische berechting van man en vrouw, arbeidsrecht voor beide sekses en gelijkheid in het huwelijk. De grootste feministische organisatie die toen uit de grond schoot was de ‘Ligue Belge du Droits des Femmes’ of ‘De Belgische Liga voor de Rechten van de Vrouw’, onder leiding van Marie Popelin. Zij richtte deze samen met haar advocaat en verdediger van de vrouwenrechten, Louis Frank, op. Samen met nog zo’n 300 andere leden nam de Liga vooral de maritale¹² macht van de man en alle bestaande vrouwendiscriminaties onder handen. De leden wilden vooral gelijkheid van de geslachten op economisch en juridisch vlak. Het tijdschrift ‘La Ligue’ was de stem van de organisatie. Dankzij de Liga werd er zowel in 1897 als in 1912 een Internationaal Feministisch Congres in Brussel georganiseerd. In 1897 werd ook de Belgische Vereniging voor de Verbetering van het Lot van de Vrouw opgericht, die van dezelfde orde als de Liga was, alleen vooruitstrevender. In tegenstelling tot de Liga, stond deze vereniging er ook voor dat vrouwen aan arbeids-nijverheids¹³- en werkrechtcraden¹⁴ konden deelnemen. Maar het is pas in 1922 dat vrouwen tot de balie toegelaten werden, wat te laat was voor de intussen overleden Marie Popelin. In 1912 was het vooral het vrouwenstemrecht dat de partij als belangrijkste agendapunt naar voren schoof (terwijl vrouwen in Vlaanderen pas vanaf 1948 voor het eerst stemrecht verwierven). (Van Der Peeters, 1999 ; De Metsenaere, 2009)

---

¹¹ Pluralisme is een filosofisch systeem of leer die het bestaan van verschillende overtuigingen naast elkaar als uitgangspunt neemt. Zo zal een pluralistische organisatie bv. nooit een politiek of religieus standpunt innemen, maar is iedere partij er welkom.

¹² Maritaal: Alles wat de getrouwde man toekomt.

¹³ Nijverheid= In fabrieken, industriewerk.

¹⁴ Werkrechtcraden = beroepsraden

2.1.2.3.5 Vrouwenbonden

In 1899 leden (vooral) arbeidersvrouwen erg onder het alcoholisme van hun echtgenoten. Alleen stonden ze machteloos om zich daartegen te verzetten, want vrouwen hadden nu eenmaal niets over hun mannen te zeggen. Dat de Belgische Liga voor de Rechten van de Vrouw streefde naar stemrecht, zagen zij dan ook als ideale kans om via de wetgevende macht, de alcoholverslavingen van hun echtgenoten te helpen aanpakken. In 1905 strijdt de 'Alliance des femmes belges contre l'alcoolisme'/'Vrouwenbonden tegen het alcoholisme', dan ook onder leiding van Marie Parent¹⁵, mee om het overmatige alcoholisme aan te pakken en een wettelijk alcoholverbod te kunnen invoeren, alleen is dat alcoholverbod er nooit gekomen. (van Rokeghem S., Aubenas J. & Vercheval J., 2006)

De vrouwenbond wilde vooral de zedelijke kracht van de vrouw tot het goede opwekken en in werking stellen op elk gebied. Zo deden de leden aan propaganda en zetten ze concrete acties op om het algemene lot van de vrouw te verbeteren op gebied van opvoeding, politiek (o.a. stemrecht), maatschappelijke werken en zedelijkheid (o.a. het onderdrukken van alcoholisme en prostitutie). (Demoor e.a, 2008)

"De inspanningen van de verschillende organisaties inzake de strijd voor juridische hervormingen beginnen rond de eeuwwisseling hun vruchten af te werpen. Door de wet van 10 februari 1900 wordt het spaarrecht van gehuwde vrouwen erkend. Een maand later kunnen vrouwen arbeidscontracten afsluiten en salarissen innen. Bij wet van 6 april 1908 worden mannen medeverantwoordelijk gesteld voor buitenechtelijke kinderen: de wet heft het verbod op om de vader van zulke kinderen op te sporen." (Vanthienen, 2003)

2.1.2.3.6 WOI zet de vrouwenemancipatie 'on hold'

In vergelijking met feministes uit andere landen, zoals de Suffragettes (de Dolle Mina's van Engeland), waren de Belgische feministes maar braaf in hun eisen i.v.m. vrouwenstemrecht. Wat deels kwam doordat de burgerlijke en socialistische organisaties er niet op aandrongen (zij vreesden voor de grote geestelijke invloed waaronder vrouwen stonden). Maar aan de vooravond van WOI kwam de eis van o.a. de Nationale Vrouwenraad naar vrouwenstemrecht terug naar boven. Kort daarna gooide de eerste wereldoorlog echter roet in die plannen. (Celis & Meier, 2006)

---

¹⁵ Marie Parent was een Belgische feministe en voorzitter van de Belgische Liga voor de Rechten van de Vrouw in 1931.

De eerste wereldoorlog zorgde er namelijk voor dat vrouwen terugkeerden naar hun traditionele, aangeleerde rollen als huisvrouw en moeder. De 'Union Patriotique des femmes belges', opgericht door Brigode¹⁶, Van den Plas¹⁷ en Parent¹⁸ was voor vrouwen dé belangrijkste organisatie tijdens de oorlog. Daarbij werkten verzorgsters, keukenpersoneel en poetsvrouwen die gewonden verzorgden of die instonden voor de voedselverdeling. Liefdadigheid was hierbij het sleutelwoord. Verder zette de organisatie ook enorm in op thuiswerkende vrouwen die tegen betaling kledingstukken vervaardigden. Maar ook heel wat vrouwen werkten als verpleegster bij het Rode Kruis of als hulp bij de voedselbedeling van het Nationaal Hulp- en Voedingscomité. Met twee ware oorlogsheldinnen: de verzetsvrouwen Edith Cavell en Gabrielle Petit. De Britse Cavell was de directrice van een verpleegstersinstituut en hielp tijdens de oorlog vluchtroutes voor gevangen soldaten bouwen. De Belgische Petit werkte als spionne voor de geallieerde troepen. Beiden werden ze door de Duitsers tijdens WOI geëxecuteerd. Petit kreeg als onze nationale heldin een standbeeld in Brussel. (Vanthienen, 2003; van Rokeghem, Aubenas & Vercheval-Vervoort, 2006)

"Gabrielle Petit en Edith Cavell's heldenstatus beruste niet zozeer op hun activiteiten in het verzet, maar op hun slachtoffer- en martelaarschap, op het feit dat zij door de Duitsers zijn terechtgesteld." (Leuven University Press, 2001)

"De inbreng van vrouwen in oorlogen was groot, maar zij waren non combattantes. Vrouwen vochten niet, maar hadden toch een inbreng in de oorlog. Ze offerden hun vaders, echtgenoten en zonen aan het vaderland, maar bovenal inspireerden zij de strijdbare mannen tot grootse gewelddaden. Vrouwen moesten niet vechten, zij hoefden zich niet 'mannelijk' te gedragen". (Leuven University Press, 2001)

Na de oorlog werd de strijd rond het stemrecht al weer snel brandend actueel en net als voor de oorlog blijven ook erna de katholieken voor vrouwenstemrecht en de socialisten en liberalen tegen. Vrouwen argumenteerden dat stemrecht hun verdienste was voor alle diensten die ze tijdens de oorlog gedaan hadden. In 1919 werd een compromis gesloten waarbij alle partijen baat hadden. Zo kregen alle mannen vanaf 21 jaar algemeen enkelvoudig stemrecht en konden vrouwen daar (slechts) in beperkte mate aanspraak op maken: enkel oorlogsweduwen, alleenstaande moeders wiens zoon sneuvelde voor het vaderland en vrouwen die gevangen gezeten hadden, omdat ze verzetsdaden pleegden, kregen stemrecht.

---

¹⁶ Jane Brigode was een Belgische feministe en liberale politica. Zij was een van de eerste vrouwen die afstudeerde als onderwijzeres aan de normaalschool.

¹⁷ Louise Van den Plas was een Belgische feministe. Zij was de oprichtster van de eerste christelijke feministische beweging in België in 1902.

¹⁸ Marie Parent speelde een belangrijke rol in de strijd tegen het alcoholisme en was voorzitter van de Belgische Liga voor de rechten van de vrouw in 1931.

De vrouwen verwierven een deel van hun stemrecht dus niet als vrouw, maar als plaatsvervanger van hun man, echtgenoot of zoon, die zich heldhaftig gedragen had tijdens de oorlog. Wanneer deze vrouwen hertrouwden, verloren ze dat stemrecht dan ook opnieuw. (Vanthienen, 2003; Celis & Meier, 2006)

In 1921 mogen vrouwen voor het eerst naar de gemeentelijke stembus en kunnen ze zich verkiesbaar stellen. Indien deze vrouwen gehuwd zijn, hebben ze wel nog steeds de goedkeuring van hun echtgenoot nodig. Vanaf 1923 kunnen vrouwen advocate worden, kunnen zij meer geld van hun spaarboekje afhalen en kunnen ze scheiden van hun man zonder zijn toestemming of die van een rechter. Na WOI gaan er opnieuw meer vrouwen buitenshuis werken, wat een nasleep is van de groeiende automatisering en de afname van huisarbeidopties. Daarom zetten de socialistische verenigingen in op goede vorming en sociale voorzieningen voor de werkende vrouwen. De katholieke beweging eist echter nog steeds dat gehuwde vrouwen thuisblijven, omdat zij vonden dat het vrouwen hun natuurlijke taak en prioriteit was om een goede moeder en echtgenote te zijn. (Vanthienen, 2003; Celis & Meier, 2006)

2.1.2.3.7 Simone de Beauvoir, The Second Sex

De Franse Simone de Beauvoir was één van de belangrijkste feministische denkers. In 1949, vlak na WOII, schreef ze het boek 'De tweede sekse' waarin ze de problemen van werkende moeders aankaartte. Vrouwen hadden sinds 1945 stemrecht verworven, maar de vrouw werd nog steeds vooral als moeder en huisvrouw geïdealiseerd. Nu de soldaten teruggekeerd waren naar huis, werden vrouwen aan de haard terug aangemoedigd. In haar boek pleit de Beauvoir voor de economische onafhankelijkheid van vrouwen en uit ze haar minachting over hoe afhankelijk vrouwen van hun echtgenoten hoeven te zijn. Door velen werd zij dan ook als inspirator van de tweede feministische golf beschouwd. (De Beauvoir, 2014)

"Je moet leven in een morele, psychische, totale innerlijke afhankelijkheid van een man; dat zou geen enkel menselijk wezen mogen accepteren".
– Simone de Beauvoir

Verder stelde ze ook: *"Je wordt niet als vrouw geboren, je wordt vrouw"*.

Figuur 2: Simone de Beauvoir (Rosadoc, z.j.)

« On ne naît pas femme : on le devient. Aucun destin biologique, psychique, économique ne définit la figure que revêt au sein de la société la femelle humaine ; c'est l'ensemble de la civilisation qui élabore ce produit intermédiaire entre le mâle et le castrat qu'on qualifie de féminin. Seule la médiation d'autrui peut constituer un individu comme un autre. En tant qu'il existe pour soi, l'enfant ne saurait se saisir comme sexuellement différencié. » (de Beauvoir, 1949)

Waarmee ze bedoelde dat mannen en vrouwen zich niet van elkaar onderscheiden met hun lichaam, maar dat mannen vrouwen tot vrouwen maken. De Beauvoir claimde verder ook dat mannen geen volwaardige individuen van vrouwen creëren, maar dat ze vrouwen tot nuttige objecten vervaardigen die nederig moeten zijn naar mannen toe, terwijl mannen voor zichzelf moeten kunnen leven. Vooraan in haar boek 'The Second Sex' citeert ze de Griekse en Franse filosofen Pythagoras & Poullain de la Barre:

"Er is een goed beginsel dat orde, licht, en de man creëerde en een slecht beginsel dat chaos, duisternis en de vrouw creëerde." - Pythagoras

"Al wat door mannen over vrouwen geschreven is, moet als verdacht worden beschouwd, omdat ze zowel rechter als partij in het geschil zijn." - Poullain de la Barre:

2.1.2.3.8 Betty Friedan, The Feminist Mystique

Ook de Joods-Amerikaanse Betty Friedan was een wereldwijde inspiratiebron voor de tweede feministische golf. In 1963 schreef ze het boek 'The Feminine Mystique' waarmee ze het idyllische imago van de typisch blije huisvrouw van de jaren '50 in vraag trok. Vrouwen werden verondersteld hun geluk in het huwelijk en het moederschap te vinden, waardoor ze bijna nooit carrière verkozen, maar aan huis gebonden waren. Friedan doorbrak echter die illusie en verklaarde dat vele huisvrouwen, waaronder zichzelf, daar helemaal geen voldoening uit haalden. Alleen konden zij hun onvrede niet uiten, omdat een vrouw zich niet zo hoorde te gedragen. Friedan beschuldigde daarom de media en vrouwentijdschriften ervan dat zij het beeld van de ideale huisvrouw geschapen hadden en zo vele vrouwen misleid hadden om te willen leven volgens dat ideale (foutieve) plaatje:

"Hun echtgenoten vaarwel kussend voor het fotoraam, hun kindertagens vol kinderen aan school afzetten met de glimlach, terwijl ze met de nieuwe elektrische polijstmachine over de vlekkeloze keukenvloer vegen." (Friedan, 2013)

Figuur 3: Portret van Betty Friedan in de middelbare hogeschool, (Harvard college, z.j.)

"Een vrouw moet in staat zijn om zich af te vragen, zonder zich schuldig te voelen, 'Wie ben ik, en wat wil ik van mijn leven maken?' Zij moet zich niet egoïstisch en neurotisch voelen als ze zichzelf doelen voor ogen stelt buiten haar echtgenoot en kinderen." (Friedan, 2013)

Maar het verschil tussen het afgeschilderde droombeeld en de realiteit was enorm. Friedan zag maar een oplossing: vrouwen moesten zich gaan toeleggen op hun carrière, zonder zich schuldig te voelen. Velen steunden Friedan in haar theorie, maar tegelijk kreeg ze ook bakken kritiek te verduren. Zo werd haar verweten dat zij het leven van vrouwen alleen nog vermoeiender gemaakt had, omdat vrouwen nu buiten een goede echtgenote en moeder ook nog eens carrière moesten maken om 'geslaagd' te zijn als vrouw. Ondanks dat 'The Feminine Mystique' gebaseerd was op de blanke middenklasse Amerikaanse vrouwen, werd het boek een wereldwijd succes en inspireerde het vrouwen overal ter wereld. Zo droeg het bij tot het in twijfel trekken van genderrollen en riep het op tot rebellie. Ook in België liet het boek haar sporen na en was het een extra stimulans voor meisjes om op onderwijsgebied hun achterstand in te halen. Onze klassieke vrouwenbewegingen bleven echter tips geven aan vrouwen over hoe ze de perfecte huisvrouw konden worden. (de Smit, 2006)

2.1.2.4 De tweede feministische golf (jaren '70)

De tweede feministische golf, geïnspireerd door Simone de Beauvoir en Betty Friedan wordt dan ook vooral gekenmerkt door het gelijkheidsideaal. In de maatschappijkritische jaren van de jaren '70 zorgde de feministische actiegroep de Dolle Mina's er in Vlaanderen voor dat vrouwenkwesties een publieke zaak werden. Tijdens de tweede golf was het vooral de welvaartsstaat¹⁹ die het vrouwen een pak makkelijker maakte: vanaf de jaren '60 traden vrouwen massaal toe tot de arbeidsmarkt, werden ze veel mobieler (dankzij de steeds goedkopere auto's), hadden ze elektrische huishoudapparaten en betrouwbare anticonceptiemiddelen ter beschikking enz. Naast het bestrijden van juridisch-politieke rechten, ging ook veel aandacht naar mentaliteitswijzigingen: zo werden vrouwen zich steeds bewuster van hun eigenwaarde en legden ze met de slogan 'het persoonlijke is politiek' er de nadruk op dat alles wat persoonlijk (machtsverhoudingen, seksualiteit, zorg enz.) is, ook structureel-maatschappelijke oorzaken heeft. (Dhoker & Depaepe, 2004)

2.1.2.4.1 Gelijk loon voor gelijk werk

Net voor de tweede feministische golf, in 1966, spanden feministes van verschillende generaties en uiteenlopende strekkingen samen in een actiecomité met de eis naar 'gelijk loon voor gelijk werk' als gevolg van een staking in wapenfabriek FN in Herstal. Maar liefst 3800 vrouwelijke arbeiders legden er het werk neer voor twaalf weken, tegen de wil van hun echtgenoten, omdat ze het niet langer konden verdragen dat ze (25 procent) minder verdienden, voor hetzelfde werk als hun mannelijke collega's. Uiteindelijk kregen de stakers gelijk loon, maar sloegen ze er alsnog niet in om de wetgeving mee te veranderen. Het is pas in 1975 dat er een CAO voor gelijk loon voor gelijk werk kwam. (Rosadoc, 2012; Vanthemsche & De Metsenaere, 2007; Dumolyn & Jones, 2003)

De werkneemsters van FN Herstal namen artikel nr. 119 van het Verdrag van Rome over gelijk loon voor gelijk werk, dat België al ondertekende op 25 maart 1957, als uitgangspunt van hun staking. Deze machine-arbeidsters, ook wel 'femmes-machines' genoemd, werkten dag in dag uit in erbarmelijke en onhygiënische omstandigheden. Zij konden het niet langer verdragen dat ze, ondanks het feit dat ze even goed geschoold waren als hun mannelijke collega's, gemiddeld 25 procent minder verdienden voor hetzelfde werk. Hun eisen waren een herwaardering van hun functie en gelijk loon voor gelijkwaardig werk." (Denis & Van Rokeghem, 1992; Coenen, 1991; Rosadoc, 2012)

---

¹⁹ Welvaartsstaat= staat die het welzijn van zijn burgers verzekert door sociale voorzieningen als ouderdoms-en werkeloosheidsuitkering, pensioenregeling, weduwen-en wezenwet, etc.

Le Grand hall, F.N. de Herstal, 1983. © Bernard BAY photographe.

Figuur 4: Een 'femme machine' of vrouwelijke arbeidster aan het werk in wapenfabriek FN Herstal, (Belgiumdoc, 1966)

“De impact van de staking was groot. Nooit eerder had een actie van vrouwen, ontstaan vanuit een vrouwenreis, een zodanige solidariteit en weerklank teweeg gebracht. De vakbonden beseften dat er in het vervolg rekening moest worden gehouden met de vrouwen. Niet alleen werd de eis van gelijke beloning eindelijk op de agenda geplaatst, ook de vrouwen zelf werden zich meer bewust van het belang van een syndicale deelname. ‘Gelijk loon voor gelijk werk’ werd in de wetgeving opgenomen. Ook voor de geschiedenis van het feminisme was de staking bij FN een erg belangrijke gebeurtenis. Het Actiecomité Gelijk Loon voor Gelijk Werk dat ten tijde van de staking ontstond, verenigde intellectuele vrouwen van verschillende gezinnen. Dit pluralistische comité verbond in de jaren '60, nog voor het uitbreken van de tweede feministische golf, het debat over de positie van de vrouw aan sociale, economische, juridische en politieke factoren. Het comité bleef actief tot in 1977.” (Rosadoc, 2012)

2.1.2.4.2 PAG

In 1970 rijzen vele Pluralistische Actiegroepen voor Gelijke Rechten van Man en Vrouw (PAG), de voorlopers van De Dolle Mina's. Met gelijkaardige doelen zoals het bestrijden van de vrouwendiscriminaties met als hoofdagendapunten: gelijk werk, gelijk loon voor gelijk werk, politieke participatie, de hervorming van het huwelijksgoederenrecht, gelijke werkloosheidsuitkering, gelijke promotiekansen, gemengd onderwijs, meer en betere crèches, uitbreiding van part-time arbeidsmogelijkheden....

Hun methodes, discussieavonden invoeren, waren nogal braaf (en vooral minder mediageniek) vergeleken met deze van de ludieke acties van de Dolle Mina's in Nederland. In 1973 waren er actieve PAG-groepen in Brugge, Gent, Mechelen, Antwerpen, Tervuren en Ieper. Vanuit PAG werden er verschillende vrouwenpraatgroepen opgericht, waaruit de latere vrouwenhuizen voortvloeien. PAG is nooit officieel gestopt, maar stierf in stille dood, eind jaren '70. (De Smit, 2006)

2.1.2.4.3 Dolle Mina

In 1970 wordt ook bij ons een Dolle Mina groep opgericht, naar voorbeeld van onze Noorderburen in Nederland. Maar buiten dezelfde naam te hebben overgenomen, heeft de Vlaamse Dolle Mina geen enkel verband met de Nederlandse. Beiden gaan hun eigen weg, met hun eigen eisen en acties. De Vlaamse Dolle Mina's hadden kernen in Antwerpen, Oostende, Leuven, Brussel en Gent. Op de abortusbetoging van 24 maart '73 brengt Dolle Mina Gent het tijdschrift 'De Grote Kuis' uit. Daarin worden hun ideeën, discussiestukken, werkstukken, artikels, verslagen van vergaderingen en acties samengebundeld. Aanvankelijk was het tijdschrift enkel bedoeld voor eigen leden, maar vanaf '74 kon iedereen zich erop abonneren (en werd het magazine ook voor een breder publiek geschreven). Het verscheen zo'n vier keer per jaar, zonder vaste periodes. Opvallend is dat de Dolle Mina veel meer publiciteit kreeg dan PAG, dankzij hun opvallende mediacampagnes. Hoewel deze acties altijd heel ludiek en spontaan waren, bleef het wel nog steeds de bedoeling om hun boodschap serieus over te brengen. Discriminatie t.o.v. vrouwen was de wereld nog niet uit en daar moest het volk zich ten volle bewust van zijn. De Dolle Mina's werden al gauw een echte rage, die het volk razend benieuwd maakte naar wat ze te zeggen hadden en hoe. Een gevolg hiervan is dan ook de stijgende druk die op hun schouders terechtkwam. (De Smit, 2006)

“Door de vele interviews- en lezingaanvragen, verdiepten de leden zich zelf ook steeds dieper in de materie, kwestie van niet af te gaan voor het grote publiek. De Dolle Mina kan je hierdoor niet meer louter als een ludiek engagement omschrijven, maar was een serieuze vrouwengroep geworden. De Dolle Mina's hun beroemdheid zorgde voor een stijgende interesse in de vrouwenemancipatie als discussieonderwerp, in kringen waar die zonder hen waarschijnlijk nooit ter sprake gekomen waren.” (De Smit, 2006)

Dolle Mina wilde vooral informatie verspreiden met brochures. In 1971 gingen hun folders in Antwerpen vooral over abortus, werk en onderwijs. In Antwerpen verscheen de brochure 'Vrouwen zijn geen voorwerpen'. Een jaar later in '72 publiceerden de Dolle Mina's in Gent maar liefst vier brochures, waaronder eentje over kinderkribben (om het tekort aan kinderopvang te bestrijden). In '73 brachten de Dolle Mina's van Gent het eerste nummer van haar tijdschrift 'De Grote kuis' uit. Daarin deelden ze hun ideeën, discussiestukken, werkstukken, artikels, vergaderverslagen en aankomende acties. Aanvankelijk was de grote kuis alleen

bedoeld voor leden van de Dolle Mina, maar vanaf 1974 kon iedereen er een abonnement op nemen. Maar naast het uitdelen van affiches verspreidden de Dolle Mina's vooral ook mondeling veel informatie. Hun vrije, mediabewuste houding maakte van hen al gauw het lievelingetje van de media, waardoor ze massa's aandacht kregen. 'De Vlaamse pers was zo blij de ludieke acties van eigen bodem te kunnen verslaan, dat zij iedere stap die de Dolle Mina zette in een krantenartikel omtoverden'. (De Smit, 2006).

Eisen van de Vlaamse Dolle Mina's (uit boek 'Hoe dol was Dolle mina?')

1. Gelijk loon voor man en vrouw voor gelijkaardige arbeid; reorganisatie van arbeidstijden met het doel arbeid voor halve dagen mogelijk te maken (wat later werd genuanceerd naar een korte werkdag, geen halve).
  2. Afschaffing van de jeugdlonen; gelijk loon voor gelijkwaardige arbeid
  3. Aantrekkelijk maken van het uitoefenen van op sociaal welzijn gerichte en niet winstbeogende beroepen (maatschappelijk werk e.d.m.) o.m. door verhoging van lonen en salarissen en verbetering van de arbeidsvoorwaarden.
  4. Recht op arbeid voor iedereen; in het bijzonder voor vrouwen, gehuwd of ongehuwd, recht op herplaatsing in dezelfde functie indien zij bij een bevalling tijdelijk ophouden met werken.
  5. Wettelijk verbod om bij personeelswerving voorkeur te tonen op basis van sekse.
  6. Pensionering van beide geslachten op 60-jarige leeftijd; voor bepaalde beroepen op 55-jarige leeftijd.
- (De Smit, 2006)

Toch waren de Vlaamse Dolle Mina's 'braver' dan hun Amsterdamse collega's, die riskanter en creatiever uit de hoek kwamen. *"Het druppelt in Vlaanderen als het in Nederland regent"*. (De Smit, 2006)

"Dit kwam doordat de Amsterdamse pers al gewoon geraakt was aan ludieke acties, dankzij de acties van provo²⁰, waardoor ook hun publiek hiervoor rijp was. In Vlaanderen was dit niet het geval omdat de pers de organisatie vooral probeerde belachelijk te maken, zonder de echte kwesties te belichten. Dit bewijst hoe ingewikkeld de relatie van de beweging met de pers was. Enerzijds waren de Dolle Mina-leden blij met alle aandacht die ze kregen, dankzij hun ludieke acties, omdat ze wisten dat de media heel sensatiegericht is en ze zo de problematiek konden aankaarten. Anderzijds ging alle aandacht van de pers enkel naar hun spectaculaire optredens en werd de boodschap vaak heel vereenvoudigd weergegeven. Zo worden feministische bewegingen die opvallende acties voeren vaak afgeschilderd als spotterij en worden ze in de

---

²⁰ Provo= Provo is een Nederlandse beweging, die stond voor verandering en een samenleving wilde creëren waarin ieder individu een zo groot mogelijke vrijheid kon genieten. Dit ging gepaard met talrijke ludieke acties.

media vaak afgeschilderd op een eenzijdige, oppervlakkige, vertekenende, stereotyperende manier. Waardoor de echte intenties van het feminisme in het water vallen." (De Smit, 2006)

De pers werd door de Dolle Mina's gebruikt en de pers gebruikte de Dolle Mina's. Het ludieke gaf hen publiciteit en de publiciteit maakte hen steeds ludieker.

Vele slogans doen de dag van vandaag nog steeds een belletje rinkelen. "Vrouwen hebben ook recht op longkanker", de allereerste actie van de Dolle Mina's (van Antwerpen) bijvoorbeeld. Zij vonden het niet kunnen dat mannen in een verzekeringskantoor in Antwerpen wel mochten roken en vrouwen niet, waardoor ze op straat gingen protesteren. Dit was de allereerste actie van de Dolle Mina's in Vlaanderen. (De Smit, 2006)

'Baas in eigen buik', een andere ludieke actie van de Dolle Mina's vroeg aandacht voor het recht op abortus. "*Het beslissingsrecht in handen van de vrouw is essentieel voor de seksuele bevrijding van de vrouw.*" (De Smit, 2006)

Figuur 5: Affiche van de Dolle Mina's hun campagne 'Baas in eigen buik', (Rosadoc, z.j.)

Vrouwen moesten zelf kunnen beslissen of ze een abortus wilden of niet, niet hun echtgenoot, dokter, psychiater, abortuscommissie of de wet. 'Elk kind heeft het recht gewenst te zijn' was een van de slogans van de Dolle Mina's die daarbij aansloten. Vrouwen moesten zelf kunnen kiezen hoeveel kinderen ze op de wereld wilden zetten. Het was belangrijk dat de keuze er was voor noodgevallen, maar toch moest deze tot een absoluut minimum beperkt worden. Dolle Mina wilde abortus niet bestempelen als een of andere vorm van anticonceptie en streefde daarom naar meer voorlichting aan het grote publiek. (de Smit, 2006)

"Voorkomen is beter dan genezen; een goede anticonceptie is beter dan een ongewenste zwangerschap, maar abortus is beter dan een ongewenst kind." (Dolle Mina, 1971).

Dolle Mina's stredden daarom vooral tegen de gezinsproblemen: gelijk loon voor gelijk werk, kinderkribben, betere opvoeding en onderwijs, een beter statuut voor gehuwde vrouwen, de legalisering van abortus, gratis anticonceptie en seksuele voorlichting. Zij waren tegen seksistische vrouwenbeelden in de media en het schoonheidsideaal. Aan het einde van de jaren '70 vielen hun acties opnieuw stil. (De Smit, 2006)

Figuur 6: Dolle Mina's die opkomen voor het recht op de pil, (Collectie IAV, 1970)

Figuur 7: Dolle Mina's die gratis kresjes eisen, (Nationaal Archief, 1971)

Twee Vlaamse Dolle Mina's zijn Chantal Smet en Ida Dequeecker. In het Belgische weekblad Humo klapten ze uit de biecht:

Ida Dequeecker : «Het was één groot spel. We wilden niet gaan zitten klagen, maar ludieke acties opzetten en plezier maken. Het feminisme had een chagrijnig gezicht, en daar wilden wij vanaf. Onze beste actie was toen we een infiltrante hadden laten meedoen aan de Miss België-verkiezing in 1971. Ze was tot bij de laatste selectie gekomen, met de grote eindshow. Toen sprong ze, vuist omhoog, uit de rij en riep voor de camera's: 'Tegen de uitbuiting van de vrouw!' Ik ben nog met een spandoek op de scène gesprongen, en toen werden we afgevoerd. Maar Dolle Mina was niet alleen ludiek. We hebben de acties ingebed in een geheel van ideeën: we verbonden vrouwenrechten met een op Marx gebaseerde klassenanalyse, tegen het kapitalisme.» (Humo, 2010)

Figuur 8: Dolle Mina Danielle Colardyn die infiltreerde in de Miss België verkiezing, (VRT-archief, 1971)

Figuur 9: Dolle Mina's die met een spandoek de Miss België verkiezing saboteerden, (VRT-archief, 1971)

Smet: *“Er is natuurlijk enorm veel veranderd. Veel jonge vrouwen lachen met het feminisme, omdat ze er de noodzaak niet meer van zien. Maar ik merk toch dat vrouwen, wanneer ze eenmaal 35 zijn, beseffen dat er wel degelijk nog veel ongelijkheden bestaan: als ze hun baan verliezen, kinderen krijgen, niet genoeg doorgroeien in hun loopbaan... We moeten superwaakzaam blijven.”* (Humo, 2010)

2.1.2.4.4 VOK

Het jaar daarop, in 1972, ontstond het Vrouwen Overleg Komitee door enkele redactieleden van het blad 'De Nieuwe Maand'. Het VOK is een koepel die alle progressieve vrouwengroepen in Vlaanderen aaneenschakelt en zo voor een waar vrouwen netwerk zorgt. Het VOK is linksgekleurd, maar heeft geen ideologisch gekleurde opvattingen over het socialisme. Deze is eerder een algemene-progressieve behandeling, waarin zowel socialisten, progressieve christenen, klein links, als politiek neutrale volgers zich konden vinden. Ieder jaar vanaf 1972 organiseert het VOK een vrouwendag in Brussel op 11 november. Daarbij wordt telkens een politiek urgentieprogramma op de agenda geplaatst om aandacht te vragen voor thema's waar vrouwen mee worstelen. Enkele van die thema's waren abortus, arbeidsduurverkorting en vrouwen tegen geweld. Dit jaar was het thema genderstereotypingen. (Rosadoc, 2013)

2.1.2.4.5 De abortusstrijd

“Over zichzelf, over zijn eigen lichaam en geest, is ieder mens zijn eigen meester”
- John Stuart Mill

Figuur 10: Pamflet van Dolle mina voor abortus, (collectie AVG-Carhif, z.j.)

Voor 1973 was de verspreiding van informatie omtrent anticonceptie nog strafbaar in Vlaanderen, waardoor er ook vele vrouwen ongewenst zwanger raakten. (Zie bijlage 1: Informatiebrochure van de Dolle Mina voor abortus). Abortus was nog zo'n taboe dat de gesprekken erover vaak gepaard gingen met gevoelens van schaamte, angst en schuld, waardoor het onderwerp vaak werd doodgezwegen. Wat niet wil zeggen dat er toen geen abortussen gepleegd werden, alleen waren die destijds illegaal, met vaak hele tragische gebeurtenissen als gevolg. Zo lieten vrouwen zich niet alleen op een heel gevaarlijke en onhygiënische manier ergens in het geheim aborteren, maar deden ze er vaak ook zelf alles aan om hun zwangerschap af te breken (bv. zichzelf van de trap laten vallen, zichzelf te lijf gaan met een breinaald, abortusreizen naar het buitenland enz.), met alle gevolgen van dien. Goede cijfers waren er niet, maar naar schatting werden er ieder jaar zo'n 15 000 tot 30 000 geheime abortussen gepleegd. Abortus stond in het Belgisch Strafrecht en hoewel er slechts weinig vrouwen ook daadwerkelijk beoordeeld werden, doordat dit heel moeilijk te controleren is, bleef abortus voor velen te veel schuldgevoelens met zich meebrengen. Abortus werd in België enkel toegestaan wanneer het leven van de moeder in gevaar was. Tussen 1970 en 1972 werd abortus geleidelijk aan uit de taboesfeer gehaald en werd het een politieke eis. Het jaar daarop, in 1973 kwam abortus ook op de politieke agenda terecht, hoewel het nog jarenlang in non-beleid werd geplaatst. (Witte, 1990; Hooghe, 1990 ; De Smit, 2006; Celis & Meier, 2006)

Abortus heeft doorheen de jaren steeds voor hevige controverses gezorgd. Het is pas in 1990, dus nog maar zo'n goede twintig jaar geleden, dat abortus uit het Belgische strafrecht werd gehaald. Wat ongetwijfeld een gevolg was van de arrestatie van Willy Peers, een dokter die in 1973 honderden abortussen in het geheim uitvoerde. De vrouwenbewegingen schoten in gang en hielden verspreid over het hele land betogingen voor zijn vrijlating en voor de legalisering van abortus. Zo werden er o.a. Peerscomités²¹ opgericht. De socialistische vrouwenbewegingen strenden voor de legalisering, terwijl de christelijke vrouwenbewegingen abortus veroordeelden. Met de vrijlating van Peers werd abortus niet meteen uit het strafrecht gehaald, maar werd informatie over contraceptie verspreiden legaal. Abortus werd echter niet als contraceptiemiddel gezien en iedereen wilde het liever vermijden, maar vele vrouwen waren het erover eens dat het moest kunnen in geval van nood. (De Smit, 2006 ; Van Der Peeters, 1999 + Celis & Meier, 2006)

2.1.2.4.6 De anticonceptiepil als bevrijdingssymbool van de vrouw

Dankzij de komst van de (anticonceptie)pil, die je bij ons in Vlaanderen vanaf 1961 kan verkrijgen, daalde het aantal ongewenste zwangerschappen enorm, waardoor abortus ook steeds minder moest worden toegepast.

“Zoals op zovele andere vlakken, brachten de jaren '60 - '70 ook op dit gebied een diepgravende verandering. De seksuele revolutie bevrijdde de samenleving van schaamte en schuld, de komst van de pil maakte het voor de vrouw op een relatief gemakkelijke manier mogelijk meester te zijn over haar eigen seksualiteit en voortplanting. Vrouwenbewegingen doorbraken het taboe en spraken zonder blikken of blozen over seksualiteit en anticonceptie. Om de abortuskwestie te ontmijnen werd in 1973 besloten de wet die verbood informatie te verspreiden over anticonceptie, op te heffen. Abortus zou echter nog vele jaren een heet hangijzer blijven.” (Rosadoc, 2012)

“Nieuwe anticonceptiva ('de pil') en het ruimere gebruik ervan boden vrouwen de mogelijkheid te kiezen voor het moederschap, in plaats van het als iets onvermijdelijks te beschouwen. Gezinsplanning was mogelijk. Door de kleinere gezinslast en dus de kortere duur dat vrouwen aan huis gebonden waren, kregen ze ook de mogelijkheid zich naast het moederschap andere levensdoelen te stellen.” (De Smit, 2006).

“Seksuele voorlichting werd onvoldoende gegeven in scholen, en bleef vaak beperkt tot het klassieke verhaal van 'de bloemetjes en de bijtjes' of er werd nadruk gelegd op venerische ziekten.” (De Smit, 2006).

---

²¹ Peerscomités: Verspreid over het land werden er verschillende Peerscomités opgericht die zich bezighielden met het organiseren van steunacties, petities, infoavonden en betogingen voor de legalisering van abortus.

2.1.2.4.7 Bewustmaking

In de jaren '70 willen vrouwenorganisaties vooral het bewustzijn veranderen, naast het nemen van wettelijke maatregelen. Zo is het belangrijk dat er naar vrouwen geluisterd wordt. Zo werd er in 1976 in Brussel een Internationaal Tribunaal over de misdaden tegen de Vrouw opgericht waar misbruikte vrouwen gehoord worden. Een jaar later worden er ook vluchthuizen voor vrouwen opgericht, waar ze vooral d.m.v. praatgroepen de vrouwen proberen op te vangen, te ontspannen, hulp toe te verlenen en te vormen. Maar die vorming kon in het begin nog niet goed gegeven worden door gebrek aan informatie. Daarom werd er het komende jaar in 1978 het pluralistische documentatiecentrum Rol en Samenleving (RoSa) in Brussel opgericht door Renée Van Mechelen²². RoSa informeert over gender, feminisme en gelijke kansen van man en vrouw, het documenteert oude en nieuwe pijnpunten met feiten en cijfers en sensibiliseert advies en vorming op maat. (Rosadoc, 2012; De Smit, 2006)

2.1.2.4.8 De lesbische beweging

Eind jaren '70 brengt de nadruk op het privéleven en de seksualiteit van de tweede generatie feministes ook een ander fenomeen met zich mee; steeds meer vrouwen komen er openlijk voor uit lesbisch te zijn. Zo werd in 1974 de eerste autonome lesbiennegroep Sappho (in Gent) opgericht, vier jaar later volgden anderen zoals Atthis (in Antwerpen) hun voorbeeld. De relaties tussen feministes en lesbiennes verliepen vaak nogal stroef. Zo werden beiden in de media vaak over dezelfde kam geschoren, terwijl sommige vrouwen liever niet aan lesbiennes gelinkt werden. Ook de vrees dat ze hierdoor niet meer serieus genomen zouden worden, nam toe. (De Smit, 2006)

2.1.2.5 De derde feministische golf

De derde golf is de benaming voor de opleving van een hernieuwde vorm van feminisme vanaf het midden van de jaren '90 waarbij zelfontplooiing, keuzemogelijkheden en discriminerende gebruiken uit nieuwe culturen binnen de maatschappij op de voorgrond stonden. De eerdere twee feministische golven bewerkstelligden veel veranderingen waarvan latere generaties profiteerden. De nieuwe generaties bouwden wel voort op die ideeën, maar onderscheidden zich ervan door nieuwe methoden, doelen en het vinden van een gebalanceerde omgang met diversiteit binnen de maatschappij en het feminisme. (Wikipedia, 2013)

---

²² Renée Van Mechelen is een Belgische feministe van het eerste uur die haar leven lang streefde naar gelijke rechten voor man en vrouw. Na het opstarten van RoSa, bleef ze voorzitter van het documentatiecentrum en schreef ze enkele feministische boeken, vooral over de invloed van opvoeding en onderwijs t.a.v. genderverschillen. (Michielsens, 2014)

“De derde golfers hebben aandacht voor een veelheid aan topics, er zijn geen eenduidige gemeenschappelijke kenmerken. Behalve misschien zich afzetten tegen de tweede golf. Vele jonge feministen keren zich tegen de ‘rigide ideologie’ van de tweede golf generatie. Zij willen niet voorgeschreven krijgen hoe een feministe hoort te zijn, maar er zelf een individuele invulling aan geven. Het is een feminisme ‘logged in our hearts’.” (Walter, 1999)

“Vrijheid-blijheid lijkt het motto van jonge vrouwen vandaag. Geboren en getogen in een wereld die zelfontplooiing en individualiteit hoog in het vaandel voert, voelen jonge vrouwen tussen twintig en dertig zich niet goed bij het ‘klaagfeminisme’ of ‘slachtofferfeminisme’ van de vorige generaties. Zij leven met de verworvenheden van de voorbije vrouwenstrijd. Zij huiveren voor barricades en collectieve agenda’s. Ze kiezen en oordelen zelf of, en voor welk doel, ze zich zullen inzetten. Speelse spot, humor en lichamelijke uitstraling zetten zij in als strategieën om hun doel te bereiken.” (Smet & Draulans, 2005)

“Over vrijwel de hele wereld leven immers nog talloze vrouwen onder de knoet van mannen omwille van culturele en religieuze tradities. Een derde feministische golf is dan ook broodnodig. Het einddoel van de moderniteit is vrijheid en recht op zelfbeschikking voor elke mens, man of vrouw. Zolang één enkele mens onderdrukt blijft, is de strijd nog niet voorbij.” (Verhofstadt, 2006)

Meer over feminisme van de derde golf vind je verder in deze paper, bij het hoofdstuk 2.2.2 Feminisme anno 2014 in Vlaanderen, op pagina 40.

2.1.3 Soorten feminisme/ Feministische stromingen

Vanaf de jaren '70 spreken we over verschillende stromingen binnen het feminisme. De drie grootste traditionele stromingen zijn het liberale, het radicale en het marxistische of socialistische feminisme. Andere feministische stromingen zijn uit een van deze drie basisstromingen voortgevloeid. Dikwijls plukken feministen dan ook kleine of grote stukken uit verschillende stromingen en leggen ze een groeiproces af van de ene stroming naar de andere, waarbij ze enkele ideeën meenemen en andere achterwege laten. (Beasley, 1999)

2.1.3.1 Liberaal feminisme

De oudste en meest invloedrijke stroming is het liberale feminisme, ontstaan uit de Verlichting van de achttiende eeuw, waarbij de bevolking stopte met zomaar alles te geloven wat de autoriteiten hen vertelden en ze zelf de waarheid achterna gingen. In de volksmond wordt het liberale feminisme ook wel het 'gelijke rechten' of 'belangenbehartiging' feminisme genoemd. In de tijdsperiode van vernieuwende en moderniserende ideeën wilden liberale feministes vooral beklemtonen dat vrouwen, net zoals mannen, vrije en rationele handelsondernemers zijn, waardoor zij ook dezelfde basisrechten verdienen. Liberale feministen beklemtoonden de vrijheid van individuen. Vooral het recht op onderwijs lag hen nauw aan het hart, zo weten zij de minderwaardigheid van vrouwen aan het gebrekkige onderwijsaanbod voor meisjes. Hun grote voorbeeld, de Engelse schrijfster en feministe, Mary Wollstonecraft pende in haar feministische werk 'A Vindication of the Rights of Woman' haar kritiek neer op de uitspraak dat vrouwen genoeg hadden aan een opleiding om het huishouden te doen. Liberale feministen wilden dan ook dat vrouwen deel uitmaakten van de maatschappij en onderwijs was voor hen daartoe de sleutel tot succes. (Vandermassen, 2005 ; Devos, 2006)

De liberale feministen streed voor individuele vrijheid, braken los uit de steenoude rolpatronen en wilden zelf ook deel uitmaken van het maatschappelijk leven. Toch bleven de liberale feministen met hun tamelijk conservatieve opvattingen rond het gezin en de rol van de vrouw daarin redelijk beperkt. Zo wilden ze de positie voor vrouwen wel verbeteren, maar nog steeds binnen het oude systeem. Zij streefden naar een ideologie van gelijke rechten voor man en vrouw. Seksisme schuilde voor liberale feministen niet in de verschillen tussen man en vrouw zelf, maar in de socialisatie²³. Zij pleeten voor de tweedeling publiek/privaat. (Vandermassen, 2005)

---

²³ Socialisatie: het proces waarbij iemand, bewust en onbewust, de waarden, normen en andere cultuurkenmerken van zijn groep krijgt aangeleerd.

Het liberale feminisme wordt vaak als het algemeen gezicht van het mainstreamfeminisme beschouwd. Antwoorden op de vraag “ben jij feminist ?” zijn dan ook vaak op liberale denkwijzen gebaseerd. Liberale feministes focussen zich vooral op de overheidssector, legale, politieke en institutionele strijden voor het recht van individuen en plaatsen autonomie en vrijheid centraal. (Beasley, 1999)

2.1.3.2 Marxistisch/Sociaal feminisme

Het marxistisch feminisme, uit de jaren '60 en '70, ook wel het feministische socialisme (FemSoc) genoemd, onderzoekt de relatie tussen mannelijke dominantie (het patriarchaat) en het kapitalisme. Het analyseert of vrouwen een ‘sexe’ klasse zijn. Zij analyseren seksisme, klassenconflicten en racisme heel kritisch. Marxistische feministen geloven dat alle vrouwen, niet alleen de arbeidsters, onderdrukt worden in de kapitalistische samenleving. Het marxistisch feminisme wil vooral de scheiding tussen de mannelijke openbare- en de vrouwelijke privé- sfeer begrijpen en veranderen. Vooral het recht op gelijk werk staat centraal, nog meer dan de vraag naar gelijk loon voor gelijk werk. Volgens marxistische feministen dragen vrouwen met hun arbeid (kinderen baren, huishoudelijk en verzorgend werk...) evenveel bij aan het productieproces als mannen die buitenshuis gaan werken. Toch zorgt het kapitalisme ervoor dat enkel mannen- die arbeid verrichten- daarvoor erkend en betaald worden. (Vincke, 2007)

De economische bevrijding van de vrouw is de socialistische vrouwenbeweging hun allergrootste punt. De Nederlands-Vlaamse Vrouwenbond, die opkomt voor gelijke behandeling van mannen en vrouwen, verspreidt via haar tijdschrift ‘De Vrouw’, onder leiding van Emilie Claes²⁴ en Nellie Van Kol²⁵, vanaf 1893 tot 1900, tips voor geboorteregeling en voorbehoedsmiddelen, wat heel wat stof doet oplaaien. Het persoonlijke wordt politiek: kinderen moeten pas verwekt worden als koppels er zeker van zijn dat ze hun kinderen goed zullen kunnen opvoeden. Coöperaties, mutualiteiten en vakverenigingen zijn veel belangrijker dan het stemrecht. “La femme socialiste” is het tijdschrift dat er van 1903 tot 1908 symbool voor staat. In de jaren '20 en '30 streven socialistische feministen voor betere sociale voorzieningen voor werkende vrouwen zoals kinderkribben, wasserijen enz. die het leven van werkende vrouwen makkelijker maken. (Deneckere, 2006)

De Marxistisch feministische stroming zakte steeds meer af en stierf aan het einde van de jaren '80 in stille dood. Met als gevolg dat er de dag van vandaag nog slechts heel weinig feministes zijn die zich marxistische of socialistische feministen willen noemen. (Beasley, 1999)

---

²⁴ Emilie Claes was een van de eerste pleitbezorgsters voor het recht op arbeid voor vrouwen. In 1885 werd ze lid van de BWP; Belgische Werkliedenpartij, de eerste Belgisch socialistische partij en zet ze zich in voor ‘de Socialistische Propaganda-club voor Vrouwen’. (Wikipedia,2013)

²⁵ Nellie Van Kol was een Nederlandse feministe, pedagoge en kinderboekenschrijfster. (Wikipedia, 2014)

2.1.3.3 Radicaal feminisme

Het radicale feminisme uit de jaren '70 gelooft dat seksualiteit en mannelijk geweld aan de basis liggen van vrouwenonderdrukking, dus niet door wetten of economische ongelijkheden. Radicale feministes worden door de media vaak voorgesteld als Feminazis, of Stalin feministes. Deze feministes komen vaak in de media als dikke, lelijke vrouwen met kort haar, een slechte kledingkeuze en massa's lichaamshaar. Vaak krijgen radicale feministes ook de stempel lesbisch te zijn. Maar dit klopt niet, hoewel beiden veel sterke overeenkomsten vertonen, bezitten lang niet alle radicale feministes daarom ook een lesbische seksualiteit.

Vrouwenvakantiekampen waren de wereld, maar dan zonder mannen. Het persoonlijke werd ook politiek: veranderingen moesten gebeuren in de schoot van het alledaagse, in het hier en nu. Voor radicale feministen is niet het socialistische jargon bepalend voor hun blik op de wereld, maar de erkenning van de vrouwenrechten. (Zalewski, 2003; Meijer, 1996)

Radicale feministen kwamen het meeste in de pers, omdat hun acties de meest ludieke waren. Zo verbrandden zij hun bh's, liepen ze in tuinbroeken en ongeschoren oksels luidkeels te protesteren enz. De media vond hen daarom het interessantste om te portretteren, omdat het extreem was en mensen erover babbelden. Wat ertoe bijdroeg dat het beeld van de extreemste feministen, de radicale feministen, het overheersende beeld van feministen werd. Zo droegen radicale feministen bij tot het mainstream negatieve imago van feminisme de dag van vandaag. Radicale feministes waren mannenhaatsters die de wereld liever beleefden zonder dan met mannen en daar willen vrouwen zich de dag van vandaag echt niet mee associëren. Wat vandaag ook een vertekend beeld geeft van het mainstream feminisme, omdat dat helemaal niet anti-man is, maar vrouw gelijk aan man. Het feit dat er zovele jaren later, na de acties van de radicale feministes, nog steeds vooral karikaturen van de radicale feministen gemaakt worden en dat feministen vandaag nog steeds het vaakst op deze manier geportretteerd worden, is een bewijs van hoe fout het algemene beeld rond feminisme nog steeds is. Vaak spitst de media zich dan ook enkel toe op dit onderdeelje, jammer genoeg. Dit omdat het natuurlijk veel ludieker is en veel meer reacties en kijkers oplevert. Maar het zorgt wel voor een eenzijdige kijk die alle feministen over dezelfde kam scheert.

Radicale feministes zijn feministes in de meest extreme vorm. Zij laten het niet bij vragen, maar stellen eisen, liever zonder dan mét mannen. Zij creëren als het ware een nieuwe subcultuur, tegen mannen en vóór vrouwen. In 1969 publiceerde Jo Freeman²⁶ 'The Bitch Manifesto' waarin zij het woord 'bitch' de hemel in prijst:

"Om te kunnen leven, moet een vrouw toestemmen een man te dienen, eren en gehoorzamen en wat ze daarvoor in ruil krijgt, is op z'n best een schaduwleven. Krengen weigeren om iemand te dienen, eren of te gehoorzamen. Ze eisen volledig functionerende mensen te zijn, niet alleen schaduwen." (Freeman, 1969)

Freeman eindigt haar Manifesto met een oproep aan alle vrouwen om samen de handen in elkaar te slaan:

"We moeten sterk zijn, we moeten militant zijn, we moeten gevaarlijk zijn. We moeten ons realiseren dat we niets te verliezen hebben. Niets. Bitch is beautiful." (Freeman, 1969)

2.1.3.4 Cultureel feminisme

Aan het eind van de jaren '70 treedt het cultuurkritisch feminisme op als reactie op het marxistische feminisme en het emancipatiedenken, geïnspireerd op het Verlichtingsdenken. De vrouwenemancipatie ligt volgens hen in een alternatieve vrouwencultuur. Zij verwerpen de westerse cultuur, waarin geen plaats meer is voor eigen vrouwelijke ruimte. Culturele feministen geloven dat het westerse ideaal van de man-vrouwrelatie op gelijke basis gaat, maar de onderlinge vrouwenrelaties verloochent. (Maerten, 2002)

"De basisprincipes van het cultureel feminisme zijn essentialisme, de overtuiging dat er onveranderlijke verschillen naar aard of natuur tussen mannen en vrouwen bestaan, separatisme en de klemtoon op een alternatieve cultuur. Zij zorgde ook mede voor de prikkel aan het ontstaan van een vrouwelijke cultuur in vrouwenboekhandels, feministische poëzie, theater enz. Het cultureel feminisme wordt vaak geïdentificeerd met het lesbische feminisme: de overtuiging dat er een verhouding bestaat tussen seksuele en/of gevoelsmatige aantrekkingskracht tot vrouwen, waarbij de patriarchale dominantie verworpen wordt." (Maerten, 2002)

---

²⁶ Jo Freeman is een Amerikaanse feministe en wetenschapster. (Wikipedia, 2013)

2.1.3.5 Postmodern feminisme

Het postmoderne feminisme zet vanaf de jaren '90 alle grote ideologieën onder druk. Alle bestaande definities van de vrouwelijkheid worden omvergeworpen, de persoonlijke identiteit wordt versplinterd en iedere aanspraak op universaliteit wordt verworpen.

“Het besef dat benoemen tot uitsluiting kan leiden, is scherp. Identiteiten lijken tegenstrijdig, partieel en strategisch. Er is niets ‘vrouwelijks’ dat een natuurlijke band tussen vrouwen schept. Er is zelfs niet zoiets als ‘vrouw zijn’ omdat ook het begrip ‘vrouw’ een complexe categorie is die is voortgekomen uit wetenschappelijke strijd en andere sociale praktijken. Gender- ras- of klassenbewustzijn is een verworvenheid die ons is opgedrongen door de afschuwelijke historische ervaring van de tegenstrijdige sociale realiteiten van patriërarchaat, kolonialisme en kapitalisme. En wie reken ik tot ‘wij’ in onze eigen retoriek?”
(Haraway, 1991)

Wetenschapshistorica Donna Haraway kaart in bovenstaande quote de contradictie aan waarmee postmoderne feministen kampen. Zij geloven namelijk dat kennis nooit objectief is, omdat deze altijd machtsgebonden is. Zij leggen de klemtoon op het subjectieve, op de maakbaarheid van alles (kennis, waarheden, kunst...). De objectieve waarheid zoals wij die kennen zou dan ook niet kloppen, maar ‘gemaakt’ zijn, doordat deze bekeken is vanuit het perspectief van blanke, middenklasse mannen en waarbij vrouwen als ‘de andere’ bestempeld werden doorheen het verlichte discours. Deze manier van denken zorgt echter ook voor moeilijkheden: want hoe kan je het wantrouwen t.o.v. metaverhalen combineren met de kritische kracht van het feminisme?

“Als we alleen slechts het product van maatschappelijke en discursieve praktijken zijn, dan bestaat er geen objectieve standaard waaraan we menselijke behoeften en menselijk welzijn kunnen afmeten of op basis waarvan we seksistische praktijken kunnen veroordelen. Zonder universele ethische standaarden, gefundeerd in wetenschappelijke kennis over de menselijke natuur, dreigt een onbeheersbaar cultureel relativisme.” (Vandermassen, 2005)

2.1.3.6 Anarchistisch feminisme

Op het einde van de 19^e eeuw kwam er een stormprotest van vrouwen, verlangend naar vrijheid en verstikt door de opgedrongen genderstereotyperingen. Anarchistische feministen wantrouwen de sociale structuren van hiërarchie en dominantie en willen vrijheid, individualiteit en spontaneïteit. Dit feministische ideeëngoed maakte al het persoonlijke meteen ook politiek. Door een gebrek aan juridische rechten en economische kansen, in combinatie met de verstikkende puriteinse seksuele moralen, bleven de meeste vrouwen beperkt tot een afhankelijke rol van vrouw en moeder.

Terwijl andere feministes streden voor stemrecht, rebelleerden zij tegen de overheid voor een einde aan de genderindelingen, het recht op een eigen leven, vrijheid en autonomie van individuen. Zij geloofden dat de vrouwenemancipatie enkel tot stand kon komen door directe acties van vrouwen en niet door de overheid of zijn instellingen. Zij snijden de thema's aan die een onmiddellijk effect hebben op vrouwen hun leven zoals kinderopvang, gezondheid en seksualiteit. De strijd voor het stemrecht bekritiseerden ze, omdat ze vonden dat het mannen geen vrijheid bracht en het daarom vrouwen ook niet vooruit helpen zou. (de Cleyre, 2012)

2.1.3.7 *Cyberfeminisme*

De term cyberfeminisme werd voor het eerst bedacht in 1991, het is dan ook vooral in de jaren '90 dat vele personen zich met deze groep identificeren en dat de meeste cyberfeministen actief op het net zijn. Strikte definities over het cyberfeminisme zijn er niet, maar het komt neer op het uitdrukken en ontwikkelen van feminisme in online interacties en in online kunst. (Russell & Cohn, 2012)

Cyberfeministen onderzoeken hoe technologie, zoals het internet, mensen hun leven beïnvloedt. Zij geloven in de emancipatie van de vrouw door middel van techniek en nieuwe media. In de internetcultuur zien zij een media/communicatiemiddel die op het lijf van vrouwen geschreven is. Cyberfeministen spelen met grenzen (natuur/cultuur, man/ vrouw, realiteit/virtualiteit) en identiteiten en hopen zo patriarchale structuren onderuit te halen. (Maerten, 2002)

2.1.3.8 *Grrls*

In de jaren '90 veroveren girls het straatbeeld. Voor de media is dit het decennium van het meisje. Girlpower staat in volle bloei. Girls zijn jonge vrouwen die mannelijke en feministische rolmodellen afwijzen en hun eigen ding willen doen. Meisjes worden aanzien als superhelden en leven met het idee dat ze alles kunnen worden, waardoor feminisme voor hen passé en onnodig is. Girls willen zich geen identiteit laten aanmeten en geen correcte houding opgelegd krijgen voordat ze bij de emancipatieclub mogen horen. Sterker nog, ze willen helemaal niet bij een club, maar eisen vrijheid en eigenheid. (Duits & de Bruyckere, 2013).

« Grrls zijn jonge vrouwen tussen twintig en dertig jaar die duidelijk willen maken dat ze nog niet volwassen zijn in de ouderwetse zin van het woord. Ze zijn ongebonden, vrijzinnig, progressief en proberen allerlei perspectieven uit, in denken en in doen, innerlijk en uiterlijk. Ze maken gretig gebruik van de moderne verworvenheden, maar zijn tegelijk ook rebels en brutaal. Grrls eisen de vrijheid om de wereld te ontdekken en daar met volle teugen van te genieten » (Cels, 1999)

« De opvattingen van de jaren '70 passen niet meer bij de identiteit van girls. Het zelfbeeld van een jonge vrouw van vandaag is dat van iemand die met beide benen op de grond staat en die gelooft in haar capaciteiten. Die met een montere blik de wereld inkijkt en niet wakker ligt over de verschillen tussen de seksen. Haar belevingswereld is gelukkig al stukken vrouwelijker; ze hoeft niet meer zo hard en verbitterd te strijden als vroeger. Dat haar moeders ambities werden geboycot is duidelijk, maar die van haar maakt ze met minder moeite waar. Feminisme is passé voor girls. Frustraties en het daaruit voortgekomen slachtofferfeminisme – kortweg het op een jammeren zetten om aandacht te krijgen – beschouwen girls als iets van de jaren 70 en niet als iets van nu. Ze zijn trouwens sowieso tegen die manier van aandacht trekken. De meeste girls voelen zich überhaupt geen feministe meer. » (Cels, 1999)

« Girls geloven dat de Grote Kwade Strijd is gestreden, dat vele structurele doelen zijn bereikt en dat de feministische lobby van vandaag er een is van snauwende vrouwen van middelbare leeftijd die anti-man en anti-leven zijn. De vrouwenbeweging van toen heeft girls niet te bieden. Het is volgens hen een goede zaak dat stereotypes – de zielige vrouwen versus de rotkerels – samen met de strijdbijl begraven worden. Maar girls zijn feministes ondanks hun kritiek ook dankbaar : dankzij hen is een jonge vrouw in staat om ongegeneerd girl te zijn. Die verdienste kan hun nooit worden ontnomen. » (Cels, 1999)

2.1.3.9 Postfeminisme

Postfeminisme ontstaat op het einde van de 20^e eeuw en is beladen van de contradicties. Door de ene de lucht in gehemeld, door de andere in de grond geboord. Gespreid over culturele, academische en politieke contexten, van populaire journalistiek en media, tot feministische analyses, postmoderne theorieën en neoliberale retorica. Critici houden er verscheidene definities op na. In populaire culturen wordt het postfeminisme vaak gekoppeld aan vrouwelijke personages zoals Madonna, Bridget Jones of de dames uit Sex and The City. 'Chick literature (chick-lit) en zelfhulpboeken voor vrouwen zijn postfeminisme bij uitstek. In academische geschriften refereert het naar het begrip en de constructie van identiteit en genderonderverdelingen (man, vrouw, ...). In sociale en politieke onderzoeken wordt het postfeminisme gekenmerkt door dramatische veranderingen in de basis van sociale relaties en stereotypering. (Genz & Brabon, 2009; Harzewski, 2011)

“Postfeminisme kan gezien worden als de ultieme acceptatie van diversiteit: betekenissen, rollen en de realiteit als dusdanig zijn meervoudig en ambigu, pluralisme en indeterminisme worden sterk benadrukt en een essentiële en geünificeerde notie van vrouwelijke identiteit wordt resoluut verworpen. Er is niet één manier om vrouw te zijn, er zijn er vele. Het belangrijkste onderscheid tussen postfeminisme en de precederende feministische stromingen (liberaal, marxistisch en radicaal) is dat de laatstgenoemde van aard is dat onze kennis en de structuur van menselijke interactie als dusdanig niet in vraag gesteld wordt.” (Van den Brande, 2002)

‘Post’ is geen nieuw voorvoegsel, betekendend dat dit alles ooit al eens gedaan is. De grote strijd over feminisme en discriminatie is al jaren gevoerd, wij kunnen enkel op hun theorieën en vaststellingen verder bouwen. *“Het is nog te vroeg om achterom te kijken of er grote lijnen zichtbaar zijn, dus hebben we er maar een ‘post’ voor gezet. Probleem opgelost.” (Cels, 2000).*

“Van postfeminisme stellen veel feministen zich de vraag of het nog wel feminisme is. Het is geen georganiseerde beweging. Postfeminisme is volgens velen vooral een uitvinding van de media en reclamewereld die vrijgevochten, ‘postfeministische’ vrouwbeelden gebruiken om hun producten aan de vrouw/man te brengen. Het legt de nadruk op het reclaimen van de vrouwelijke seksualiteit, van het recht op ‘sexy zijn’. In tegenstelling tot andere feministische stromingen komen er geen nadrukkelijk maatschappelijke (politieke) thema’s aan bod. Het is een feminisme verteerbaar voor iedereen.” (Maerten, 2002)

In het post-feminisme staan nieuwe uitgangspunten en strategieën centraal. Het gaat om het individu en er wordt gefocust op eigen ontplooiingsmogelijkheden. Vrouwen zijn optimistisch over een leven met zoveel vrijheid, hoewel het ook een ingewikkelde zaak kan zijn. Er wordt uitgegaan van de eigen identiteit en niet die van een groep. Girls denken niet in wij-termen, maar hebben er zelfs een aversie tegen. Vrouwen willen carrière maken, zijn constant op hun hoede voor mogelijke onderdrukking, nemen het voortouw voor andere zusters in nood, houden hun man en kinderen eronder en strijden tegen het systeem. (Cels, 1999)

Het grote verschil is dat de feministen eerst de maatschappij wilden veranderen, en pas daarna de individuele levens van vrouwen. Het postfeminisme doet het net andersom.

“Sex and the City geeft een heel herkenbaar beeld van de nieuwe generatie en de nieuwe vragen die ze zich stellen. En dat raakt de kern van de zaak. De twintigers en dertigers, de postfeministische generatie van vandaag, zijn in de war door de veranderende seksuele moraal. De seksuele normen zijn de voorbije 50 jaar sterk veranderd. Bij de generatie voor het feminisme was de norm geen seks zonder huwelijk. Seks, huwelijk, liefde en kinderen waren onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Voor de feministen werd de norm geen seks zonder liefde. Mannen moeten teder zijn, clitorissen ontdekken, zorgen voor een voorspel, vrouwen niet behandelen als seksobjecten en porno afzweren. Er moet respect, gelijkheid en liefde zijn in bed. Voor de postfeministische generatie is de norm geen seks zonder orgasme. Met lust is niets mis, met liefde ook niet, maar de twee moeten niet altijd samengaan. Al kan seks zonder liefde, er blijft wel een sterke voorkeur voor seks met liefde bestaan, want dat is de beste seks, beweren vele vrouwen. Voor de feministen bestonden, was geen seks zonder huwelijk de norm. In de feministische periode werd dat geen seks zonder liefde. En voor het postfeminisme is geen seks zonder orgasme het credo. Lust en liefde worden losgekoppeld.”(Serneels,2002)

Het postfeminisme is de vrome wens dat alle gevechten reeds gewonnen zijn. Dit woord zorgt ervoor dat vele jonge vrouwen, die vaak met dezelfde oude problemen geconfronteerd worden, nog maar eens zichzelf als de schuldige aanwijzen, want het is allemaal opgelost, toch? In theorie staan ze dus weer alleen. We spreken nooit van een post-democratie, omdat we weten dat democratie iets is waar telkens weer opnieuw voor gevechten moet worden. Het is een levend, kwetsbaar iets, dat iedere generatie vernieuwd moet worden. Hetzelfde geldt voor het feminisme.
(Harzewski, 2011; Ringrose, 2013)

2.1.4 De feministische tijdslijn in België

- **1864:** Isabelle Gatti de Gamond richt de eerste middelbare meisjesschool op
- **1880:** De Universiteit van Brussel laat meisjes toe
- **1884:** Isala Van Diest mag als eerste vrouw haar artsenpraktijk openen. Hiervoor werd speciaal een Koninklijk besluit uitgevaardigd
- **1890:** Vrouwen worden toegelaten tot alle academische graden
- **1892:** De Ligue Belge de droits des femmes wordt opgericht door Marie Popelin, Louis Frank en Isala Van Diest, met als hoofddoel de juridische gelijkberechting van vrouwen.
- **1900:** Gehuwde vrouwen krijgen spaarrecht, de bevoegdheid om een arbeidscontract af te sluiten en hun loon te innen, erkend door de wet
- **1905:** Marie Popelin richt de Conseil National des femmes Belges op
- **1913 :** De Fédération Belge pour le Suffrage des Femmes wordt opgericht, wat het eerste gemeenschappelijke feministische front voor vrouwenstemrecht is
- **1920:** Vrouwen krijgen gemeentelijk stemrecht en het recht om zich verkiesbaar te stellen
- **1921:** Er komen gelijke weddebarema's voor onderwijzers, wat de eerste stap is richting gelijk loon. Marie Spaak wordt de eerste vrouwelijke senator.
- **1929:** Lucie Dejardin wordt de eerste vrouwelijke, rechtstreeks verkozen senator
- **1948:** Volwaardig stemrecht voor vrouwen
- **1957:** België ratificeert het Verdrag van Rome: gelijk loon voor gelijk werk
- **1965:** België krijgt haar eerste vrouwelijke minister: Marguerite de Riemaecker-Legot
- **1966:** Staking van FN-herstal, wat een doorbraak was voor de eis naar gelijk loon voor gelijk werk
- **1968:** Gabrielle Defrenne, airhostess bij Sabena dient klacht in tegen discriminatie (vroegtijdig pensioen van vrouwen), wat ook zorgde voor een doorbraak voor de vraag naar gelijk loon voor gelijk werk
- **1969:** Zwangere of gehuwde vrouwen ontslaan wordt verboden
- **1970:** De eerste actie van de Dolle Mina's in Antwerpen vindt plaats (Later volgen Gent, Leuven, Brussel en Oostende)
- **1972:** De eerste Nationale Vrouwendag vindt plaats op 11 november, georganiseerd door het VOK
- **1973:** De abortusstrijd breekt los: dokter Peers die in het geheim abortussen uitvoerende wordt opgepakt. Er komt een stormprotest. Hij wordt vrijgelaten en het verbod op de verspreiding van voorbehoedsmiddelen wordt opgegeven
- **1974:** De eerste vrouwenhuizen worden opgericht en de eerste nationale Stem Vrouw Actie wordt gehouden
- **1975:** Wordt uitgeroepen als Jaar van de vrouw

- **1976:** Het huwelijksgoederenrecht zorgt voor gelijke rechten van man en vrouw binnen het huwelijk
- **1977:** De Fem-Soc ontstaat (linkse vrouwenvereniging)
- **1978:** RoSa documentatiecentrum opent haar deuren
- **1985:** Gelijke kansen wordt een eigen beleidsterrein met als staatssecretaris Miet Smet
- **1990:** Abortus wordt uit het strafrecht gehaald
- **1998:** Partnergeweld wordt erkend als misdrijf
- **2001:** Vrouwelijke genitale verminking wordt strafbaar
- **2002:** De quotawet voor gelijkheid van mannen en vrouwen komt in de grondwet
- **2007:** Er komt een wet voor gendermainstreaming die de genderdimensie verplicht in de federale beleidsbesturen
- **2012:** Vrouwenquota voor de raden van beheer van beursgenoteerde- en overheidsbedrijven. En er komt een nieuwe wet ter bestrijding van de loonkloof tussen mannen en vrouwen
- **2013:** Wet op tijdelijk huisverbod bij huiselijk geweld
- **2014:** Minister van Gelijke Kansen, Joëlle Milquet voert de antiseksismewet in

(Rosadoc, 2013)

2.2 Hedendaags feminisme

2.2.1 Wat is er al bereikt?

In 1973 maakte Renée Van Mechelen, Vlaamse feministe van het eerste uur en oprichtster van documentatiecentrum RoSa (Rol en Samenleving) een lijst op van de wantoestanden en maatschappelijke situaties die vrouwen in Vlaanderen onrecht aandeden en waar ze dringend verandering in wilde zien. Dit is haar lijst:

- a. Gebrek aan opleiding, wat vrouwen verleidde tot de haard en het moederschap.
- b. Seksespecifieke beroepskeuze, die vrouwen in ondergeschikte banen bracht, zelfs als ze buitenhuis werkten.
- c. Stereotiepe beeldvorming in media en reclame, wat vrouwen verleidde tot missverkiezingen, modepoppen en frivoliteit.
- d. Zwakke positie op de arbeidsmarkt, gebrek aan carrièremogelijkheden, wat vrouwen maakte tot een arbeidsreserve die kon komen en gaan.
- e. Gebrek aan ambitie van meisjes en vrouwen.
- f. Gebrek aan kansen voor meisjes en vrouwen.
- g. Gebrek aan seksuele voorlichting en informatie over voorbehoedsmiddelen.
- h. Gebrek aan macht, thuis, in het middenveld en in hogere regionen van politiek en bestuur.
- i. De risico's van illegale abortus.
- j. Moederschapsideologie: waar een kind is moet een vrouw zijn en waar een vrouw is moet een kind zijn.

(Michielsens, 2014)

Doorheen de tijd werden Renée Van Mechelen haar eisen **zo goed als** vervuld: er werden heel wat wetten ingevoerd om de situatie voor vrouwen te verbeteren, maar vaak bleven die wetten ook gewoon een dode regel of werden deze eerst nog vele jaren in non-beleid geplaatst. Daarom is het beter te spreken over verbeteringen dan over vervullingen van haar eisen.

- a. Gebrek aan opleiding, wat vrouwen verleidde tot de haard en het moederschap. – **1890: vrouwen worden toegelaten tot alle academische graden.**
- b. Seksespecifieke beroepskeuze, die vrouwen in ondergeschikte banen bracht, zelfs als ze buitenhuis werkten. - **2002: Quotawetten: gelijkheid mannen en vrouwen komt in de grondwet.**
- c. Stereotiepe beeldvorming in media en reclame, wat vrouwen verleidde tot missverkiezingen, modepoppen en frivoliteit. – **2007: Wet gendermainstreaming: genderdimensie wordt verplicht in federale beleidsstructuren.**
- d. Zwakke positie op de arbeidsmarkt, gebrek aan carrièremogelijkheden, wat vrouwen maakte tot een arbeidsreserve die kon komen en gaan. – **1985: Gelijke Kansen wordt een officieel beleidsterrein.**
- e. Gebrek aan ambitie van meisjes en vrouwen. – **Tegenwoordig studeren er meer meisjes dan jongens af aan Vlaamse universiteiten. Alleen zijn er wel nog altijd meer meisjes dan jongens die hun carrière opzij schuiven voor de opvoeding van de kinderen.**
- f. Gebrek aan kansen voor meisjes en vrouwen. -**1985: Gelijke Kansen wordt een officieel beleidsterrein.**
- g. Gebrek aan seksuele voorlichting en informatie over voorbehoedsmiddelen. – **1973: Het verbod op de verspreiding van voorbehoedsmiddelen wordt opgegeven.**
- h. Gebrek aan macht, thuis, in het middenveld en in hogere regionen van politiek en bestuur. -**1976: Het huwelijksgoederenrecht zorgt voor gelijke rechten van man en vrouw binnen het huwelijk + De quotawetten van 2002 zorgen voor gelijkheid van mannen en vrouwen in de wet.**
- i. De risico's van illegale abortus: -**1990: Abortus wordt uit het strafrecht gehaald.**

- j. **Moederschapsideologie: waar een kind is moet een vrouw zijn en waar een vrouw is moet een kind zijn. – We zien steeds meer thuisblijvende vaders of ‘de nieuwe man’ die ook een handje toesteeft bij de opvoeding van de kinderen. Moeders hoeven vandaag niet meer perse thuis te blijven om huismoeder te zijn, maar kunnen ook kiezen voor een carrière of een mix van beide. Maar toch zijn het nog steeds de moeders van wie er verwacht wordt dat ze de taak van de opvoeding van de kinderen op zich zullen nemen. Vaak zijn het ook alleen de moeders die beide combineren die de vraag krijgen hoe ze die combinatie volhouden, terwijl werkende vaders die vraag zo goed als nooit krijgen. Wat bewijst dat de moederschapsideologie toch nog steeds aanwezig is. Alleen in mindere mate dan vroeger. (Rosadoc, 2013)**

2.2.2 Feminisme anno 2014 in Vlaanderen

Het is duidelijk dat feminisme heel wat verwezenlijkt heeft doorheen de jaren. Maar is de strijd nu gestreden of hebben we nog een lange weg af te leggen? De meningen verschillen enorm, zelfs professionelen in het vakgebied zijn het niet altijd met elkaar eens. Waar Magda Michielsens, professor in de vrouwenrechten, beweert dat de strijd zo goed als gestreden is en het vooral belangrijk is om onze verworvenheden te behouden, spreekt Hildegard Van Hove, directrice van RoSa niet over verworvenheden, maar over verbeteringen en ziet zij de feministische strijd als noodzaak tot wanneer de absolute nultolerantie bereikt is.

Ik had een **gesprek met Hildegard Van Hove** over de hedendaagse uitdagingen van het feminisme in Vlaanderen. Hieronder vat ik ons gesprek samen.

Het hedendaagse feminisme in Vlaanderen staat voor twaalf grote uitdagingen:

- 1) De Backlash
- 2) Stereotyperingen
- 3) Seksisme
- 4) Combinatie arbeid-gezin
- 5) De loonkloof
- 6) De quotawetten
- 7) De globalisering
- 8) Negatief imago
- 9) Diversiteit binnen de vrouwenbeweging
- 10) Zichtbaarheid
- 11) Partnergeweld
- 12) Het schoonheidsideaal

“We zien dat al onze inspanningen effect beginnen te krijgen, dus als je de situatie van toen en nu puur zwart-wit vergelijkt, is er inderdaad veel bereikt. Vrouwen van nu zijn vrijer en hebben meer keuzes, zo hoeven zij bv. niet meer te trouwen en kinderen te krijgen om ‘geslaagd’ te zijn. Zo moest de man vroeger een goede carrière hebben en de vrouw een goede man, wat nu helaas nog steeds aanwezig is in het algemene beeld, maar wat al veel minder uitgesproken is. Maar ondanks dat er effectief veel bereikt is, worden vele zaken nog steeds niet als vanzelfsprekend gezien. Zo is de volwaardigheid van de vrouw als mens een uitdaging die er altijd al geweest is, maar is die vandaag nog steeds niet bereikt. Want vrouwen ondervinden nog steeds last van allerlei tegenbewegingen. En zolang die vanzelfsprekendheid niet bereikt is en vrouwen nog dagelijks moeten strijden tegen de tweederangspositie tegenover mannen is er nog een lange weg te gaan”. – Hildegard Van Hove (Eigen interview, 2014)

1. De Backlash²⁷

Hildegard Van Hove: “De grootste uitdaging voor mezelf en vele andere feministen is de backlash. Dat is de vlag van kritiek die je als feministe continu over je heen krijgt wanneer je vertelt dat je feminist bent. Zo zullen anti-feministen altijd proberen om vrouwen het zwijgen op te leggen met allerlei idiote uitspraken zoals ‘Feminisme heeft nu wel genoeg bereikt, het is genoeg geweest, je mag nu gaan zwijgen.’ of ‘De gelijkheid is bereikt, dus alles wat volgens jou nu nog ongelijk is, is je eigen schuld’. Een voorbeeld daarvan is de invoering van de antiseksismewet door Joëlle Milquet in het Belgische strafrecht. Veel mannen vonden die invoering overdreven en sommigen weten het seksisme op straat (nafluiten, ongepast taalgebruik enz.) aan de manier waarop vrouwen zich kleden. Zo zijn er zelfs mannen die durven beweren dat vrouwen verkrachtingen zouden uitlokken, omdat ze kortgerokt over straat wandelen en zo de mannen het hoofd op hol zouden brengen. Alstublieft. Wat een onzin. Mannen moeten zich maar leren beheersen!”

“Wanneer ik zo’n onzinnige opmerkingen hoor, stel ik me dan ook de vraag wat die mannen dan denken wanneer ze naar het strand gaan en ze continu met schaars geklede vrouwen geconfronteerd worden? Vragen die vrouwen er dan ook allemaal naar om verkracht te worden? Nee, natuurlijk niet!!! En daarin ligt nu net het gevaar. Als sommige mannen zich zelfs nog niet schamen om zo’n gruweldaden zoals verkrachting goed te praten met allerlei eerstehands excuses, zoals de uitlokking van het slachtoffer zelf, bestaat het gevaar dat steeds meer mannen die onzin nog gaan geloven ook. En daarom is het zo belangrijk dat wij ons blijven verzetten tegen welke vrouwonvriendelijkheid dan ook en dat we samen een sterke groep vormen. Want als vrouwen niet alert blijven en hier niet meer blijven tegenin gaan, bv. omdat ze het niet nodig vinden om daarop te reageren, kan dit uiteindelijk voor een terugval van onze vrouwenrechten zorgen.”

“Daarom is het belangrijk om steeds te blijven optreden, tegen welke discriminatie van vrouwen dan ook. Ook al maakt het je misschien wat minder populair bij je mannelijke vrienden of vinden velen dat je overdrijft, je doet het voor de goede zaak. Onze voormoeders hebben decennialang voor onze verworvenheden gestreden, het minste dat wij nu kunnen doen, is ervoor zorgen dat die verworvenheden ook behouden blijven.”

---

²⁷ Backlash = reactie of tegenwerking (Van Dale, 2014)

2. Stereotypes²⁸ en gender²⁹

Van Hove: “De tweede grootste uitdaging is meteen ook het thema van onze Nationale Vrouwendag van dit jaar: genderstereotyperingen. Deze worden ons al opgedrongen vanaf onze geboorte. Want wat was de eerste vraag die kennissen en familieleden aan je kersverse ouders vroegen? “En wat is het? Een jongen of een meisje?” De vraag naar het geslacht wordt dus nog belangrijker geacht dan de vraag of de baby gezond is. Wat best opmerkelijk is en aantoont hoe het leven van de baby er volledig anders zal uitzien enkel en alleen op basis van het geslacht. Want als het een meisje wordt, zal ze moeten houden van roze, prinsessen, eenhoorns, regenbogen, poppen, enz. en zal ze leren dat wanneer ze zich kwetst, ze haar tranen de vrije loop mag laten, een knuffel van mama of papa vragen best mag en zal ze waarschijnlijk opgroeien spelend met een keukentje, theeservice of stofzuiger. Terwijl, als het een jongen blijkt te zijn, hij zal moeten houden van blauw, actiehelden, geweld, videogames, draken, snelle auto’s enz. Hij zal leren dat wanneer hij in de problemen geraakt, hij zelf zijn mannetje zal moeten staan en hij er op eigen houtje zal moeten geraken. Jongens worden dan ook geacht sterk en stoer te zijn, anders worden ze vaak gezien als ‘mietjes’.”

“En ook vandaag zijn deze stereotyperingen nog steeds springlevend in Vlaanderen en dragen zij bij aan een compleet vertekend beeld van hoe mannen, man moeten zijn en hoe vrouwen, zich als dames horen te gedragen. Wat een afschuwelijk fenomeen is, omdat het geslachten gaat onderverdelen in allerlei hokjes, waarin ze zelf niet eens thuis horen. (Zie interview: Xanne Huybrecht.) Zo worden vrouwen die bv. typische mannenberoepen willen uitoefenen, zoals bouwvakker of houthakker nog steeds minder aanvaard in onze maatschappij. De mogelijkheid is er ondertussen wel, maar onbewust en onzichtbaar verspreiden genderstereotyperingen zich nog steeds van de ene generatie naar de andere. Wat nog meer geldt voor mannen die terechtkomen in typische vrouwenberoepen, zoals schoonmaker of kleuterleider.”

---

²⁸ Een stereotype is een overdreven beeld van een groep mensen dat vaak niet (volledig) overeenkomt met de werkelijkheid. Het is vaak een vooroordeel of negatief denkbeeld en wordt vaak gebruikt als rechtvaardiging van bepaalde discriminerende acties. (Wikipedia, 2014)

²⁹ Gender verwijst naar de cultureel en sociaal bepaalde verschillen tussen mannen en vrouwen en niet naar de biologische verschillen tussen mannen en vrouwen (seks). Gender is een constructie die de cultuur waarin de mens geboren wordt aan een bepaald geslacht verbindt. Gender wijst op de eigenschappen en rollen die mensen ‘typisch’ mannelijk of vrouwelijk vinden. (Universiteit Gent - Centrum voor Genderstudies, 2007)

“Want zij moeten zich steeds opnieuw blijven verantwoorden bij familieleden, kennissen en vrienden waarom ze als man (in godsnaam) voor een typisch vrouwelijk beroep kozen, dat daarbovenop nog eens een minder hoge status heeft en minder goed betaald wordt!”

“Typische vrouwenberoepen worden vandaag nog steeds wat minder betaald, omdat er vroeger van vrouwen verondersteld werd dat al het werk dat zij deden (wat toen alleen het huishouden was), dat ze dat deden uit liefde, terwijl de mannen centen nodig hadden om hun gezin te kunnen onderhouden. Wat ook de reden is dat er in typische vrouwenberoepen vaak werk verscholen zit waarvoor vrouwen niet uitbetaald worden, maar dat uiteraard wel gedaan moet worden. Die eeuwenoude gedachte leeft nog steeds.”

ADS³⁰: Personen ondervinden in allerlei hokjes en stereotypes leerden we onbewust al in onze kindertijd. Nog voordat we konden lezen en schrijven, hadden we al geleerd hoe jongens en meisjes zich hoorden te gedragen. Denk bv. aan de typische sprookjesverhalen waarin de prinsessen steeds gered moeten worden door de prins, omdat zij hulpeloos zijn en ze zichzelf niet redden kunnen. Of denk aan de typische Sinterklaasfoldertjes waaruit jongens en meisjes speelgoed kunnen kiezen. Zo zullen meisjes vaak kunnen kiezen uit poppen, make-up, allerlei huishoudtoestellen zoals keukentjes, knuffelberen, microfoons, enz. Terwijl jongens kunnen kiezen uit computers, bouwdozen, klusmateriaal, auto's, actiehelden, experimenteerdozen, sportattributen enz. (Zie afbeelding: Folder Bart Smit.) Vandaag worden er ondertussen wel al genderbewuste lessen ingelast in de kleuterklasjes, waar jongens en meisjes volledig zichzelf mogen zijn, ongeacht hun geslacht en waar meisjes en jongens kennis maken met elkaars stereotype wereld.

---

³⁰ ADS= An De Smet (auteur van deze bachelorproef)

Figuur 11: Stereotyperingen in Sinterklaasfolder, (Bart Smit, 2013)

Figuur 12: Stereotyperingen in Sinterklaasfolder, (Bart Smit, 2013)

“Nu is het voor ons feministes de uitdaging om alle stereotyperingen voor eens en altijd te doorbreken. Dat probleem pakken we het best aan door kinderen genderbewuster op te voeden en hen vooral mee te geven dat ze waardevol zijn

omwille van hun persoon en omwille van hun capaciteiten, wat die capaciteiten ook mogen zijn.”

“Het is heel belangrijk om dat bewustzijn onder de mensen te brengen, omdat we nu als man en vrouw vaak pas iets waard zijn wanneer we voldoen aan de stereotype kenmerken van vandaag (denk bv. aan het scheren van de benen, oksels, make-up aanbrengen, ...), wat ook geldt voor mannen. Want wat betekent het vandaag om een man te zijn? Mannen worden verondersteld hun emoties nooit te laten zien of te bespreken. Ze mogen niet te hard hun best doen op school of op het werk, want anders zijn het ‘strevers’. Waardoor mannen hun problemen vaak opkroppen, wat ertoe leidt dat zij in Vlaanderen ook vaker zelfmoord plegen dan vrouwen. Al deze stereotyperingen beperken mensen in de ontplooiing van hun individu, in hun vrijheid en in hun recht op mens zijn, waardoor zij een tegenbeweging vormen voor de evolutie van de vrouwenrechten.”

3. Seksisme³¹

Van Hove: “Voortvloeiend uit die veralgemeende stereotypes, komen vaak seksistische opmerkingen. Denk bv. aan de manier waarop een radioman de winnaar van het Belgisch kampioenschap biertappen aankondigde”: *“Het Belgisch kampioenschap biertappen is voor het eerst gewonnen door een vrouw, er zijn geen zekerheden meer.”*

“Seksisme schuilt vandaag vaak onder humor. Het is natuurlijk alleen de vraag waar je de grens trekt? Want zo ligt de tolerantiegraad t.o.v. vrouwen vaak veel hoger dan die t.o.v. racisme, maar wanneer je als vrouw daarop tegenin gaat, krijg je al snel de opmerking dat je een vrouw zonder humor bent. Wat natuurlijk geen reden is om er niet op te reageren en te vertellen dat het weldegelijk vrouwonvriendelijke praat is en niets met humor te maken heeft.”

ADS: Vrouwen krijgen dagelijks met allerlei seksistische praat te maken, denk maar aan enkele clichés zoals; ‘Niet slecht, voor een vrouw’, ‘Vrouwen kunnen niet parkeren’, ‘Het enige recht van de vrouw is het aanrecht’, ‘Schat, smeer mij eens een sandwich/haal mij eens een pintje’, ‘Vrouwen moeten geen carrière maken, maar kinderen baren’, ‘Omdat jij een meisje bent’.

---

³¹ Seksisme is discriminatie op basis van geslacht/sekse. Meestal is seksisme gericht tegen vrouwen. (Van Dale, 2014)

Van Hove: “Seksisme in Vlaanderen gaat dan ook veel verder dan enkele seksistische opmerkingen, het bepaald ook hoe vrouwen in de media worden afgebeeld en welk voorbeeld zij stellen aan opgroeiende vrouwen. Want hoeveel machtige vrouwen, die op tv getoond worden, omwille van hun hersenen en niet hun uiterlijk, zien we de dag van vandaag nog? Angela Merkel is er een, Catherine Ashton is er een, maar hoeveel anderen zijn er? Hoeveel Vlaamse vrouwen zijn er? Seksisme zit verscholen in de allerkleinste alledaagse dingen, in series, talkshows, reclames, videogames, tijdschriften... Waarin vrouwen bijna nooit als deskundige naar voor komen, maar vaak (al dan niet volledig) bloot worden afgebeeld, terwijl dit bij mannen helemaal niet zo is. Feministes strijden hier al decennia lang tegen, maar vandaag zijn wij vrouwen nog steeds de tweederangsburgers die vaak meer krediet krijgen voor hoe we eruit zien dan voor onze talenten.”

ADS: En dat vrouwen ook buiten onze tv nog steeds als lustobjecten door mannen worden gezien, bewees o.a. het eindwerk van Sofie Peeters ‘Femmes de la rue’, waarin ze aantoonde hoe vaak vrouwen nog lastig gevallen worden door mannen, wanneer ze in Brussel gewoon over straat lopen en overladen worden van de seksistische opmerkingen, zoals ‘Hoeveel kost je?’.

Joëlle Milquet, minister van binnenlandse zaken moest zelf een antiseksismewet invoeren in het Belgisch Strafrecht. Al zijn lang niet alle vrouwen (én feministen) even blij met deze nieuwe wetgeving. Milquet claimde dat het seksisme in Vlaanderen geen discriminatie is, maar een fundamenteel geloof in de wezenlijke minderwaardigheid van een geslacht.

Van Hove: “Vrouwen krijgen ook nog te weinig erkenning voor hun talenten. Zo las ik onlangs een artikel in de krant van een man en een vrouw die beide een goed artikel geschreven hadden. Van de vrouw werd gezegd dat het een toevalstreffer was dat ze zo’n goed artikel geschreven had, terwijl de man geloofd werd als goede schrijver. Dat is een puur psychologisch spelletje dat gespeeld wordt, en als je niet oppast, ga je het op de duur zelf nog geloven ook ...”

“Maar seksisme heeft niet alleen te maken met blote vrouwen, het drijft vrouwen ook terug naar de steenoude rolpatronen, waarin zij terug geleid worden naar de rol van huismoeder. Zo verrichten vrouwen vandaag nog steeds het meeste werk in het huishouden, al zien we hierin de laatste jaren wel een verbetering door de nieuwe man die meehelpt met allerlei klusjes. Maar toch is het vandaag nog steeds de vrouw die het meeste van haar vrije tijd ‘opoffert’ aan de kinderen.”

4. Combinatie arbeid-gezin

Van Hove: “De combinatie carrière en gezin is voor vrouwen vandaag nog altijd niet evident. Vaak is dat omdat vrouwen zowel een super mama als een super werknemer willen zijn, wat hen heel wat druk op de schouders legt en wat er al eens voor zorgt dat ze zich schuldig voelen, wanneer ze niet aan die druk kunnen voldoen. Dit wordt ook wel het superwoman-complex genoemd. Het is onmogelijk om alles altijd perfect te doen, dat is nu eenmaal zo. En ook mama’s hebben (net zoals papa’s die beide combineren) al eens nood aan een beetje ontspanning en me-time, dat is heel normaal.”

“En zelfs wanneer vrouwen beide perfect zouden kunnen combineren is er nog steeds sprake van discriminatie op de werkvloer. Denk aan vrouwen die ouderschapsverlof opnemen na hun bevalling. Zo zijn zij een tijdje weg van hun werk, hebben ze daardoor enkele lopende projecten gemist en zijn ze, wanneer ze terugkomen, vaak niet meteen mee met de stand van zaken. Daardoor krijgen kersverse moeders vaak minder interessante opdrachten wanneer ze terug aan het werk gaan. Dikwijls is het werk ook gewoon niet gelijk verdeeld tussen de geslachten, maar krijgen vrouwen vaak gewoon veel meer werk. Het is dan ook een illusie om te denken dat we er al zijn en dat we niet meer mogen vragen.” (zie bijlage 2: ‘De supermama is dood, leve de ploetermoeder’.)”

“Waar vorige generaties nog een beroep konden doen op hun ouders, is dat nu vaak ook al geen optie meer, en die optie zal naar de toekomst toe, alleen nog maar verminderen, omdat moeders steeds vaker carrière zullen willen maken.”

5. De loonkloof ³²

ADS: Een carrière waarin vrouwen nog steeds minder verdienen voor hetzelfde werk als mannen, waardoor zij hun carrière ook vaker opzijschuiven voor het gezin. Een vrouw verdient per werkuur gemiddeld 10 procent minder dan een man. Doordat heel wat vrouwen deeltijds werken, loopt die loonkloof op jaarbasis op tot zelfs 23 procent. (Loonkloofrapport, 2013)

---

³² De loonkloof is de kloof tussen de gemiddelde verdiensten van vrouwen en die van mannen. (IGVM, 2013)

“Een tendens die kan worden vastgesteld over de jaren heen is het opschuiven van de loonkloof bij deeltijdswerkers: de kloof tussen voltijds- en deeltijdswerkers wordt groter, terwijl de kloof tussen vrouwen en mannen kleiner wordt, zowel bij deeltijdswerkers als bij voltijds- en deeltijdswerkers. Dit kan er op wijzen dat de genderkloof in België langzaam wordt weggewerkt, maar de kloof tussen de beter betaalde banen en de minder goede banen, met minder gunstige werkomstandigheden, al te zeer werkelijk blijft.” (Loonkloofrapport, 2013)

Tabel 1: Loonkloof op basis van gemiddelde bruto-uurlonen en brutojaarlonen (2006-2010)

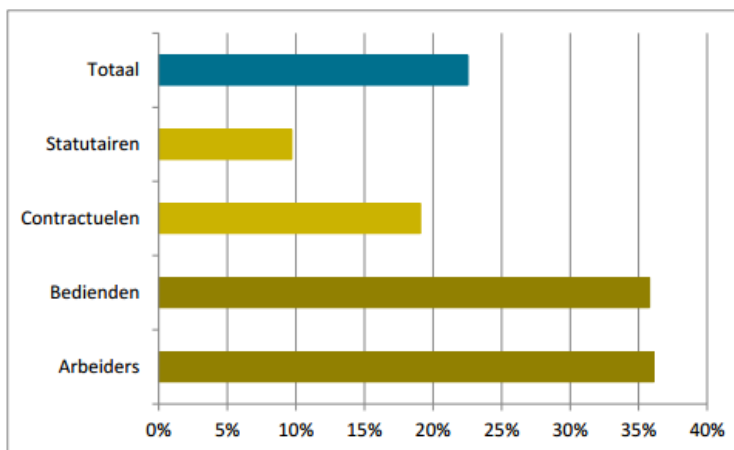
	2006	2007	2008	2009	2010
Loonkloof in uurlonen	12%	12%	11%	11%	10%
Loonkloof in jaarlonen	25%	24%	23%	23%	23%

Bronnen: Federaal Planbureau en ADSEI, Enquête naar de Structuur en de Verdeling van de Lonen

Figuur 13: Tabel van de kloonkloof in uurlonen en jaarlonen, (Loonkloofrapport IGVM, 2013)

ADS: Bovenstaande grafiek toont aan dat het verschil in de loonkloof uitgedrukt in uurlonen of in jaarlonen, zo’n 10 procent bedraagt. Wat komt doordat vrouwen vaker deeltijds werken, waardoor zij ook heel wat minder uren werken dan mannen en dus ook heel wat minder verdienen op jaarbasis. Wat toch een belangrijke nuance is in het uitdrukken van de loonkloofpercentages.

Grafiek 2: Loonkloof op basis van gemiddelde brutojaarlonen naar statuut (2010)

Bronnen: Federaal Planbureau en ADSEI, Enquête naar de Structuur en de Verdeling van de Lonen

Figuur 14: Tabel met percentages van de gemiddelde loonkloven per statuut, (Loonkloofrapport IGVM, 2013)

ADS: Uit bovenstaande tabel kunnen we afleiden dat de loonkloof het grootste is bij arbeidsters en bedienden. Zij verdienen jaarlijks zo'n 36 procent minder dan hun mannelijke collega's. Bij contractuele ambtenaren is dat percentage 19 procent en voor het statutair personeel van de overheidsadministratie 10 procent. Wat de gemiddelde loonkloof voor de brutojaarlonen op zo'n 23 procent brengt.

Van Hove: "Het genderbewuste zit vaak al verscholen in interpretaties en analyses. Als uit onderzoek blijkt dat 80 procent van de personen die deeltijds werken vrouwen zijn, zal de conclusie van het onderzoek zijn dat vrouwen liever deeltijds werken, wat helemaal niet waar is. De alternatieven blijken vaak gewoon niet interessant. Zo heerst er in Vlaanderen momenteel ook de discussie dat vrouwen hier geen carrière maken, omdat ze er geen willen maken. Maar waarom zouden vrouwen extra uren werken als dat niet betekent dat ze een betere job, voorwaarden of loon krijgen? Op de duur zullen die vrouwen ook denken van 'Is dit nu de reden waarom ik mijn kinderen zo weinig zie'? Terwijl veel vrouwen die carrière wel zouden maken, indien ze die promotie wel hadden gekregen."

Grafiek 16: Verdeling van deeltijds werkende loontrekkende vrouwen en mannen naar reden van deeltijds werk (2010)

Bron: ADSEI, Enquête naar de Arbeidskrachten

Figuur 15: Verdeling van de redenen waarom mannen en vrouwen kiezen om deeltijds te werken (Loonkloofrapport IGVM, 2013)

ADS: Bovenstaande grafiek toont aan dat de grootste reden, zowel voor mannen als voor vrouwen, om deeltijds te gaan werken is om persoonlijke of familiale redenen. Bij vrouwen scoort dit voor meer dan 30 procent, bij mannen 25 procent. Op de tweede plaats bij vrouwen komt de zorg voor kinderen of afhankelijke personen, met bijna 20 procent. Terwijl bij mannen op de plaats de combinatie met andere

betrekking, studies of (brug)pensioen van toepassing is, ook met bijna 20 procent. Het grootste verschil zit hem in het zorgen voor kinderen of andere afhankelijke personen, waar het verschil zo'n 15 procent is. Deze verschillende antwoorden zijn dan ook in rechte lijn met de verschillen in tijdsindeling van mannen en vrouwen.

Tabel 2 : De gemiddelde tijdsbesteding van mannen en vrouwen in 9 hoofdrubrieken (duur per respondent per week)

Activiteiten (Hoofdrubrieken)	Mannen (N ⁶ =4077)	% van totale weektijd	Vrouwen (N=4309)	% van totale weektijd
Loonarbeid**	18:29	11%	10:19	6%
Huishoudelijk werk**	14:36	9%	23:58	14%
Kinderverzorging & opvoeding**	1:57	1%	3:18	2%
Persoonlijke verzorging**	16:01	9%	17:06	10%
Slapen & rusten**	62:22	37%	64:29	38%
Onderwijs & opleiding	5:19	3%	4:55	3%
Sociale participatie**	9:18	6%	9:59	6%
Vrije tijd**	29:58	18%	25:26	15%
Verplaatsen**	10:38	6%	8:59	5%

Statistische significantie van het verschil tussen mannen en vrouwen: * p<0,05; **p<0,01.

Figuur 16: Gemiddelde tijdsbesteding van mannen en vrouwen in België, (Statbel.fgov, 2013)

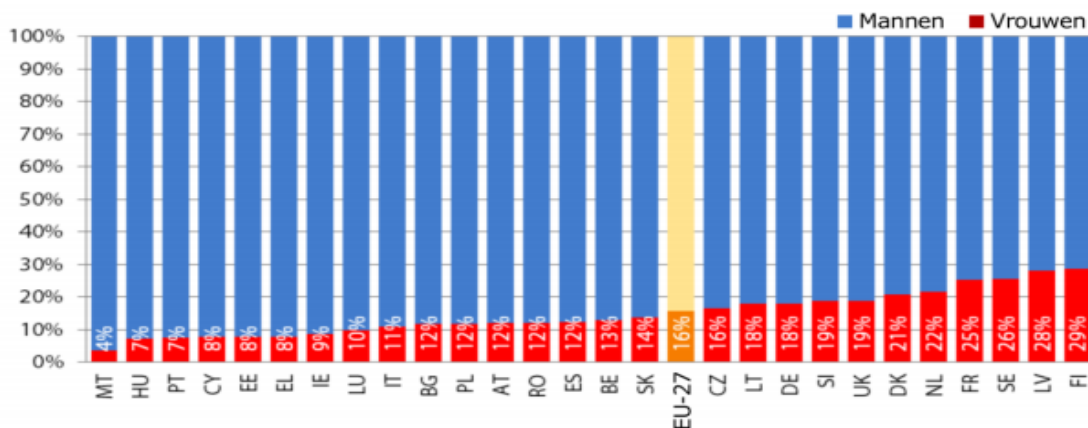
ADS: Uit bovenstaande tabel kunnen we afleiden dat Belgen (zowel mannen als vrouwen) de meeste tijd doorbrengen met slapen en rusten (37,5 procent). Op de tweede plaats staat 'vrije tijd', waarvan mannen er wekelijks gemiddeld zo'n vier uur meer van spenderen dan vrouwen. De grootste verschillen tussen de geslachten liggen echter bij loonarbeid en huishoudelijk werk, waar beide categorieën zo'n vijf procent of acht uur in de week van elkaar verschillen, waardoor ze elkaar ook perfect aanvullen. Waar vrouwen iedere week gemiddeld acht uur minder betaald werk verrichten, besteden ze wekelijks ook gemiddeld acht uur meer aan huishoudelijk werk dan mannen.

6. Quotawetten³³

ADS: Maar ondanks het feit dat vrouwen minder betaald worden voor hetzelfde werk als hun mannelijke collega's, willen toch nog steeds heel wat vrouwen carrière maken. Alleen is het als vrouw niet zo makkelijk om het aan de top te maken (glazen plafond). Mededankzij de quotawetten hebben vrouwen hierin al enkele grote stappen vooruit gezet. De quotawet van 2002 zorgde er dan ook voor dat er op federaal, regionaal en Europees niveau opgelegd werd dat er evenveel vrouwen als mannen op de verkiezingslijsten moeten staan en dat de eerste twee kandidaten van een verschillend geslacht moesten zijn. Ook tien jaar later, in 2012 werd er vrouwenquota opgelegd. Dit keer voor de raden van beheer van beursgenoteerde- en overheidsbedrijven.

Van Hove: "Wij vrouwen weten gewoon dat als vandaag die quotawetten terug afgeschaft zouden worden, we binnen de kortste keren opnieuw slechts aan 10 of 15 procent vrouwen op de lijsten zouden zitten. Het is goed dat die quotawetten zijn ingevoerd, maar het zou natuurlijk nog veel beter zijn als we dit soort percentages niet zouden moeten opleggen, omdat het als vanzelfsprekend beschouwd wordt. Maar die logica ontbreekt vandaag nog steeds."

Percentage vrouwen in raden van bestuur in de EU (oktober 2012)

Figuur 17: Percentage vrouwen in raden van bestuur in Europa, (Ec.europa.eu, 2012)

ADS: Uit bovenstaande grafiek kunnen we afleiden dat er in België gemiddeld zo'n 13 procent vrouwen in de raden van bestuur zetelen en zo'n 87 procent mannen. Finland scoort het best met 29 procent en Malta het laagst met amper 4 procent.

³³ Quota= Een bepaald aandeel aan plaatsen (opgelegd percentage), zetels of middelen dat wordt voorbehouden aan een bepaalde groep om een bestaand gebrek aan evenwicht te corrigeren; meestal gaat het om besluitvormingsfuncties of de toegang tot opleidingsmogelijkheden of banen. De quotawetten hebben betrekking op de samenstelling van kieslijsten. (Gelijke Kansen in Vlaanderen, z.j.)

Gemiddeld zetelen er 14,86 procent vrouwen in alle bestuursraden, waardoor België net onder dat gemiddelde valt.

“In het jaar 2013 werden 13,8 procent van de bestuursmandaten in de bedrijven van de Bel20 ingenomen door vrouwen. Europees Commissaris voor Justitie Viviane Redding wil het aantal vrouwen in de raden van bestuur met een niet-uitvoerend mandaat optrekken tot 40 procent in 2020. Die wet werd goedgekeurd door het Europees Parlement. De beursgenoteerde bedrijven in België moeten tegen 2017 ook een derde van hun bestuursraadzitjes reserveren voor vrouwen.” (Demorgen, 2013)

7. De globalisering³⁴

Van Hove: “Onze Belgische vrouwenbewegingen verbroederen met andere vrouwenbewegingen verspreid in de wereld, waaronder Afrika, India, Afghanistan enz. waar vrouwen met verschillende noden met elkaar in contact staan en door elkaar gesteund worden. Die internationale solidariteit is heel belangrijk, omdat we samen zoveel sterker staan. De samenwerking is er vandaag al en die verloopt goed, maar de uitdaging naar de toekomst toe is dat die ook zo blijft. Dat wij vrouwen elkaar blijven steunen, wereldwijd, dag in dag uit.”

8. Negatief imago

Van Hove: “En die solidariteit, dat samenhorigheidsgedoeve hebben we nodig, want als feministe krijgen we vaak een hele negatieve lading over ons heen. Wat ook niet nieuw is, want het dateert al vanaf het begin van de feministische strijd. Maar toch heeft het ons in het verleden nooit gestopt om onze doelen te bereiken, wat een grote stimulans is om te blijven doorgaan. En te bewijzen dat feminisme net iets heel moois is, want dat is het ook. Feminisme heeft vrouwen zoveel kansen en opties dat ze kunnen worden wie ze willen en ze hun eigen leven kunnen leiden, totaal onafhankelijk, dat is toch prachtig? Daarom is die globalisering ook zo belangrijk, omdat we zo met heel verschillende vrouwen, van totaal verschillende culturen en met compleet verschillende ideeën allemaal achter datzelfde label van feministe kunnen staan. Die samenhorigheid maakt ons sterk en heeft ons de kracht om luidop te zeggen ‘Ik ben feminist’ en zo tegen dat negatieve (verkeerde) imago in te gaan.”

---

³⁴ Globalisering = mondalisering = internationalisering= Je wilt op internationaal gebied werken, de hele wereld erbij betrekken. (Van Dale, 2014)

Figuur 18: Ik heb nood aan feminisme omdat..., (TDC³⁵, 2014)

ADS: Verspreid over de wereld kwam er een nieuwe rage op, waarbij vrouwen op bordjes neerpenden waarom ze het feminisme vandaag nog zo belangrijk vinden. Maar via het Internet kwam daar al snel tegenreactie op:

Figuur 19: Ik heb geen nood aan feminisme omdat, (Tumblr, 2014)

Van Hove: “Het is niet te geloven wat voor flauwekul je als feminist soms te horen krijgt. Zo zouden wij allemaal lesbische mannenhaatsters zijn... wat uiteraard helemaal niet klopt! Wij houden van mannen en slechts een minderheid van de feministes is lesbisch, waar ook niets mis mee is. Continu blijven vechten en opkomen voor de goede zaak kan al eens vermoeiend worden, waardoor je al eens gewoon zou willen zwijgen, om eens op je gemak te zijn. En daar loert het gevaar: Gemakzucht. De meeste vrouwen hebben het best wel goed vandaag, waardoor ze ook geen moeite meer willen doen om het nog beter te krijgen en ze hun rechten als vrouw gaan verwaarlozen.

³⁵ TDC= The Dialogue Chronicle

“Ook in de pers fluctueert ons imago. Zo zullen we net na een nieuwe studie rond gelijkheid als feministe veel sympathie krijgen, terwijl die het volgende moment al weer helemaal anders kan zijn.”

9. Diversiteit binnen de vrouwenbeweging

Van Hove: “Feministes krijgen dan wel geen sympathie van alle vrouwen, maar feministische vrouwenbewegingen hebben wel sympathie voor alle vrouwen, daarom is het ook een democratische instelling. Terwijl het in de 1^e golf nog vooral hoger opgeleide vrouwen waren, kwam daar met de 2^e golf al snel verandering in. Die democratie komt vanuit het principe dat de vrouwenbeweging het mannelijke model, waarin er een baas zegt hoe het hoort te zijn en de anderen daar naar luisteren, verwerpen. Feministen wilden d.m.v. overlegstructuren samen tot een consensus komen. Discussies zijn dan ook heel belangrijk voor vrouwenbewegingen. Vrouwenbewegingen zoals FEL, Ella en BOEH geven onderdak aan vrouwen (en mannen), van verschillende generaties, die elkaar in hun waarde laten.”

“Een belangrijk punt hierbij is de immigratie in Vlaanderen. Wat vandaag een uitdaging vormt voor het feminisme, omdat alle uitdagingen van de samenleving in haar geheel ook een uitdaging vormen voor bewegingen die in die samenleving staan. Tegenwoordig hebben we in Vlaanderen steeds meer jonge, hoog opgeleide allochtonen. 20 jaar geleden was het probleem dan ook vooral dat zij geïsoleerd waren en niet buiten mochten, maar dat vormt vandaag steeds minder een probleem, omdat allochtonen zich steeds vaker aanpassen aan onze context. Een van de problemen die vandaag wel vaak gelinkt worden aan allochtonen is het naropen van vrouwen op straat. Wat inderdaad misschien wel vaker gebeurt door een allochtoon, maar uiteindelijk zijn dat er ook slechts enkele van een grote hoop. Dus dat moet je leren relativiseren, want je mag niet alle allochtonen over dezelfde kam scheren.”

“Daarom vind ik ook dat wij tolerant moeten zijn naar allochtonen toe en niet moeten koffiedik kijken. Zo heb ik het gevoel dat we steeds meer de goede richting uitgaan. Als je bv. kijkt naar de Arabische lente zie je dat steeds meer jongeren de keuze hebben om ofwel een leven te leiden, waarin ze al onze vrijheden hebben, ofwel de keuze voor een leven met de tradities van het thuisland, die veel beperkter is. Natuurlijk merken zij ook dat het Westerse model veel aantrekkelijker is.”

“In die gedachtegang merken we nog geen supergrote evolutie, maar we zien het geleidelijk verschuiven van A naar B. Wat hierbij ook een grote rol speelt, is hoe je hier als samenleving tegenover staat. Want als je anti-islamitisch bent bv., bied je geen mogelijkheden voor islamvrouwen die moderne vrouwen willen zijn. En dat allemaal terwijl in Vlaanderen religie als een privézaak gezien wordt. In het algemeen maken wij er in Vlaanderen geen probleem van als bv. onze burens of vrienden andere religies hebben, omdat wij daar niet zo’n groot belang aanhechten. Dus eigenlijk kan er best veel in onze samenleving, alvorens dat het een obstakel hoeft te zijn.”

“Het debat rond de sluier op zich vind ik seksistisch. Want de hele symbolische strijd gaat eigenlijk over niets anders dan het lichaam van de moslimvrouw, terwijl de tegenstellingen veel ruimer gaan. Het debat begint al met WIJ versus JULLIE. Terwijl wat er eigenlijk achter zit, is dat sommige mensen zich vragen stellen bij het feit dat immigranten in zo’n grote aantallen naar Vlaanderen komen, waardoor ze iets symbolisch van die vrouwen nemen om hen te bestrijden. Voor mij is de enige manier om dat debat te voeren, door het niet te doen, net omdat dat nu eenmaal privé is. Want voor mij zou dat hetzelfde zijn als kritiek hebben op het feit dat iemand wel of geen oorbellen draagt. Ik zie dat wel, maar mij maakt het eigenlijk niet uit. Ook de volledige identificatie van het moslim zijn in Vlaanderen komt vaak op de schouders van jonge moslimvrouwen terecht die in een tweestrijd, met of zonder sluier, terechtkomen. Aan zo’n druk mag een vrouwenorganisatie niet meedoen.”

“Het is een illusie om te denken dat er veel keuze is, waardoor we het debat moeten ontmijnen. Allochtonen krijgen al minder kansen op de arbeidsmarkt, minder kansen om een huis te huren, ze worden al als mindere bekeken. Terwijl die sluier voor velen van hen net een symbool is om aan te tonen dat ze wel degelijk waardevol zijn en dat hun tradities en geloof veel voor hen betekenen.”

“Zelf zou ik liever geen sluier zien, omdat er een onderscheid gemaakt wordt, waar ik er liever geen zou zien, maar het feit dat je er een debat van maakt, is het onderwerp dan ook helemaal op het einde van de snee stellen. Wij van de vrouwenbewegingen mogen dat eigenlijk niet als uitdaging zien. Zeker als je internationaal wilt werken, kan je het niet op die manier bekijken. Want het is net de taak van de vrouwenbewegingen om mee te zitten in de stroom van tolerantie en wederzijds begrip voor elkaar.”

“Vrouwen die verplicht worden om de sluier te dragen, is een andere zaak, want dan spreken we over intrafamiliaal geweld door de partners of door de ouders. En dan moeten wij uiteraard solidair zijn, net zoals wij dat zijn voor vrouwen die geen sluier dragen. Het is niet omdat die vrouwen een sluier dragen dat je daarom anders moet ingrijpen. Wat wel belangrijk is, is dat zij blijven gehoord worden en dat zij ook contact kunnen opnemen met hulporganisaties, zodat ze niet geïsoleerd geraken. Daarom zijn onze foldertjes van partnergeweld in meer dan 20 talen te verkrijgen. Omdat we er voor vrouwen moeten zijn, in wat voor taal en situatie dan ook.”

“Vaak krijg je ook het dominante beeld van ‘wij zijn geëmancipeerd en moslimvrouwen lopen achter’. ‘Wij zijn de goeie en jullie zijn de slechte’. Terwijl er in Turkije bv. net heel veel opgeleide gesluierde vrouwen zijn, dus wie loopt er dan achter? De discussie ZIJ versus WIJ vind ik gevaarlijk.”

“Vroeger in de jaren '50 was alles zo preuts dat mannen al in het zweet zaten van een vrouw te zien die haar kous uitdeed. Terwijl wat jongeren nu alledaags te zien krijgen in een gewone reclame, al zodanig extreem is, dat mensen niet meer opgewonden geraken. Langs de andere kant kijken de islammannen die in Vlaanderen wonen ook naar de Belgische tv. Het probleem is eerder dat sommige allochtonen geloven dat wanneer zij een vrouw zien die ze willen, dat ze die gewoon moeten hebben en dat dat al eens durft voor te gaan op het respect voor vrouwen.”

“Wat inderdaad voor alle vrouwen van belang is, maar die strijd mag je niet enkel voeren op vlak van symbolen, want als de sluier weg is, is het probleem niet opgelost. De reële leefsituatie van vrouwen moet verbeteren, dat is de doelstelling. Een samenleving met meer gelijkheid is een met gelukkigere mensen, maar dat is een langzame weg.”

“Dat is een samenleving die zorgt voor migrantenorganisaties, die vrouwen kan doorverwijzen, met voldoende huisartsen die bewust zijn van het probleem, die strijdt tegen partnergeweld en die het waardegevoel van vrouwen opkrikt.

10. Zichtbaarheid

Van Hove: “Op de vraag of er vandaag genoeg zichtbaarheid is rond het feminisme voor de alledaagse mens is mijn antwoord ‘ja’ en ‘nee’. Ja, want ieder jaar komen er feitelijke berichten van Gelijke Kansen in de pers en wordt daar voldoende aandacht aan besteed door verschillende mediabronnen. Wanneer de cijfers al eens raar deden, konden we zelf rekenen op internationale belangstelling, waardoor ik soms zelf verbaasd was over hoeveel aandacht we kregen, ondanks dat de cijfers niet altijd

zo'n grote nieuwswaarde hadden. Dus 'ja', vrouwenthema's is sowieso een onderwerp dat de pers wilt brengen. Rond bepaalde themadagen, zoals Internationale Vrouwendag, op 8 maart, zou de pers er soms zelf een hele krant over willen brengen. Dus 'ja' rond bepaalde periodes is de aandacht voor vrouwenrechten voldoende, zeker wanneer we vergelijken met enkele jaren terug, merken hierin een forse stijging."

"Maar ook 'nee' want vaak blijft die aandacht alleen maar hangen rond die bepaalde vrouwendagen en is er ook meteen een grote ruimte voor tegenstemmen voorzien. Dus er is wel aandacht, maar die is niet permanent genoeg gedurende het hele jaar door, het is er eerder met pieken. Een heel specifiek voorbeeld hiervan is dat wanneer een man zijn vrouw vermoord heeft, er aandacht naar partnergeweld zal gaan of wanneer er nieuwe cijfers binnen zijn, maar op andere momenten blijft het vaak stil."

"Een punt dat ik hierbij ook wil aanhalen is dat journalisten vaker gendertrainingen zouden moeten krijgen. De meeste leraren volgen die nu al om te leren hoe ze kinderen genderbewust moeten opvoeden, maar ook journalisten hebben daar nood aan. Zo mogen jongens nu huilen in de kleuterklas en lezen meisjes in boeken over draken enz., niet dat dat dan ook perse moet. Maar gendertrainingen voor journalisten zijn hoognodig omdat er vandaag nog teveel seksisme in de media wordt getolereerd. Denk maar aan de speciale bijdrages voor vrouwen, die soms te truttig zijn, en waarvan er gedacht wordt dat vrouwen die liever lezen, dan bijvoorbeeld de politieke stukken in de krant. Terwijl sommige vrouwen net de volledige krant lezen, behalve die bijdrage 'speciaal voor vrouwen'. Daarbij blijkt ook dat de lat voor een buitenlands artikel vaak veel hoger gelegd wordt dan voor een artikel over vrouwen. Zo vind ik dat er nog te weinig vrouwen in talkshows zitten en moeten wij ons daar ook bewust van zijn. Net zoals het feit dat vrouwen op tv veel vaker onderbroken worden dan mannen, wat meestal wel heel onbewust gebeurt. Maar de veronderstelling dat je je als vrouw definieert in functie van mannen stoort wel. Maar dat heeft natuurlijk allemaal te maken met de persoon die de programma's bepaald. Dus ja op het gebied van genoeg zichtbare sterke vrouwen in de pers is er nog wel een lange weg te gaan."

11. Partnergeweld

Van Hove: "Om meer te werken aan die zichtbaarheid en de problemen van vrouwen duidelijker te maken, organiseren we praatgroepen waarin iedereen zijn problemen en ervaringen op tafel gooit. Een onderwerp dat daar iedere keer weer

naar boven komt is partnergeweld. Er zijn ondertussen vrouwenhuizen opgericht, er is jarenlang gevochten tegen verkrachting binnen het huwelijk, en in 2013 kwam er de wet waarbij de dader een huisverbod wordt opgelegd. Maar eerlijk gezegd, vrees ik dat dit het beleidsdomein is waar in al die jaren het minste bereikt is. Natuurlijk zijn hierin veel zaken veranderd en verbeterd. Zo kon je in de jaren '60 nog openlijk toegeven als man dat je je vrouw sloeg en werd dat algemeen aanvaard. Nu kan zoiets uiteraard niet meer. Maar dat had als gevolg dat personen het nu gewoon vaker gaan verstoppen, waardoor dat het probleem ook niet oplost, want helaas komt partnergeweld vandaag in Vlaanderen nog heel vaak voor."

"Het is moeilijk om dit in cijfers te verklaren, omdat huiselijk geweld nu veel beter geregistreerd wordt dan enkele jaren geleden. Sinds 2006 wordt huiselijk geweld apart geregistreerd, terwijl je daarvoor behoorde tot dezelfde categorie als wanneer je door een hond gebeten werd; geweld. Nu hoort er een uitgebreide vragenlijst bij, waarbij je onder meer moet invullen of je nog in een relatie met de dader zit enz. Ook politieagenten raken daar steeds vaker in gespecialiseerd, wat ook nodig is, omdat het toch geen makkelijk onderwerp is om met een vreemde te bespreken. Terwijl vroeger vele politieagenten de vrouwen gewoon niet geloofden of slecht behandelden, krijgen politieagenten nu trainingen hoe ze met zo'n vrouwen moeten omgaan. Dus in die zin is er wel vooruitgang geboekt, alleen is het probleem nog lang niet opgelost."

"Want hoeveel vrouwen die vandaag verkracht zijn, stappen er naar de politie? Wetende dat het een proces is dat waarschijnlijk jaren zal aanslepen en toch niets uithaalt? Vaak antwoordt de politie ook dat ze geen bewijzen hebben, maar als er een moord is, zonder moordenaar die zich aangeeft, hebben ze toch ook geen bewijzen om op zoek te gaan?"

"Vaak ligt het probleem dan ook niet alleen bij de dader, maar ook bij de samenleving die de problemen niet wenst te zien. Een samenleving die gelooft dat vrouwen minder waard zijn dan mannen, die gelooft dat mannen nu eenmaal noden hebben en vrouwen die maar moeten vervullen, 'omdat dat nu eenmaal zo is' daar zit het probleem. In al dat soort goedpraterij. De oplossing hiervoor ligt voor een deel in de opvoeding van de kinderen. Want eenmaal je een bepaalde waarde hebt meegekregen als kind is het moeilijk die later nog te veranderen."

12. Het schoonheidsideaal

Van Hove: “Een laatste uitdaging van het feminisme ligt voor mij in het schoonheidsideaal. Zo weet ik bijvoorbeeld dat als ik een rokje of kleedje wil aandoen, ik toch af en toe mijn benen eens zal moeten scheren, om toch min of meer aanvaard te worden.”

“Vandaag kunnen we onze tv niet meer aanzetten of we zien het ene make-over programma na het andere. Om aan het schoonheidsideaal te voldoen moet je dan ook helemaal geopereerd of gefotoshopt zijn, want vaak zit er niets natuurlijk meer aan. Hetzelfde geldt voor het dun zijn. Sommige vrouwen hebben daar meer last van dan anderen, maar het speelt zeker wel een rol. (In bijlage 3: ‘Invloed van media op seksualiteitsbeleving van jongeren’ lees je hoe jongeren vaak een slecht zelfbeeld hebben en ze zich letterlijk niet meer bloot durven geven, omdat ze niet voldoen aan de afgetrainde, gefotoshopte lichamen van modellen.)

“Wij feministen strijden voor een betere samenleving voor mannen en vrouwen die gelukkiger samenleven. En het schoonheidsideaal is daar zeker strijdig aan, want van de 100 mensen, zijn er misschien twee die aan dat ideaal voldoen en zijn er 98 mensen die het ongelukkig maakt. Het is gewoon erg, dat je, wanneer je gewoon natuurlijk rondloopt, het vaak niet meer genoeg is.”

“En dat heeft ook een effect op hoe mensen hun seksualiteit beleven. Want dat negatieve beeld dat je van jezelf creëert, vormt een obstakel in je intimiteit naar anderen toe. Als je aan het schoonheidsideaal wilt voldoen, vraagt dat ook 100 procent van je tijd en wat voor persoonlijkheidsontwikkeling heb je dan nog?”

“Het schoonheidsideaal is doorheen de jaren geëvolueerd in die zin dat het vroeger enkel gold voor de missen, 20 op heel Vlaanderen, en dat het nu geldt voor iedereen. Als je 30 jaar geleden je haren had gewassen voor een afspraakje had je moeite gedaan (lacht). De investeringen die vandaag gevraagd worden, zijn gewoon niet meer in verhouding. Het geldt nu ook voor alle leeftijden, zo zie je zelfs al opgevolde bh-tjes en strings voor kindjes van acht jaar ! Terwijl toen ik nog kind was vrouwen van rond de 60 vaak vormloze kleedjes droegen, met lelijke prints en van synthetisch materiaal, omdat zij zich vanop een bepaalde leeftijd gewoon niets meer aantrokken van dat schoonheidsideaal. Dat is iets wat de volgende generatie niet heeft overgenomen.”

“The more legal and material hindrances women have broken through, the more strictly and heavily and cruelly images of female beauty have come to weigh upon us... [D]uring the past decade, women breached the power structure; meanwhile, eating disorders rose exponentially and cosmetic surgery became the fastest-growing specialty... [P]ornography became the main media category, ahead of legitimate films and records combined, and thirty-three thousand American women told researchers that they would rather lose ten to fifteen pounds than achieve any other goal...More women have more money and power and scope and legal recognition than we have ever had before; but in terms of how we feel about ourselves physically, we may actually be worse off than our unliberated grandmothers”. (Wolf, 2013)

ADS: In de inleiding van haar boek ‘The Beauty Myth’ of bij ons beter bekend als ‘De zoete leugen’ vertelt Naomi Wolf dat volgens haar het schoonheidsideaal vaak gebruikt wordt als middel om de emancipatie van de vrouw te dwarsbomen. Zo zouden vrouwen liever 7 kilo afvallen dan om het even welk ander doel te bereiken.

---

3 Besluit

Vanaf 1830 veranderde het feminisme het leven van vrouwen (en mannen) in Vlaanderen enorm. Vrouwen, die altijd al tot zwakke geslacht behoorden, kregen recht op onderwijs, werk, stemrecht, zelfstandigheid en vrijheid, anticonceptie, publieke ruimtes enz. en kwamen op voor hun gelijkheid. Vrouwen werden gehoord en namen zelf de touwtjes in handen. De grote vraag blijft echter of die gelijkheid nu in 2014 bereikt is of niet? Is het feminisme nog steeds dringend en nodig of hebben vrouwen het nu wel goed zoals het is? Dit was de hoofdvraag van mijn onderzoek. Maar al gauw bleek dat het antwoord hierop geen duidelijke ‘ja’ of ‘nee’ zou worden. De meningen hierover liggen mijlenver uit elkaar. Sommige vrouwen vinden feminisme overbodig en passé en zijn blij met hoe ze vandaag leven, anderen kunnen dan weer niet geloven dat de gelijkheid in Vlaanderen nog steeds zo achtergesteld is. Maar een ding is zeker: alle vrouwen zijn blij met alles wat de feministes bereikt hebben, met de privileges die we vandaag beschouwen als ‘normaal’ en geen enkele vrouw wil die nog kwijt.

De meeste Vlaamse jonge vrouwen denken vandaag dat ze het goed hebben, waardoor ze die paar ‘kleine ongemakjes’ die ze als vrouw hebben (zoals nagefloten worden op straat, geconfronteerd worden in reclames met vrouwen als lustobjecten, minder salaris verdienen voor dezelfde job enz.) al eens door de beugel zien. Veel vrouwen hechten er nu eenmaal niet zoveel belang aan, omdat ze het al ‘gewoon’ zijn. Maar wanneer je alle feiten, naast elkaar opgesomd ziet, ga je toch eens wat dieper nadenken en verschiet je toch al snel over hoe ongelijk Vlaanderen anno 2014 nog steeds is. Als vrouw sta je er gewoon vaak niet bij stil. En dat is nu net het probleem:

Mijn generatie, 20ers in 2014 hebben vaak een heel vertekend en verwarrend beeld van wat vrouwelijkheid nu net betekent. Zo zingt Beyoncé ‘Who run the world? Girls!’, terwijl romans en films vaak eindigen met vrouwen die hun ‘lang en gelukkig’ alleen maar kunnen vinden in de armen van hun droomprins en dan ook vaak al hun dromen, ambities, familie en vrienden moeten achterlaten om bij hem ‘gelukkig’ te zijn. Terwijl ze zichzelf daarvoor volledig moeten wegcijferen.

Vlaamse vrouwen krijgen nog vaak te horen dat goede echtgenotes vooral goed moeten kunnen koken en poetsen en dat ze nederig en gehoorzaam moeten zijn aan hun echtgenoten, terwijl er van mannen vaak alleen een goede job verwacht wordt. Dikwijls worden we daar dan ook nog dag in dag uit mee geconfronteerd, bijvoorbeeld wanneer we op bezoek gaan bij oudere generaties waar de vrouw haar

man het pintje op de schoot brengt, want die heeft tenslotte de hele dag gewerkt. Terwijl we terzelfder tijd ook heel tegengestelde berichten ontvangen van jonge werkende moeders die nauwelijks alle taken rond krijgen, ook al helpen de jonge mannen vaak mee in het huishouden. Wij vrouwen worden verteld dat we onafhankelijke, zelfstandige vrouwen moeten zijn, maar tegelijkertijd ook dat je als vrouw pas compleet bent met een man aan je zijde. Het moge duidelijk zijn dat het onduidelijk is!

De media zijn vandaag de meest dominante manier van hoe we naar de wereld kijken. Zo leerden sprookjes als Sneeuwwitje en Assepoester ons al als kleine meisjes dat vrouwen gered worden door een enkele kus van hun droomprins. Maar tegelijk leert het ons ook dat vrouwelijke discriminatie een bezorgdheid is die leeft en zien we steeds meer publieke figuren die zich uitten als feminist. Denk aan Sabine de Bethune, Caroline Gennez, Kristien Hemmerechts, Yamilla Idrissi, Patrick Janssens, Steve Stevaert, Kathleen van Brempt, Tessa Vermeiren of Nigel Williams.

Er bestaat ook nog steeds een stigma rond het woord 'feminisme', want terwijl de term oorspronkelijk bedoeld was om het positieve idee van vooruitgang en onafhankelijkheid te promoten, zien heel wat mensen de genderongelijkheid vandaag als een kwestie van het verleden. En met de huidige realiteit van constante, onmiddellijke communicatie worden we blootgesteld aan meer ideeën, berichten en standpunten dan ooit tevoren, waardoor discussies hard oplopen en de meningen mijlenver uit elkaar liggen.

Vanaf de jaren '90 krijgt de term 'feminisme' een negatieve connotatie en noemen geëmancipeerde vrouwen zich liever een 'girl' dan een feministe. Voor girls is de strijd voorbij en zijn de verworvenheden behaald. Zij liggen niet meer wakker van de ongelijkheid van de sekses, maar willen hun eigen ding doen en zichzelf ontplooien.

Waar het feminisme dus eerst en vooral een strijd was voor gelijke rechten voor man en vrouw in Vlaanderen, wordt die strijd vandaag voor het gros van de Vlamingen als overbodig beschouwd. Daardoor is de feministische strijd vandaag grotendeels verlegd naar vrouwenrechten in de derde wereld (vooral islamlanden). Deels omdat de meeste Vlaamse vrouwen zich niet meer met het feminisme associëren en er geen belang meer aanhechten en deels omdat er in de derde wereld zich nog steeds iedere dag de meest schrijnende en vrouw/mensonwaardige situaties afspelen die wij als geëmancipeerd land gewoon niet kunnen tolereren.

Voor Vlaanderen kan ik hieruit alleen maar concluderen dat iedere vrouw en man voor zichzelf moet kunnen uitmaken hoe zij willen leven. Heel belangrijk hierbij is

dat die keuzemogelijkheid er is voor beide geslachten, want die hoeven wij door niemand opgelegd te krijgen. Eerlijk gezegd is er geen verkeerde of juiste manier om te leven. De wereld is dan ook helemaal niet bedoeld om een plaats te worden waar alle vrouwen en mannen moeten afstuderen, carrière maken, trouwen en een gezin stichten, want tenslotte verdient ieder individu het beste, alleen is 'het beste' niet voor iedereen hetzelfde.

Dus: Is er nog nood aan feminisme in Vlaanderen? JA.

- **Ja, want zonder feministische organisaties die onze vrouwenrechten in het oog houden, bestaat de kans dat het feminisme en alle verworvenheden van de vrouwenemancipatie teruggenomen worden.**
- **Ja, want de totale gelijkheid tussen beide sekses is vandaag nog steeds niet bereikt.**
- **Ja, want iedere vrouw verdient het om zelf haar eigen keuzes te maken (ook als die keuze is dat ze geen nood aan feminisme heeft) en zich als individu in totale vrijheid te ontplooien.**
- **Ja, want uiteindelijk zijn er nog heel wat derdewereldlanden waarin er geen sprake is van vrouwenrechten en moeten wij als geëmancipeerd land een voorbeeld zetten door die vrouwen te helpen. Hierdoor verlegt de feministische strijd zich hoofdzakelijk van Vlaanderen naar ontwikkelingslanden zoals Afghanistan.**

4 Persoonlijke verwerking

4.1 Situering in de media

Dagelijks verspreiden er zich ontelbaar veel berichten over feministische onderwerpen in de media. Alleen zijn velen zich daar niet ten volle van bewust, omdat het enkel zichtbaar is voor hen die er ook oog voor hebben. Een voorbeeld hiervan is reclame: denk bijvoorbeeld aan wasreclames ,waarin vrouwen moeite hebben om vlekken uit hun kledij te krijgen en er een mannelijke expert te hulp schiet en uitleg geeft over de werking van de machine. Maar je zal het zo goed als nooit eens andersom zien, waarbij de man de was en de plas doet en de vrouw als experte aan het woord gelaten wordt. Of denk aan de talloze reclames waarin vrouwen als lustobjecten worden voorgesteld, omdat ‘seks nu eenmaal goed verkoopt’. Een voorbeeld daarvan zijn de kluspoezen van Gamma, zij kregen dit jaar dan ook de Auwch Award van de Nationale Vrouwenraad voor de grootste vrouwonvriendelijkheid.

Figuur 20: De kluspoezen van Gamma (Vandaag, 2013)

4.1.1 Print: De Morgen

4.1.1.1 Artikel

Het gekozen artikel draagt de titel “De terugkeer van het seksisme: het belang van hangende mondhoeken” en werd gepubliceerd op 8 maart 2014 (a.k.a. Internationale Vrouwendag).

Het artikel is een vier pagina lange analyse van Bart Eeckhout die onderzocht hoe het toch komt dat vrouwen altijd maar afgerekend worden op hun uiterlijk (waaronder op hun hangende mondhoeken of ‘mottige voorkomen’), terwijl dat bij mannen niet het geval is. In zijn analyse raakt Eeckhout ook aan hoe seksisme vaak wordt weggelachen en hoe het komt dat vrouwen die niet over zich heen laten lopen in hun carrières tot ‘harde tantes’ bestempeld worden, terwijl het bij mannen net hun status verhoogd. Verder analyseert hij ook hoe het komt dat vrouwen onmogelijk op de ‘juiste’ manier kunnen reageren op seksistische opmerkingen. Want ofwel laten ze dan over zich heen lopen, ofwel zijn het ‘zure droogkuten’.

Ik koos voor dit artikel omdat het aantoont hoe sterk seksisme nog altijd leeft de dag van vandaag, maar dat velen het niet meer beseffen, omdat ze het weglachen onder het mom ‘humor’. “Het is maar om te lachen” is dan ook een vaak gegeven reactie op seksistische opmerkingen aan vrouwen, maar geef diezelfde opmerking aan mannen en zij zullen er waarschijnlijk al heel wat minder om kunnen lachen, niet?

Een andere reden was, omdat dit artikel over seksisme geanalyseerd wordt door een man en ik hun visie op het hedendaagse seksisme zeker en vast niet wilde uitsluiten.

4.1.1.2 Invalshoek

De invalshoek is dan ook het hedendaagse seksisme onder de loep genomen door een man: journalist Bart Eeckhout. Als man heeft hij sowieso een andere kijk op de situatie, omdat vrouwen middenin het onderwerp zitten en het zelf beleven, terwijl hij het thema analyseert als ‘buitenstaander’, waardoor hij dit waarschijnlijk ook objectiever benadert. Eeckhout schrijft het artikel vanuit zijn eigen observaties en laat zich inspireren door politiek, media, en reclame.

4.1.1.3 Journalistieke en vormelijke keuzes

Bart Eeckhout neemt geen blad voor de mond en zegt waar het op staat, gepaard met een vleugje ironie, want dat is volgens Eeckhout dan ook het probleem van het hedendaagse seksisme: dat het teveel in het belachelijke getrokken wordt.

“In de Wetstraat, in de media, in de reclame, in de popmuziek: overal beleeft het seksisme een comeback. Maar het is deze keer maar om te lachen. Of toch niet?”

Hij kiest ervoor om het onderwerp op een ‘mannelijke’ wijze te benaderen, maar legt heel vaak ironie in zijn teksten, waardoor je die zowel grappig als serieus kan opvatten en positief en negatief kan gaan interpreteren. Zo laat hij de lezers zelf beslissen op de vraag of vrouwen daadwerkelijk seksistisch benadeeld worden of dat ze maar eens wat beter tegen een grapje moeten kunnen.

De gekozen foto’s zijn goed gekozen omdat ze perfect aansluiten bij de analyse en foto’s nu eenmaal meer vertellen dan duizend woorden. De foto’s vertellen duidelijk dat vrouwen die serieus genomen willen worden, daarop net worden afgerekend. “Mottige doos!” staat onder de foto van Caroline Genez, terwijl ze er niet eens ‘mottig’ uitziet. Vrouwen zouden steeds maar moeten alles moeten weglachen, en eruitzien als echte ‘beauties’, terwijl Bart De Wever, die naast Liesbeth Homans op de foto staat, toch ook geen echte prins charming is, terwijl hij daar niet op afgerekend wordt. De foto’s bewijzen m.a.w. de analyse van meneer Eeckhout van hoe verschillend vrouwen nog steeds behandeld worden dan mannen.

4.1.2 Radio: Bonus

“Bonus” is een programma op Radio 1, van 7u tot 9u, gepresenteerd door Sara Van Boxstael en Dennis van den Buijs. Bonus neemt steeds actuele thema’s, van de week die voorbij is en van de week die eraan komt, op de korrel. Personen worden er in de kijker gezet, die in die week aandacht verdienden, maar die niet in andere media kregen. Zo wordt telkens een originele spreker uitgekozen die zich middenin het nieuws van die week bevond en stellen Sara en Dennis vragen zoals : “Wat doet dit nieuws met jou? En met welk gevoel blik je op die dag terug?” Opvallend hierbij is dat optimisme en hoop naar de toekomst toe steeds centraal staan.

4.1.2.1 Aflevering

De gekozen aflevering is een interview met Kirsten van den Hul genaamd "Over de testosteroncratie en het superwoman-complex". Ik koos voor deze aflevering omdat het enerzijds de hoofdvraag van mijn bachelorproef analyseert en bespreekt: "Is er nog nood aan feminisme vandaag en waarom?" en omdat het me anderzijds ook opviel dat zowel Radio 1 als Knack ervoor kozen om Kirsten van den Hul, een Nederlandse feministe als interviewee te kiezen op Internationale Vrouwendag, i.p.v. een Vlaamse feministe. Ik begrijp de keuze wel, in die zin dat Nederlandse feministen doorheen de geschiedenis altijd al vooruitstrevender waren dan Vlaamse. Denk aan de Dolle Mina's waarbij de Nederlanders hun acties er ten eerste al veel vroeger waren (en de Vlaamse Dolle Mina's er pas kwamen naar het voorbeeld van Nederland) en ook nog eens veel ludieker waren dan de Vlaamse Dolle Mina's hun acties. Dus op die manier begrijp ik wel dat ze de toekomst van het feminisme eerder met een Nederlandse feministe bespreken. Anderzijds begrijp ik het ook niet omdat er best ook heel wat Vlaamse feministes zijn die zeker het horen waard zijn.

De aflevering duurt 13 min.28sec, werd uitgezonden op 8 maart 2014 en kan opnieuw beluisterd worden op de website van Radio 1.

4.1.2.2 Invalshoek

De grootste invalshoek is "Internationale Vrouwendag" die op dezelfde dag valt als het interview. Op die dag worden de vrouwenrechten eens extra onder de loep genomen en geanalyseerd. De gekozen gesprekspartner is Kirsten van den Hul die vorig jaar het boek "(S)hevolution. De eeuw van de vrouw." schreef. Daarin besprak ze waarom de vrouwenemancipatie volgens haar vandaag nog niet voltooid is. Verder was Van den Hul in 2011 ook vrouwenvertegenwoordiger voor Nederland bij de Verenigde Naties en richtte ze 'Change Agent' op : een bedrijf dat adviseert rond gender en verandering.

De rode leidraad doorheen het gesprek is vooral of er nog nood is aan feminisme de dag van vandaag (het onderwerp van mijn thesis!!), waarom en hoe het feminisme doorheen de jaren evolueerde (er wel rekening mee houdende dat zij de klemtoon op Nederland legt en mijn onderzoek over Vlaanderen gaat). Ook haar boek "(S)hevolution. De eeuw van de vrouw." wordt er onder de loep genomen en besproken. Kirsten van den Hul bespreekt het feminisme in Nederland en geeft enkele voorbeelden uit haar eigen leefwereld waaraan ze zich als feministe vandaag nog stoort. Wat vooral de feminisering van de armoede blijkt te zijn. Zo vertelt ze dat

er in Nederland 3 miljoen vrouwen niet in staat zijn om zich in hun eigen levensonderhoud te kunnen voorzien, wat ze wijt aan deeltijds werk en het grote aantal echtscheidingen. De oplossing voor haar ligt in financiële geletterdheid voor vrouwen. Vrouwen zouden zelf meer aan hun pensioen moeten denken en niet zomaar alle bankzaken aan hun partner overlaten. Het is belangrijk dat vrouwen financieel hun eigen boontjes kunnen doppen. Een andere uitdaging voor haar is dat vrouwen moeten leren van meer huishoudelijke taken uit handen te willen geven (en mannen niet te veel kritiek te geven wanneer ze iets verkeerd doen, omdat ze het anders niet meer zullen willen doen). Als derde uitdaging kaart ze aan dat mannen vrouwen nog te weinig steunen in hun strijd tegen seksisme en geweld. Als samenvatting verklaart ze op het einde van het gesprek: *“Het allerbelangrijkste is dat vrouwen meer moeten opkomen voor zichzelf”*.

4.1.2.3 Journalistieke en vormelijke keuzes

De aflevering duurt 13min28sec. wat best lang is waardoor het gesprek ook ademruimte en diepgang krijgt. Ik geloof dat als het interview nog veel langer zou geduurd hebben, de aandacht van de luisteraars zou afnemen, omdat de vragen die de luisteraars zich stelden, beantwoord zijn. Veel korter had het gesprek ook niet moeten duren, omdat je dan wat diepgang mist. Ik geloof dat het aantal minuten hier heel goed gekozen is om zowel de aandacht van de luisteraars vast te houden, in combinatie met een dieper gesprek.

Het programma “Bonus” heeft twee presentatoren: Sara Van Boxstael en Dennis van den Buijs. Deze reportage wordt gedragen door Sara Van Boxstael, wat waarschijnlijk een bewuste keuze was, uit de veronderstelling er een gezellig vrouwelijk onderonsje van te maken. Het gesprek zou waarschijnlijk ook moeilijker verlopen, wanneer een mannelijke presentator aan een feministe vraagt om haar ‘redenen tot klagen’ te vertellen. Zeker als een van die redenen de man is.

Maar toch mag het resultaat er zeker zijn en vond ik deze uitzending een aangenaam gesprek om te volgen. Het enige waar ik me af en toe aan stoorde was de subjectieve mening van de presentatrice die tijdens het gesprek doorsijpelde. Een voorbeeld hiervan is de inleiding van de reportage:

“In Afghanistan of Saoedi-Arabië word je maar beter geboren als jongen dan als meisje, helaas. Maar soms lijkt het feminisme ook hier bij ons in het Westen van zijn glans te hebben verloren. Want hebben wij dat nu écht nog nodig hoor je stemmen vragen, hebben vrouwen hier in West-Europa nog veel reden tot klagen? We praten met Kirsten van den Hul, goeiemorgen.”

Alleen al de manier waarop de presentatrice het onderwerp aankondigt, met nadruk op de woorden “echt” en “klagen” draagt mee tot de negatieve connotatie van het woord feminisme. Om de inleiding meer evenwicht te geven, had ze er ook meteen kunnen bij vermelden dat anderen het feminisme wel nog noodzakelijk vinden, wat zij niet doet.

Tijdens het beluisteren van het interview krijg je al snel de indruk dat de presentatrice haaks staat op het feminisme. Ook vragen zoals: “ Iets waar je zelf vanaf wilt, is het superwoman-complex, wat is dat dan weer?” Die ‘dan weer’ vertelt zoveel meer dan het lijkt. Daarin vertelt ze eigenlijk, zonder het met zoveel woorden te zeggen, dat ze vindt dat er teveel beklag is door feministes en uit ze haar afschuw daarvan. Maar buiten de vooringenomenheid van de presentatrice is het een aangenaam gesprek om naar te luisteren, met de juiste vragen (duiding bij woorden die niet iedereen begrijpt: bv. krabberman-complex: complex waarin vrouwen elkaar naar beneden trekken om het aan de top te maken) en een goede opbouw doorheen de uitzending. Zo varieert het gesprek van hoe van den Hul zich voelt op Internationale Vrouwendag, naar of er nog nood is aan feminisme en waarom, aangevuld met enkele voorbeelden uit haar persoonlijke omgeving, tot de grootste uitdaging van het feminisme vandaag: wat voor van den Hul vrouwen hun ambitie blijken te zijn (net zoals Magda Michielsens in mijn interview vertelde!) .

Afsluiten gebeurt met het vermelden van het debat dat van den Hul enkele dagen later in het Kaaitheter in Brussel zal geven , waardoor we afsluiten met een blik in de toekomst.

4.1.3 Televisie: Het Journaal

“Het Journaal” is de nieuwsdienst van de VRT en profileert zich op de site van deredactie.be als volgt:

“De VRT informeert de Vlaamse mediagebruiker op elk moment van de dag: uitgebreid, onpartijdig en te goeder trouw. De basiswaarden van de nieuwsdienst zijn: respectvol, betrouwbaar, onafhankelijk, onpartijdig, toonaangevend, snel en toegankelijk.”

“De nieuwsdienst verzorgt dagelijks vijf journaals en een kinderjournaal Karrewiet. Daarnaast krijgt de kijker duiding bij de actualiteit via de programma’s Koppen, Volt, Villa Politica en De zevende dag op Eén, en Terzake, De vrije markt, Reyers laat, Vranckx en Panorama op Canvas.”

4.1.3.1 Aflevering

De gekozen nieuwsfragmenten heten 1: “Oude poppen symboliseren vrouwen die geweld ondergaan” en 2: “Internationale vrouwendag hier en elders”.

Beide fragmenten werden uitgezonden op zaterdag 8 maart 2014.

Ik koos voor beide afleveringen, omdat ze aantonen hoe feminisme bij ons aan kijkend Vlaanderen getoond wordt. Het eerste fragment gaat over feminisme in Vlaanderen en legt de nadruk op partnergeweld. Het tweede fragment gaat over hoe noodzakelijk feminisme nog is in het buitenland. Het eerste fragment (binnenland) duurt 34 seconden, terwijl de problematiek in het buitenland 2 minuten en 19 seconden duurt. De duur van beide fragmenten geeft dan ook aan dat de VRT meer belang hecht aan het feminisme in het buitenland, dan in eigen land.

4.1.3.2 Invalshoek

Het Journaal kiest er dus duidelijk voor om de focus op het buitenland te leggen door die reportage vier keer zo lang te maken. Het klopt dan ook dat vrouwenrechten nu eenmaal veel noodzakelijker zijn in het buitenland dan hier in Vlaanderen. Terwijl de invalshoek in de buitenlandse reportage nog draait rond gelijke basisrechten voor man en vrouw zoals het recht op onderwijs en het recht op werk, legt de binnenlandse reportage de focus op partnergeweld (ondanks dat nieuwsanker Wim De Vilder in de aankondiging van het buitenlandse bericht vertelt dat ‘gelijk loon voor gelijk werk’ in Vlaanderen de meeste aandacht verdient).

Bij het tweede fragment schetst nieuwsanker Wim De Vilder in de inleiding van het nieuwsfragment het verschil tussen de vrouwenemancipatie in binnen-en buitenland, omdat niet iedereen op de hoogte is van de schrijnende situatie van vrouwenrechten in andere landen, terwijl we van de situatie in Vlaanderen beter op de hoogte zijn.

4.1.3.3 Journalistieke en vormelijke keuzes

Doordat Internationale Vrouwendag staat voor alles wat met vrouwenemancipatie te maken heeft, is het natuurlijk onmogelijk om alle thema's aan bod te laten komen in het journaal. Het journaal duurt immers maar iets langer dan 40 minuten.

1e fragment (binnenland)

Het Journaal koos ervoor om in eigen land in te zoomen op partnergeweld, wat geen uit de lucht gegrepen keuze is, aangezien er vorig jaar nog een wet werd goedgekeurd die een tijdelijk huisverbod bij huiselijk geweld oplegt:

“Met de nieuwe wet op de uithuisplaatsing, die op 1 januari 2013 in werking is getreden, kan de dader voor een periode van maximum tien dagen uit de echtelijke woning worden gezet. Overtreding van een dergelijk huisverbod wordt hierdoor strafbaar.” (Amnesty International, 2013)

Huiselijk geweld wordt weergegeven met popjes die aangekleed en verzorgd moeten worden. Waarbij ze de poppen linken aan vrouwen, die respect moeten krijgen en verzorgd moeten worden door hun echtgenoten en niet beoordeeld worden op hun naakte lichaam. De actie met poppen biedt een visuele meerwaarde in die zin, dat je het fragment langer zal onthouden dan wanneer er affiches worden uitgedeeld bijvoorbeeld. Maar wat dit stuk zeker en vast mist, is een expert ter zake die uitlegt waarom partnergeweld vandaag nog zo'n big issue is. Ook enkele anonieme getuigenissen van slachtoffers zouden de reportage veel meer diepgang gegeven hebben.

Want nu zie je alleen enkele voorbijgangers die de poppetjes even gaan bekijken. Waardoor het enerzijds wel aantoont dat er interesse voor is, maar anderzijds, wanneer je de beelden iets langer analyseert, merk je dat de voorbijgangers die stoppen vooral vrouwen zijn. Mannen lopen gewoon door, terwijl het vrouwen zijn die het popje vasthouden, aankleden en beloven er goed voor te zullen zorgen. Wat me raar lijkt, aangezien je zou denken dat ze met deze campagne toch vooral mannen willen bereiken? Want vrouwen zijn veel vaker slachtoffer van partnergeweld. Hen leren hoe ze met de popjes moeten omgaan, is misschien wel goed in die zin dat ze beseffen dat ze voor zichzelf moeten zorgen en voor zichzelf moeten opkomen, maar de repo was voor mij pas geslaagd al mannen beloofden om goed voor de popjes te zorgen.

De reportage schept een sfeerbeeld van de Internationale Vrouwendag in Brussel, maar vertelt ook niet veel meer. Het lijkt haast alsof het stuk enkel en alleen gebracht werd, omdat er iets rond Internationale Vrouwendag moest gebracht worden. Het fragment mist diepgang, persoonlijke verhalen en doelen. Waarmee aangegeven wordt dat het onderwerp voor het Journaal niet belangrijk genoeg geacht wordt om er dieper op in te gaan en er een groter stuk van te maken.

2e fragment (buitenland)

Het tweede fragment wordt ingeleid door nieuwsanker Wim De Vilder en schetst de problematiek van de vrouwenemancipatie in Afghanistan, Afrika en het Midden-Oosten.

In tegenstelling tot het eerste fragment komen in deze uitzending verassend veel goede en verschillende sprekers aan bod:

- 1) Kolonel Jamila Bayaz, chef politie van Kaboel.
- 2) Wazhma Frogh, vrouwenrechtenactiviste
- 3) Fawzia Koofi, parlamentslid van Afghanistan
- 4) Hillary Rodham Clinton, voormalig minister van buitenlandse zaken in de VS.
- 5) Ban Ki Moon, secretaris-generaal van de Verenigde Naties

Van bij het aanschouwen van de eerste beelden merken we meteen dat feminisme in het buitenland een harde strijd is, die niet met poppetjes op te lossen valt. We zien politiemannen en vrouwen met geweren de trappen aflopen, gesluierde vrouwen neerbuigend door de straten lopen, we zien gefrustreerde meisjes in de boksschool, afgewisseld met rustigere settings zoals de parlamentskamers en rustige ruimtes.

De voice-over van Inge Vrancken lijmt alle beelden aan elkaar. Aan het einde van haar voice-over maakt ze de cirkel ook terug rond en sluit ze af met de conclusie dat de strijd om gelijke rechten niet alleen een zaak van Afrikaanse en Aziatische landen is. Ban Ki Moon sluit de reportage af met het hoopgevende bericht aan alle meisjes en vrouwen ter wereld dat mensenrechten geen droom zijn.

Het is een mooie reportage die de problematiek in het buitenland goed weergeeft, maar het mist concrete voorstellen voor oplossingen. Er zijn dan wel heel wat hoopgevende berichten voor de toekomst verteld, maar aan praatjes alleen hebben die vrouwen niet veel. Wat wordt er nu gedaan om die vrouwen te helpen is een vraag waar je na het zien van de reportage nog altijd het antwoord niet op hebt.

4.2 Formatanalyse: Knack

4.2.1 Formatanalyse algemeen

4.2.1.1 Missie

Op de website van Roularta Media, het mediabedrijf waartoe Knack behoort, wordt Knack als volgt omschreven:

“Knack is dankzij zijn unieke concept het nieuwsmagazine bij uitstek in Vlaanderen. Het biedt achtergrondinformatie over de actualiteit in binnen- en buitenland en besteedt daarnaast ook aandacht aan economie, cultuur, samenleving en sociale media.

Dankzij zijn diepgravende onderzoeken, verrassende onthullingen en exclusieve interviews is het magazine al jaren een vaste waarde binnen de periodieke pers. Politiek (nationaal, regionaal en internationaal), economie, cultuur, de huidige samenleving worden in Knack grondig doorgelicht. Een aantal bekende opiniemakers en columnisten staat ook wekelijks garant voor de kritische aanpak van actuele gebeurtenissen.

Elke week verschijnt Knack met het lifestylemagazine Knack Weekend en het entertainmentmagazine Knack Focus, kortom een uniek totaalpakket. Negen keer per jaar wordt het pakket verrijkt met het gezondheidsblad Bodytalk en verder zijn er 9 uitgaven van Knack Extra waarin telkens een bepaald thema wordt uitgediept. Beide bladen worden uitgegeven op luxepapier en met een geverniste cover.”

4.2.1.2 Historiek

Het eerste nummer van Knack verscheen in 1971 als Belgische tegenhanger van TIME magazine en Newsweek, Der Spiegel, L'express, Elsevier en andere internationale nieuwstijdschriften. Knack was het eerste Belgische magazine dat zich als nieuwstijdschrift wilde profileren, waardoor het geen concurrentie had en zo ook meteen een gat in de markt vond.

De stichter van het magazine was Willy De Nolf, die later, samen met zijn zoon Rik De Nolf, ook de magazines 'Trends' en 'Voetbalmagazine' uitbrachten. Voor Wallonië brachten ze franse varianten op de markt: 'Le Vif/L'Express', 'Trends/Tendances' en 'Sport Foot Magazine'.

Knack is een weekblad dat verkocht wordt met volgende gratis bijlages:

- 'Weekend Knack (over lifestyle, mode, interieur, reizen, gastronomie)
- 'Focus Knack' (= televisiegids met informatie over film, theater, muziek en tv)

- Als abonnee krijg je iedere maand ook 'MO', een tijdschrift met een globale visie en aandacht voor de ontwikkelingslanden.

Je kan je ook lid maken van de Knack-club en op die manier profiteren van verscheidene voordelen als lid. Daarnaast raadt Knack ook verscheidene producten zoals boeken, cd's en dvd's aan zijn lezers aan.

Knack is een betalend magazine dat iedere woensdag in de rekken verschijnt. Het kost 5 euro. Iedere week worden er zo'n 121 780 (waarvan zo'n 100 000 abonnees en de rest van losse exemplaren) verkocht, waardoor het zo'n 679 000 lezers zou bereiken (bron CIM).

Vanaf 25 oktober 2012 tot vandaag is de hoofdredacteur van Knack Jörgen Oosterwaal. Voormalig hoofdredacteur en directeur strategie Rik Van Cauwelaert en columnist Koen Meulenaere hadden problemen met het te linkse profiel van Oosterwaal, waardoor ze beiden ontslag namen. Volgens hen zou zijn politieke voorkeur de onafhankelijkheid van het blad in het gedrang brengen.

Huidige Knack-journalisten zijn:

— Jan Braet	— Ann Peuteman
— Joël De Ceulaer	— Ewald Pironet
— Johan De Rijcke	— Piet Piryns
— Chris De Stoop	— Han Renard
— Dirk Draulans	— Stijn Tormans
— Leen Huet	— Jef Van Baelen
— Anna Luyten	— Sus Van Elzen
— Patrick Martens	— Hubert Van Humbeeck
— Jean-Paul Mulders	— Misjoe Verleyen
— Jörgen Oosterwaal, hoofdredacteur	— Marnix Verplancke
— Walter Pauli	— Frans Vuga
	— Jeroen Zuallaert

Bekende Knack-illustratoren zijn :

- Gal
- Got
- Ian
- Karl Meersman, alias "Karl"
- Erwin Vanmol

Sinds 2006 is de vormgeving van het magazine veranderd, waardoor Knack in een nieuw jasje werd gestopt.

(Wikipedia, 2014)

4.2.1.3 Doelpubliek

Lezersprofiel (CIM 2011 - 2012)

- Mannen : 53,3 %
- Vrouwen : 46,7 %
- VVA : -
- 12-34 jaar : 29,2 %
- 35-54 jaar : 36,6 %
- 55 jaar + : 34,2 %
- 15 jaar + : 98,4 %
- Sociale groepen 1 + 2 : 50,2 %
- Sociale groepen 3 + 4 : 26 %
- Sociale groepen 5 + 6 : 14,1 %
- Sociale groepen 7 + 8 : 9,3 %

(The Ppress, 2009)

4.2.1.4 Opbouw

Ik neem als voorbeeld de Knack-editie van 5 maart 2014.

Op de cover zien we een profielfoto van een lachende, zwaaiende Paus Franciscus. “Knack” de titel van het blad staat in het rood op zijn voorhoofd gedrukt. Rechts onderaan vinden we in het vetgedrukt kapitaal en groot “1 jaar Paus Franciscus” met daaronder een liggend streepje, ook in het kapitaal en vetgedrukt, maar kleiner en in een ander lettertype “een rebel in Rome”. Links bovenaan, boven “Knack” staat in het kapitaal: “De lachkik voorbij” met daarin in het kapitaal en vet: “de gevaren van cannabis” en rechts bovenaan staat in kapitaal: “naar Wallonië en terug” en in vet kapitaal eronder: “de verrader in Bert Kruismans”.

Wanneer we de cover omslaan zien we op de linkerpagina een advertentie en op de rechterpagina (P3) een commentaarstuk van Hubert Van Humbeeck over de tweede Krimoorlog. Vormelijk is het artikel ingedeeld in twee kolommen, met bovenaan een foto van de commentator en daaronder een streamer.

Op pagina 4 is een tweede advertentie. Op pagina 5 vinden we een cartoon van Elio Di Rupo en Bart De Wever over de opkomende verkiezingen.

Op pagina 6 en 7 vinden we de inhoudsopgave terug. Wat meteen opvalt is dat er in de inhoudsopgave geen klemtonen worden gelegd met rode kleuren. Maar er wordt gespeeld met de kleuren zwart en wit, wat zakelijk oogt. De grootste thema's zijn aangegeven met vierkante foto's, verspreid over de twee pagina's. Met links bovenaan een foto die even groot is als vier andere, waardoor de klemtoon op dat artikel wordt gelegd. In dit geval een dubbelinterview met de broers Wouter en Dieter Van Besien. Onder de foto's met bijhorende titel, korte introductie en paginanummer vinden we de secties van het magazine terug; Aanloop, België, Wereld, Kennis & cultuur en Uitloop. De secties worden weergegeven met zwarte cirkeltjes waarin telkens de eerste letter van de sectie in het wit staat afgebeeld. Onder de secties vinden we dan ook de artikels per categorie terug, samen met het paginanummer waarop we deze kunnen terugvinden. Rechtsbovenaan vinden we een quote van Paus Franciscus terug "Wie ben ik om een homoseksuele persoon die van goede wil is en de Heer zoekt te veroordelen?", met daaronder de cover van de gratis bijlagen die bij het magazine zaten en een APPS van Knack. Zwarte kaders en dikke zwarte lijnen zijn de rode draad doorheen het magazine, samen met de kleur rood die frequent in het magazine terugkeert.

Verder maakt het magazine ook regelmatig gebruik van cartoons, tekeningen, grafieken en tabellen. Foto's worden vaak groot afgebeeld (een pagina of doorlopend over twee pagina's). Het magazine straalt rust, orde en zakelijkheid uit, waardoor de artikels uitnodigen om te lezen. De opmaak van het magazine is eenvoudig, maar duidelijk en wordt op het volledige magazine toegepast. Wat ook opvalt is dat de foto's die Knack gebruikt de interviewees telkens op een spontane manier weergeeft, in hun dagdagelijkse omgeving.

De interviews bestaan altijd uit minimum vier en maximum zes pagina's en krijgen de meeste ruimte in het magazine, waardoor er ruimte is om het verhaal met grote foto's te illustreren en het gesprek diepgang te geven. Wat bij de interviews ook opvalt is de verscheidene lettertypes die er gebruikt worden voor de verschillende onderdelen van het artikel. Er wordt ook altijd een kaderstuk gemaakt met de levensloop van de geïnterviewde. De titels bij de interviews bestaan telkens uit een quote van de geïnterviewde, zonder blad voor de mond. Bijvoorbeeld: "Humoristen zijn als duiven. Ze moeten het hoogste monument beschijten." Van komiek Bert Kruismans of "Het was bij ons een geroep en getier. We zijn een heel luide familie." van de gebroeders Van Besien.

4.2.2 Formatanalyse concreet artikel

Het gekozen artikel heet: Feminisme 2.0: Kirsten van den Hul, "Er staat een groot, hoogopgeleid vrouwenleger klaar". Een interview met een Nederlandse feministe over het hedendaagse feminisme, wat meteen ook bewijst dat Knack een goed magazine is om feministische interviews voor te schrijven. Het interview staat in de Knack van 5 maart 2014 en is geschreven naar aanleiding van Internationale Vrouwendag. Een kopie van het artikel zit in bijlage 4.

Wat meteen opvalt is de foto van van den Hul, waarop ze heel relax staat in een rustige, sfeervolle kamer. Van den Hul wordt ook niet middenin de foto geportretteerd, maar staat helemaal op de rechterkant van de foto afgebeeld, wat Knack ook wel vaker doet. Van den Hul wordt afgebeeld met haar hoofd in profiel, wat bij Knack ook een vaak wederkerend fenomeen blijkt.

De foto loopt door op pagina 2 wat ervoor zorgt dat het artikel meer tot leven laat komen en minder 'schools' maakt. Onder de foto op de linkerkant wordt de titel, quote en inleiding weergegeven. Terwijl men op de rechterpagina onder de foto met de inleiding begint. Qua vorm valt op dat het artikel als het ware aan elkaar hangt, omdat er niet is afgebakend in alinea's. Toch heeft men ervoor gezorgd dat het artikel ademruimte krijgt door in de plaats van volledige witruimte te gebruiken, gebruik te maken van enters, waardoor er als het ware alinea's gevormd worden.

Het artikel is opgemaakt in een klassieke lay-outvorm van drie kolommen. Opvallend is ook dat de voorstelling van van den Hul begint met een kapitaalletter, die duidelijk aantoont waar het artikel begint en dat de inleiding van het artikel eindigt met een quote van de geïnterviewde. De grote foto op de eerste pagina krijgt geen ondertekening, terwijl de foto op pagina 4 die wel krijgt. Er is slechts een pagina waarin geen foto verwerkt werd en dat is op pagina 3, omdat daar een biografie van de geïnterviewde komt te staan.

Ook opvallend is dat van den Hul op beide foto's heel ontspannen staat, waarmee ze waarschijnlijk ook wil aantonen dat het algemene beeld dat er heerst van feministen niet overeenstemt met de werkelijkheid. Dat ook vrouwen die lachen en relaxt naar de camera kijken, met een vleugje make-up en knalrode lippenstift best feminist kunnen zijn. Foto's kunnen soms dan ook meer vertellen dan duizend woorden.

Het artikel is opgemaakt in een vraag-antwoordstructuur zonder tussentitels. Waardoor de klemtoon gelegd wordt op het feit dat het hele interview aan elkaar hangt en waardoor het heel vlot leest.

4.2.3 Eigen werkwijze

Na het magazine Knack volledig te hebben geanalyseerd, wist ik dan ook meteen hoe mijn artikels eruit zouden zien. Mijn werkwijze hiervoor was eigenlijk gewoon niets meer of minder dan de opmaak van mijn artikels in Indesign te vergelijken met de artikels van Knack, P-magazine en Maks! zelf en die opmaak toe te passen op mijn artikels. Zo heb ik in mijn ene artikel een cartoon gestopt en zit er in mijn andere artikel een tekening met veel rood (dé kleur van Knack) bijvoorbeeld. De keuze van welke foto's ik voor mijn artikel van P-magazine zou gebruiken lag niet zo voor de hand. Er moest zowel bloot in de foto's aanwezig zijn, als een ziel die spreekt naar de lezers toe, een momentopname die iets vertelt, en niet gewoon een foto van om het even welke fotoshoot. Aan dat selectieproces heb ik best nog lang getwijfeld.

De moeilijkste taak vond ik om de lengte van je artikel aan te passen aan de lengte van je bestand in Indesign en er een mooi geheel van te maken, waarbij alles klopt.

4.2.4 Werkplan en scenario van het journalistieke eindproduct

4.2.4.1 Structuur van de artikelenreeks

- 1) Interview met Magda Michielsens, professor in de vrouwenstudies, over de uitdagingen van het hedendaagse feminisme voor Knack.
- 2) Interview met Laurence Langen, Miss België 2014, over de moeilijke relatie tussen feministen en missen voor P-magazine.
- 3) Interview met Anke Van dermeersch, fractieleidster van Vlaams Belang en Samira Azabar, islamtische feministe en BOEH-lid, over de relatie tussen vrouwenemancipatie en multiculturaliteit voor Knack.
- 4) Interview met Xanne Huybrecht, jonge Vlaamse feministe en oprichtster van de feministische Facebookgroep 'Niet in mijn pretpark' voor Maks!.

4.2.4.2 *Wie is wie?*

4.2.4.2.1 Magda Michielsens

Magda Michielsens besteedde haar hele leven aan vrouwenstudies. Zo deed ze onderzoek naar de positie van vrouwen, in de filosofie, in de media, op de arbeidsmarkt en naar instrumenten om die positie te verbeteren.

Michielsens is dr. in de Letteren en Wijsbegeerte van de Universiteit Gent, waar ze les gaf van 1969 tot 1977. Van 1977 tot 1980 gaf ze les aan de Arbeiders Hogeschool in Brussel en van 1980 tot 2001 gaf ze les aan de universiteit van Nijmegen (Nederland). Vanaf 2001 tot 2004 werkte zij voor het Vlaamse Steunpunt van Gelijkekansenbeleid. Ze was jarenlang professor vrouwenstudies aan de Universiteit Antwerpen en was bij vele ontwikkelingen op het terrein van emancipatie en gelijke kansen in België en Europa persoonlijk betrokken.

Zo was zij o.a. een stichtend lid van de vrouwenorganisatie Sophia, was zij lid van de Sigma-club die de Europese gender- en vrouwenstudies programma's voor de EU inventariseerde en evalueerde, is ze nog directrice van het Steunpunt Gelijkekansenbeleid (2001-2003) geweest en auteur van verscheidene feministische boeken, waaronder "Vrouwen en media", "Feministische klassieken" en "Gelijkheid en ongelijkheid in België 1830-2005".

4.2.4.3 *Laurence Langen*

Laurence Langen (20) is Miss België 2014.

Ze werd geboren op 7 april 1994 in Genk en studeert Rechten aan de Hogeschool-Universiteit Brussel in Brussel. (Langen zet haar studies nu wel een jaar stop om zich te focussen op Miss België.)

Langen kwam vooral in de pers door opmerkingen dat ze Miss-onwaardig zou zijn. Zo zou ze te lelijk zijn om tot Miss België gekroond te worden. Laurence woont momenteel in het Miss België –huis in Brussel.

Als Miss België wil ze er een prioriteit van maken ons land goed te vertegenwoordigen en een voorbeeld te stellen aan de jeugd door studies voorop te plaatsen.

4.2.4.4 *Anke Van dermeersch*

Anke Van dermeersch (41) is Fractieleidster van Vlaams-Belang en voorzitter van de dochterorganisatie Vrouwen Tegen Islamisering (VTI). Op 27 oktober 1972 werd ze geboren in Antwerpen. In 1991 werd ze Miss België en sinds 2003 zetelt ze voor het Vlaams Blok, wat sinds 2004 van naam veranderde naar Vlaams Belang. Sinds 2007 is ze ook gemeenteraadslid van Antwerpen. Ze is voormalig advocate en specialist internationaal fiscaal recht bij de balie te Antwerpen. Van dermeersch is moeder van een dochter Silke en een zoon Stef. In 2012 publiceerde ze haar eerste boek: "Hoer, noch slavin" waarin ze de positie van moslimvrouwen onder de loep nam.

4.2.4.5 *Samira Azabar*

Samira Azabar (29) is een islamitische feministe. Ze groeide op in Mechelen en verhuisde in 2008 naar Antwerpen.

Azabar studeerde sociologie en is educatief medewerkster bij Motief, een vzw die vorming geeft rond godsdienst of levensbeschouwing en de samenleving. Ze is ook lid van BOEH! (Baas Over Eigen Hoofd), het actieplatform tegen het Antwerpse hoofddoekenverbod.

Zij kwam al verscheidene keren in de pers voor haar uitgesproken mening over het hoofddoekenverbod.

4.2.4.6 *Hildegard Van Hove*

Hildegard Van Hove (44) is directrice van het documentatiecentrum Rol en Samenleving (RoSa) dat informeert over gender, feminisme en gelijke kansen voor man en vrouw.

Van Hove groeide op in Hasselt en studeerde sociologie, waarin ze haar doctoraat in de sociale wet behaalde. Later behaalde ze haar manama in de vrouwenstudies en haar bachelor in wijsbegeerte.

Van 1992 tot 1999 was ze onderzoekster sociologie voor de KU Leuven. Van 2004 tot 2006 werkte ze voor RoSa. Van 2006 tot 2013 werkte ze voor het Instituut van Gelijkheid van Mannen en Vrouwen. En vanaf 2014 is ze directrice van RoSa.

4.2.4.7 Xanne Huybrecht

Xanne Huybrecht (25) is een jonge Vlaamse feministe en oprichtster van de Facebookgroep 'Niet in mijn pretpark'. Xanne heeft een master in de Westerse Literatuur, een master in Medieval en Renaissance Studies en recenseert af en toe voor het tijdschrift 'De Leeswolf'.

4.2.5 Logboek

Aan het begin van het academiejaar was het een moeilijke bevalling om een onderwerp voor mijn eindwerk te kiezen, maar een ding wist ik zeker; het moest en zou een onderwerp zijn waar ikzelf op dat moment nog zo goed als niets vanaf wist, dat super actueel en boeiend was en waarvoor ik bereid zou zijn er vele uren van mijn kostbare tijd in te stoppen. Ik heb altijd al een passie gehad voor de zwakkeren in de maatschappij, waardoor ik wist dat mijn bachelorproef alleszins die richting uit zou gaan. Mijn eerste idee was dan ook om mijn thesis over analfabetisme bij Vlaamse jongeren te doen, maar toch was ik op de een of andere manier nog niet helemaal overtuigd. Op een dag zat ik gewoon aan de keukentafel en las ik een artikel over feminisme (voor mij toen nog 'femi-waddeuh?'). Vraag me niet meer welk artikel of waar het over ging, want eerlijk gezegd kan ik het me zelfs al niet meer herinneren. Ik heb ondertussen ook al zodanig veel feministische literatuur gelezen, dat ik dat even vergeten ben. Maar wat ik me wel nog herinner is hoe hard het artikel me aansprak en hoe ik na het lezen ervan met allerlei vragen achterbleef. Mijn journalistieke voelsprietten schoten dan ook meteen in gang en ik besloot om mijn onderwerp te veranderen naar de vraag of er nog nood is aan feminisme in Vlaanderen.

4.2.5.1 Interviews, lezingen en debatten

11 november: Ik vertrek 's morgens vroeg naar Brussel om er een hele dag ondergedompeld te worden in de thema's van onze Nationale Vrouwendag: "Genderstereotyperingen". Ik volg er lezingen en workshops en ontmoet er allerlei vertegenwoordigers van vrouwenorganisaties (waaronder Rosa, Sophia, Ella, ...) en voer een gesprek met hen.

19 december: Ik ga naar Brussel voor een tweetalige matinee (NL/FR) over diversiteit in 2014: "Gekruiste blikken op de ondervertegenwoordiging van vrouwen en etnisch- culturele minderheden in de Belgische politiek." Waarbij verscheidene politici; Meyrem Almaci (groen), Hafida Bachir (Vie Féminine), Naima Charkaoui (Minderhedenforum), Viviane Teitelbaum (MR/CFFB/European Women's Lobby) en Veli Yüksel (CD&V) met elkaar in debat gingen over drempels, maatregelen en strategieën voor een diverse politiek.

6 maart: Ik ga naar een lezing van Magda Michielsens over beeldvorming van vrouwen in de media in Antwerpen.

10 maart: Ik heb een interview met Magda Michielsens bij haar thuis. Ze woont heel rustig en eenvoudig en heeft binnenin haar huis een reuze kast vol boeken, echt fascinerend. Ik krijg haar boek "Gelijkheid en ongelijkheid in België 1830-2005" cadeau, dankjewel!

13 maart: Ik heb een interview met Kate Neys, stagiaire bij RoSa in RoSa (Brussel) zelf. Ze toont me hoe haar job als stagiaire eruit ziet en ik ga in de bibliotheek van Rosa in gesprek met haar over de hedendaagse uitdagingen van het feminisme. Daarna verzamel ik enkele boeken uit de Rosa-bibliotheek en na de middag maak ik me klaar om naar de Belgische senaat te vertrekken.

13 maart: In de namiddag interview ik Anke Van dermeersch in de Belgische Senaat in Brussel. Ze had een uur vertraging, waardoor ik eerst een rondleiding kreeg van een medewerker doorheen de senaat. Zo ontmoette ik verscheidene politici, volgde ik enkele gesprekken in de Senaat en Kamer en volgde ik een live-uitzending van "Villa Politica".

16 maart: Ik interview Xanne Huybrecht, jonge feministe en oprichtster van de feministische Facebookgroep "Niet in mijn pretpark".

8 april: Ik interview Samira Azabar via Facebook.

22 april: Ik interview Laurence Langen via de telefoon.

29 juli: Ik vertrek naar winkelcentrum de 'K' in Kortrijk met een whiteboard, zwarte stift en mijn fototoestel. Ik wil weten wat er leeft bij de man op de straat en hoe zij het feminisme vandaag aanschouwen. Jong en oud, allochtoon en autochtoon, man en vrouw, iedereen komt aan bod. De resultaten hiervan zitten niet in deze bachelorproef verwerkt, omdat deze steekproef heel selectief was, maar het voelde aan alsof mijn bachelorproef onvolledig zou zijn zonder.

4.2.5.2 *Researchdossier*

De meeste tijd van mijn bachelorproef slorpte in mijn researchdossier. Doordat ik in het begin niet goed wist waar te beginnen, baseerde ik me op informatie van het documentatiecentrum RoSa. Maar toen kreeg ik van mijn promotor al gauw de opmerking dat ik te veel informatie uit dezelfde bron haalde, waardoor ik mijn verworven informatie als leidraad gebruikte voor mijn researchdossier. En toen begon de helse warrige zoektocht naar informatie. Ik wilde steeds meer en meer weten en alles dieper uitspitten. Waardoor ik maanden tussen de boeken doorbracht. Ook tijdens mijn stages ontsnapte ik er niet aan en las ik boeken tijdens mijn lange treinritten en 's avonds tot ik in slaap viel. Enerzijds vond ik het nogal beschamend dat ik zoveel tijd in mijn researchdossier stopte, anderzijds vond ik het best cool dat ik iets gevonden had waar ik met plezier zoveel tijd aan besteedde. Op een bepaald moment had ik met mijn researchdossier alleen al boven de 100 pagina's, waardoor ik het al ferm moest inkorten. Het selectieproces van welke informatie ik zou gebruiken en welke niet heeft me dan ook enkele keren het zweet doen uitbreken. Want uiteindelijk moet je researchdossier een mooi en duidelijk geheel zijn met alle informatie die je nodig hebt. Ik hoop dan ook van harte dat ik daarin geslaagd ben.

4.2.5.3 *Journalistiek eindproduct*

Lap, daar heb je het. Het journalistieke EINDproduct. Wat voelt het goed dat te kunnen schrijven! We zijn aan het einde van deze warrige, maar super interessante zoektocht beland. Ik weet dat ik geen supertalenten bezit voor Indesign of Photoshop, maar ik heb er alles proberen uithalen wat erin zat. Dus, daar zal je het maar mee moeten doen. Mijn ambities liggen dan ook niet in de grafische wereld, maar in de literaire. Ik wilde vooral dat mijn artikels de lezers van begin tot einde boeiden en dat ze hen niet onverschillig lieten. Daardoor heb ik mijn interviews teveel afgestemd op de informatie die ik wilde horen en de onderwerpen en personen die ik relevant vond voor mijn thesis, waardoor ik al snel tot de conclusie kwam dat ik dat beter niet had gedaan. Maar toen was het helaas al te laat. Want ik had nu wel mijn interessante verhalen, maar ik moest nu ook nog een format vinden waarin die verhalen zouden passen. En dat was soms nogal een helse zoektocht. Gelukkig ben ik er toch nog in geslaagd! Ik had het dan ook niet gemakkelijk met het aanpassen van mijn schrijfstijl naar gelang de magazines. Ik heb nu eenmaal een bepaalde stijl en hou er niet van die te moeten veranderen om in een bepaald kadertje te horen, maar dat is het leven waarschijnlijk.

5 Conclusie

Mijn eindwerk heeft mijn ogen op zoveel vlakken geopend, waardoor ik soms twijfel of het mij als jonge vrouw ook veranderd heeft en hoe? Sta ik nu sterker in mijn schoenen? Zal ik in de toekomst nu andere, bewustere keuzes maken dan wanneer ik deze bachelorproef niet geschreven had? Heb ik onbewust nu meer respect voor vrouwen? Zal ik nu sneller commentaar geven op vrouwonvriendelijke praat? Eerlijk gezegd, ik weet het niet.

Maar ik vond het alleszins zalig om mij vast te bijten in een onderwerp en als een geobsedeerde gek in een gekkenstad te verdwalen.

Ik hou ervan om interviews af te nemen en ik hou ervan nieuwe mensen te leren kennen en een goed gesprek met hen te hebben. Ik voel me echt bevoorrecht dat ik deze kans gekregen heb en dat zoveel mensen me spontaan wilden helpen. Ieder interview vond ik echt fantastisch. Wijze raad van Magda Michielsens, tegengestelde visies laten debatteren met Anke Van dermeersch en Samira Azabar. Ook nieuwe culturen ontdekken en een totaal andere blik op de wereld krijgen. De persoon achter het gezicht leren kennen: Miss België, Laurence Langen. Leeftijdsgenoten hun verschillende visies en standpunten vergelijken en bestuderen. Het was een heus avontuur!

Ik heb mijn hart en ziel in deze thesis verwerkt, dag in dag uit. Waardoor het raar voelt nu hij af is. Het lijkt alsof ik mijn baby, die ik enkele maanden liefdevol gedragen en verzorgd heb, moet afstaan. Het ga je goed mijn vriend, ik zal af en toe nog eens aan je denken.

6 Woordenlijst

Anarchisme = denkwijze dat niemand iets over je te vertellen heeft, in het bijzonder de staat niet

Androcentrisch = het mannelijke perspectief op de wereld wordt gezien als het enige juiste

Autonomie = recht om zelf te bepalen wat je doet

Backlash = reactie of tegenwerking

De facto = wettelijk, feitelijk

De nieuwe man = een man die meehelpt in het huishouden en de opvoeding van de kinderen, die zijn emoties durft te tonen en belang hecht aan zijn uiterlijk

Dolle Mina = een feministische actiegroep en beweging, die in de jaren 70 actie voerde voor de gelijkberechtiging tussen man en vrouw

Dominantie = toestand dat iets of iemand meer invloed of macht heeft dan de rest

Emancipatie = het toestaan van gelijke rechten: de emancipatie van de vrouw

Femen = oekraïense feministische protestgroep die in 2008 werd opgericht door Anna Hutsol. Femen heeft als doel om steeds meer vrouwen wakker te schudden en hen zich bewust te laten worden van hun rechten en de mogelijkheid om zichzelf te ontplooien. Hun doel is om de grootste feministische beweging van Europa te worden. Zij protesteren vaak naakt, waardoor ze veel media-aandacht krijgen.

Feminisme = het streven naar gelijke rechten voor vrouwen en mannen

Gender = geslacht, sekse/ alles wat bij het man- of vrouw-zijn hoort, alle seksegebonden eigenschappen

Genitale verminking = vrouwenbesnijdenis

Girlpower = een subcultuur onder twintigers en dertigers, die met open houding, assertiviteit en nadruk op het individualisme, geloven dat ze de wereld aankunnen.

Girlpower ontstond in Amerika, maar werd al snel door Europa overgenomen

Globalisering = internationalisering= werken op internationaal gebied, de hele wereld erbij betrekken

Gynocentrisch = het vrouwelijke perspectief op de wereld

Kapitalisme = maatschappelijk systeem waarbij bedrijven in het bezit van mensen zijn en niet van de staat, met alle economische effecten daarvan

Krabberman-complex = complex waarin vrouwen elkaar naar beneden trekken om het aan de top te maken

Liga = verbond, vereniging

Loonkloof = de kloof tussen de gemiddelde verdiensten van vrouwen en die van mannen

Ludiek = Bijzonder en leuk, apart op een leuke manier

Maritaal = Door de echtgenoot / Uitgaande van de echtgenoot

PAG = Pluralistische Actie Groep

Patriarchaal = gericht op en overheerst door de vaderfiguur

Peerscomités: Verspreid over het land werden er verschillende Peerscomités opgericht die zich bezighielden met het organiseren van steunacties, petities, infoavonden en betogingen voor de legalisering van abortus

Pluralistisch = als iets wordt gekenmerkt door het naast elkaar bestaan van verschillende culturele en sociale (belangen)groepen in een samenleving

Quota = Een bepaald aandeel aan plaatsen (opgelegd percentage), zetels of middelen dat wordt voorbehouden aan een bepaalde groep om een bestaand gebrek aan evenwicht te corrigeren; meestal gaat het om besluitvormingsfuncties of de toegang tot opleidingsmogelijkheden of banen. De quota-wetten hebben betrekking op de samenstelling van kieslijsten

Radicaal = strevend naar ingrijpende veranderingen

Ratificatie = officiële bekrachtiging van een internationale overeenkomst

RoSa = Rol en Samenleving

Seksisme = discriminatie op grond van geslacht

Socialisatie: het proces waarbij iemand, bewust en onbewust, de waarden, normen en andere cultuurkenmerken van zijn groep krijgt aangeleerd

Stereotype: vast beeld (van iets of iemand) dat niet helemaal met de werkelijkheid klopt

Suffragettes = Engelse feministen die streden voor het vrouwenkiesrecht

Superwoman-complex = een vrouw met dit complex heeft de nood om zich continu te bewijzen als sterke, slimme, sexy ... vrouw

7 Referentielijst

- Beasley C. (1999) : What is Feminism?: An Introduction to Feminist Theory
- Bendadi S. (2009) : Dolle Amina's
- Brutsaert H. (2010) : Gender en schoolstructuur
- Celis K. & Meier P. (2006) : De macht van het geslacht: gender, politiek en beleid in België
- Cels S. (1999) : Grrls!
- Coenen M. (1991) : La grève des femmes de la FN en 1966
- De Beauvoir S. (2014) : The Second Sex
- De Beauvoir S. (1949) : The Second Sex
- De Cleyre V. (2012) : Exquisite Rebel: The Essays of Voltairine de Cleyre -- Anarchist, Feminist, Genius
- De gemiddelde tijdsbesteding van mannen en vrouwen aan vrijetijdsactiviteiten (2013) : geraadpleegd op 17 juli 2014 van http://statbel.fgov.be/nl/binaries/p008n110_nl%5B1%5D_tcm325-35739.pdf
- de Smit K. (2006) : Hoe dol was Dolle Mina?: een geschiedenis van de Dolle Mina's in Vlaanderen
- Demoor M. e.a, (2008) : Verslagen van het RUG-centrum voor genderstudies 17
- Deneckere G. (2006) : 1900: België op het breukvlak van twee eeuwen
- Denis M & Van Rokeghem S. (1992) : Le féminisme est dans la rue: Belgique 1970-1975
- Devos C. (2006) : De kleermakers en de keizer
- Dhoker M. & Depaepe M. (2004) : Op eigen vleugels
- Dolle Mina (1971) geciteerd uit Hoe dol was Dolle Mina?: een geschiedenis van de Dolle Mina's in Vlaanderen, Door Katrijn de Smit
- Drenthe Gusta (1992) geraadpleegd op 5 december 2013 van http://www.atria.nl/atria/nl/bibliotheek_en_archief/thesaurus

- Duits L. & de Bruyckere P. (2013) : Meisjes kijken
- Dumolyn J. & Jones P. (2003) : Esperanza! Praktische theorie voor sociale bewegingen
- Freeman J. (1969) geciteerd in "De vrouw beslist: de tweede feministische golf in Nederland" door van de Loo V.
- Friedan B. (2013) : The Feminine Mystique (50th Anniversary Edition)
- Genz S. & Brabon B. (2009) : Postfeminism: Cultural Texts and Theories
- Haraway D. (1994) geciteerd in Darwin voor Dames door Vermassen G. (2005)
- Harzewski S. (2011) : Chick Lit and Postfeminism
- Humo (2010) : geraadpleegd op 15 januari van <http://www.humo.be/tv-tips/27788/andere-tijden-dolle-minas>
- Leuven University Press (2001) : Het lichaam (m/v)
- Loonkloofrapport IGVM (2013) : geraadpleegd op 3 augustus van http://igvm-iefh.belgium.be/nl/binaries/63%20-%20Loonkloofrapport%202013_tcm336-217189.pdf
- Maerten M. (2002) : geraadpleegd op 5 december van <http://www.rosadoc.be/joomla/index.php/het-geheugen/thematische-geschiedenis-van-de-vrouwenbeweging/feminisme-en-vrouwenbeweging/398-feminisme-en-feministische-stromingen>
- Meijer I. (1996) : Het persoonlijke wordt politiek: feministische bewustwording in Nederland, 1965-1980
- Michielsens M. (2005) : Gelijkheid en ongelijkheid in België 1830-2005
- Michielsens M. (2014) : Renee Van Mechelen
- Nederlandstalige Nationale Vrouwenraad (1994) : Jaarboek van de vrouw 1993
- Ockrent C. & Maassen M. (2007) : Zwartboek: de positie van vrouwen wereldwijd
- Percentage vrouwen in raden van bestuur (2012) : geraadpleegd op 7 augustus 2014 van http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/womenonboards/womenonboards-factsheet-be_nl.pdf
- Ringrose J. (2013) : Postfeminist Education?: Girls and the Sexual Politics of Schooling

Rosadoc, (2012) : geraadpleegd op 7 december van
<http://www.rosadoc.be/joomla/index.php/het-geheugen/feministische-tijdlijnen>

Russell & Cohn, (2012) : Cyberfeminism

Serneels K. (2002) : De Morgen: Kunnen vrouwen seks hebben als mannen?

Smet M. & Draulans V. (2005) : M/V

The Ppress (2009) : geraadpleegd op 10 augustus 2014 van
<http://theppress.be/febemag/nl/Magazines-leden-52/Knack-138/>

Valenti J. (2014) : Full Frontal Feminism: A Young Woman's Guide to Why Feminism Matters

Van Dale (2014) : geraadpleegd op 10 augustus 2014 van <http://www.vandale.be/>

Van de Loo V. (2005) : De vrouw beslist: de tweede feministische golf in Nederland

Van den Bossche G. (2002) : De spiegel van de macht: politiek-theoretische visies op de staat

Van den Brande A. (2002) : Identiteiten. Functies en dysfuncties

Van Der Peeters K. (1999) : Vrouwenfaam op straat: vrouwen maken naam

Van dermeersch A. (2012) : Hoer noch slavin

Van Haegendoren M., Leye E. & Verstappen L. (1993) : Jaarboek van de vrouw 1992

van Rokeghem S., Aubenas J. & Vercheval J. (2006) : Des femmes dans l'histoire en Belgique, depuis 1830

Vandermassen G. (2005) : Darwin voor dames

Vanthsche G. & De Metsenaere M. (2007) : De tuin van heden: dertig jaar wetenschappelijk onderzoek over de hedendaagse Belgische samenleving : een bundel studies aangeboden aan professor Els Witte naar aanleiding van haar emeritaat

Vanthienen A. (2003) : Geraadpleegd op 5 december 2013 van
<http://www.rosadoc.be/pdf/factsheets/nr%2032%20Het%20basisonderwijs%20en%20het%20secundair%20onderwijs%20in%20Vlaanderen.pdf>

Verhofstadt D. (2006) : De derde feministische golf

Vincke J. (2007) : Sociologie. Een klassieke en hedendaagse benadering

Walter N. (1999) : The New Feminism

Walter N. (2011) : Living Dolls: The Return of Sexism

Wikipedia (2013) : geraadpleegd op 9 december 2013 van
<http://nl.wikipedia.org/wiki/Feminisme>

Wikipedia (2014) : geraadpleegd op 10 augustus 2014 van
[http://nl.wikipedia.org/wiki/Knack_\(tijdschrift\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Knack_(tijdschrift))

Witte E. (2005) : Nieuwe geschiedenis van België / 1 1830-1905 / druk 1: 1830-1904

Zalewski M. (2003) : Feminism After Postmodernism? :Theorising Through Practice

Foto's:

Cover: Ellen Von Unwerth: geraadpleegd op 18 augustus 2014 van
<http://posting.org/image/681cr8hwz/>

Pagina 2: Ellen Von Unwerth: geraadpleegd op 18 augustus 2014 van
<http://weheartit.com/entry/1037656>

Figuur 1: Een van de eerste groep leerlingen aan de normaalschool van het Heilig-Hartinstituut Heverlee (Leuven) die verder studeerden voor onderwijzeres: Van Der Peeters K. (1999): Vrouwenfaam op straat: vrouwen maken naam

Figuur 2: Simone de Beauvoir: geraadpleegd op 25 mei 2014 van
http://www.rosadoc.be/citytrips_parijs/beauvoir.htm

Figuur 3: Portret van Betty Friedan in de middelbare hogeschool: geraadpleegd op 25 mei 2014 van <https://www.radcliffe.harvard.edu/schlesinger-library/collection/betty-friedan>

Figuur 4: Een 'femme machine' of vrouwelijke arbeidster aan het werk in wapenfabriek FN Herstal, geraadpleegd op 4 juli 2014 van
<http://www.belgiumdoc.com/fr/films/femmes-machines?ordre=producteur>

Figuur 5: Affiche van de Dolle Mina's hun campagne 'Baas in eigen buik':
geraadpleegd op 25 mei 2014 van : <http://www.rosadoc.be/joomla/index.php/het->

geheugen/thematische-geschiedenis-van-de-vrouwenbeweging/feminisme-en-vrouwenbeweging/403-dolle-mina

Figuur 6: Dolle Mina's die opkomen voor het recht op de pil: geraadpleegd op 25 mei 2014 van http://www.atria.nl/atria/content/142020/dolle_mina_tijdbalk

Figuur 7: Dolle Mina's die gratis kresjes eisen: geraadpleegd op 25 mei 2014 van <http://www.gahetna.nl/collectie/afbeeldingen/fotocollectie/zoeken/weergave/detail/q/id/abb1f9d2-d0b4-102d-bcf8-003048976d84>

Figuur 8: Dolle Mina Danielle Colardyn die infiltreerde in de Miss België verkiezing: geraadpleegd op 25 mei 2014 van <http://www.nooitmeerdezelfde.be/dolle-mina/>

Figuur 9: Dolle Mina's die met een spandoek de Miss België verkiezing saboteerden: geraadpleegd op 25 mei 2014 van <http://www.nooitmeerdezelfde.be/dolle-mina/>

Figuur 10: Pamflet van Dolle mina voor abortus: geraadpleegd op 25 mei 2014 van <http://www.gendergeschiedenis.be/feminisme/seksualiteit/intro>

Figuur 11: Stereotyperingen in Sinterklaasfolder, geraadpleegd op 25 mei 2014 van <http://bart-smit.folderz.nl/>

Figuur 12: Stereotyperingen in Sinterklaasfolder, geraadpleegd op 25 mei 2014 van <http://bart-smit.folderz.nl/>

Figuur 18: Ik heb nood aan feminisme omdat..., geraadpleegd op 25 mei 2014 van <http://www.cosmopolitan.com.au/health-lifestyle/lifestyle/2013/6/i-need-feminism-because/>

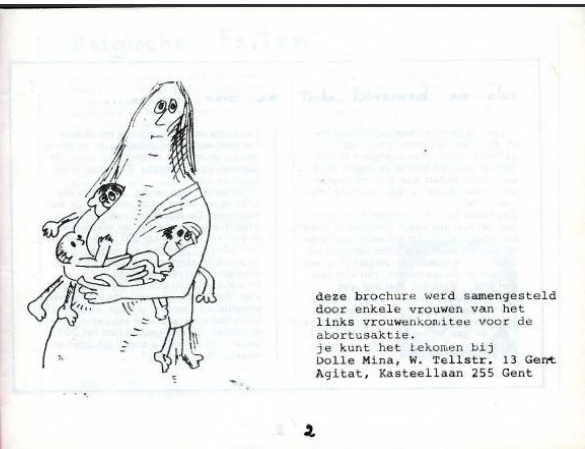
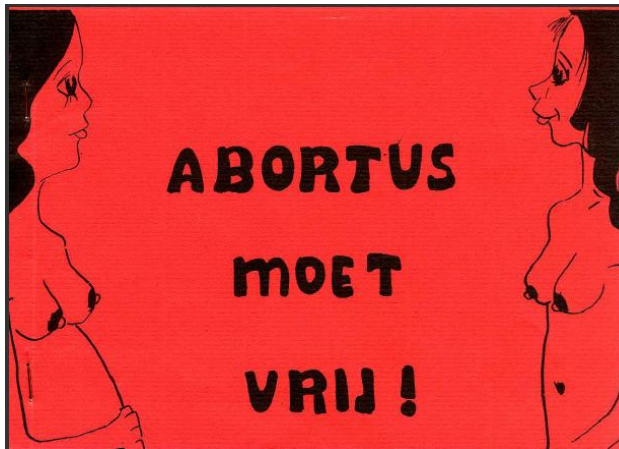
Figuur 19: Ik heb geen nood aan feminisme omdat..., geraadpleegd op 25 mei 2014 van <http://www.tumblr.com/tagged/i-don't-need-feminism-because>

Figuur 20: De kluspoezen van Gamma, geraadpleegd op 25 mei 2014 van http://www.vandaag.be/lifestyle/141716_alsof-alle-mannen-hersenloze-piemels-op-poten-zijn-.html

8 Bijlagen

- Bijlage 1: 'Abortus moet vrij' - Informatiebrochure van de Dolle Mina's voor abortus – z.j.
- Bijlage 2: 'De supermama is dood, leve de ploetermoeder' – De Morgen – 12 februari 2014
- Bijlage 3: 'Invloed van media op seksualiteitsbeleving van jongeren' – Uitgelezen – eerste semester 2014
- Bijlage 4: Feminisme 2.0: Kirsten van den Hul, "Er staat een groot, hoogopgeleid vrouwenleger klaar". – Knack – 5 maart 2014

Bijlage 1: 'Abortus moet vrij' - Informatiebrochure van de Dolle Mina's voor abortus - z.j.

als ze bemerkt dat ze over tijd is ...

... voelt ze eerst een heel vage onrust die stilletjes naar beklemming overstaat. Ze 'moet' weten of ze zwanger is of niet. Van een vriendin hoorde ze zeggen dat er een middel bestaat waardoor men weten kan of men 'zover' is. Een 'predictor' noemen ze dat.

En ze staat op 's morgens om 4 uur, wanneer het huis nog slaapt, om urine te maken... En het is 'zover'! Op het werk sprak men van een apotheker die pillen verkoopt om "het" weg te maken. En zo gaat ze op een morgen bij die apotheker. Het kost veel, veel geld... Maar 'hel' gaat niet weg. Haar angst wordt paniek. Ze praat erover met enkele vriendinnen die haar paardenremedies aanraden. "Laat je van de trap vallen..." en 'gaat op een bromfiets rijden'. En zij doet het. Ze heeft veel pijn en verliest wat bloed. Maar het blijft.

Ten einde raad gaat ze bij de huisdokter. Die trekt een beetje onrustig zijn wenkbrauwen op en snuffelt zenuwachtig tussen de papieren op zijn bureau. "Daar trek ik mij niets van aan..."

En de weken gaan verder. En iedere dag zinkt ze iets dieper in de verstikkende wanhoop weg. De apotheker heeft nu reeds 9.000 frank gekost en in een seksboetiek in Sluis vroeg men haar 500 frank voor "nuttige" adressen. Het was een papier, uitgeknipt uit Sekstant waar de centra voor gezinsplanning in vermeld staan.

En wat gaat ze nu doen? Binnenkort zal men "het" zien. Louiseke, die vroeger verpleegster was, heeft er al enige 'weggemaakt'. En in Holland vraagt men een papierke van de dokter. En in Engeland kost het 20.000 frank! En ze heeft al zoveel schulden gemaakt... Wat? ... Hoe...?

De brutaalste slogan die het meest wordt gebruikt en die wel sukses heeft is waarschijnlijk "abortus is moord".

Niet alleen is dit geen argument, maar een gemene uitroep, die bovendien onjuist is. Moord is een juridische term en wordt binnen de wet enkel gebruikt en toegepast ten overstaan van personen die rechtsplichtig zijn d.w.z. mensen (van zodra men geboren is).

Daarom is het totaal krankzinnig abortus gelijk te schakelen met moord.

Beschaafde mensen drukken zich voorzichtigter uit: "Abortus is doden van menselijk leven", waaruit dan ook is afgeleid: "verbod voor het menselijk leven".

Maar dan stelt zich de vraag: wanneer gaat men het menselijk leven laten beginnen? Is een embryo een mens? Begint het reeds vanaf de bevruchting (conceptie)?

Hierover bestaan enorm grote meningsverschillen. Ook binnen de Theologie bestaat er geen overeenkomst, en zeker niet binnen de wetenschap.

De enig zinnige uitspraak die daaromtrent kan gedaan worden is dat er wel een totale overeenkomst bestaat om pasgeborenen rechten te geven en ze dus als mensen te beschouwen.

Kwaliteit of hoefveelheid?

Het enige wat voor discussie vatbaar is, is de uitspraak: "Abortus is doden van potentieel menselijk leven". (menselijk leven in wording). In fette ligt daar de kern van het probleem.

Er moet een keuze gemaakt worden tussen mogelijk en werkelijk leven.

Het kind dat geboren zal worden zal het dagelijks bestaan van de vrouw beïnvloeden en een gans verandering teweeg brengen in haar milieu. Indien ze dat wil, dan kan ze dat. Maar het probleem stelt zich ook of het kind een aanvaardbare opvoeding zal krijgen en of het geen nieuw slacht-offer zal worden van een verouderde en schijnheilige wetgeving.

De voorstanders van de legalisatie gaan meer de nadruk leggen op de kwaliteit van het leven (zij willen gezonde en gelukkige kinderen en geen kostgangers van gesticht, of ongewensten), terwijl voor de tegenstanders schijnbaar enkel de kwantiteit, de hoefveelheid, (katholieke kroostrijke gezinnen zijn niet schaars) telt.

Diegenen die zich nu tegen de legalisering verzetten en nuiterzand schijnargumenten zoeken (de massa bedriegen) in contraceptie, adoptie enz. hebben nooit iets waardovols op dit gebied gepresteerd. Hoelang is het geluden dat zij contraceptie met alle mogelijke middelen te lijf gingen?

Bij harde kerken past nog steeds de slogan "hoe meer hoe liever..." (Vlaanderen is fier op zijn vele, store knapen).

Is dit echter, in een wereld die dreigt ten onder te gaan aan bevolkingsexplosie, een verantwoordelijke houding?

Zou men dit niet kunnen interpreteren als moord op wereldschaal?

zij wensen geen kind (meer), Maar...

- * voorbehoedsmiddelen zijn ook niet 100% veilig, tenzij de pil... maar wie vergat er nog nooit ééntje te slikken?
- * zij was ervan overtuigd dat ze op dat ogenblik niet vruchtbaar was, maar dat was ze wel...
- * hij had beloofd zich in te houden of terug te trekken... maar ja het is moeilijk en we zijn tenslotte allemaal 'mensen'
- * sommigen zien niet in en beseffen niet wat het is een kind verwekken en opvoeden, en denken: foert, het zou eens moeten lukken...
- * we weten alles maar we voelen ons niet lekker met al die voorbehoedsmiddelen; we praten daar liever niet over... nu ja, we werden zo opgevoed.

ABORTUSWETGEVING IN DE WERELD

	A	B	C	D	E	F
CHINA	X	X	X	X	X	X
VERENIGDE STATEN	X	X	X	X	X	X
BELGIE	VERBODEN					
DUITSE BONDSREPUBLIEK	X					
DUITSE DEMOKRATISCHE REPUBLIEK	X	X	X	X	X	X
FRANKRIJK	X					
GROOT-BRITANNIE	X	X	X	X	X	X
ITALIE	X					
LUXEMBURG	VERBODEN					
NEDERLAND	X					
SKANDINAVISCH LANDEN	X	X	X	X	X	X
SPANJE	VERBODEN					
ZWITSERLAND	X	X	X			

- A = om het leven van de vrouw te redden
- B = op medische gronden
- C = op grond van nadelige erfelijke kenmerken
- D = op morele gronden
- E = op sociale gronden
- F = op eenvoudige aanvraag

Waarom zijn wij vóór abortus en anderen tegen?

- Een groot deel van de Belgische bevolking is vóór het toelaten van zwangerschapsonderbreking. Een ander deel is ertegen.
- Heeft het ene deel het recht het andere deel zijn wil op te leggen?
- De tegenstanders van abortus hebben momenteel het recht aan hun kant en kunnen dus hun overtuiging nakomen.
- Zij die voor de toelating zijn KUNNEN DIT NIET...

In een democratisch land, dwingt de ene helft de andere niet!

Er zijn tegenstanders van abortus, die de huidige sociale wantoestanden gebruiken om abortus te veroordelen.

Meestal zijn zij vroeger niet zo bekommerd geweest om die sociale mistoestanden. Wij echter blijven voortdurend bekommerd om die wantoestanden en stellen duidelijk voorop dat wij dringend vragen:

- dat de kindertehuizen worden uitgebreid, vrijer worden, intiemer, menselijker en warmer,
- dat er voor de jeugd een echte subsidie komt,
- dat adoptie gemakkelijker wordt dan dit nu het geval is,
- dat ongehuwde moeders, geheel maatschappelijk gelijkgesteld worden met de gehuwden (idern gescheiden)
- dat er geen verschil meer zal bestaan tussen een kind uit een gehuwde of ongehuwde moeder.

Veel tegenstanders van abortus zien seksualiteit nog steeds alleen in het teken van de voortplanting. Wij vinden dat seksualiteit, zo vrij mogelijk, zo fijn mogelijk en zo ongedwongen mogelijk, moet kunnen beleefd worden. Dit moet gebeuren, zonder banvloek, zonder bemoeiens en zonder opvoedingswoede van de wet, de macht, het onderwijs, de godsdienst. Iedereen moet hier VRIJ KUNNEN KIEZEN.

Voortplanting en seksualiteit zijn verschillende begrippen. Voortplanting kan zelfs zonder seksualiteit (kunstmatige inseminatie).

46

wij eisen

1. dat iedere vrouw die dat wenst zonder moeite een onder dokterscontrole verrichte abortus kan bekomen.
2. dat deze abortusgreep uitgevoerd wordt in gewone bestaande Belgische klinieken.
3. dat dit gebeurt tegen terugbetalingstarieven.
4. dat abortus geschrapt wordt uit het strafwetboek.
5. dat de informatie over voorbehoedsmiddelen en de voorbehoedsmiddelen zelf gemakkelijk en voor iedereen bereikbaar zijn.

omdat wij vinden dat

1. dat het onverantwoord is toch een kind te moeten krijgen dat men niet wenst door:
  - gebrek aan informatie over voorbehoedsmiddelen.
  - de moeilijkheid om aan voorbehoedsmiddelen te geraken.
  - het mislukken van het gebruikte voorbehoedsmiddel.
2. dat het wettelijk toestaan van vrije abortus het enige middel is om op korte termijn de massa's illegale abortussen in te dijken.
3. dat een ongewenst kind beter niet geboren wordt omdat het meestal een slechte levenssituatie meebrengt voor allen die erbij betrokken zijn.
4. dat bepaalde mensen misbruik maken van de bestaande wet om anderen hun overtuiging op te dringen.

47

DE BELGISCHE STRAFWET

"ENGELSE ABORTUS" = NIET STRAFBAAR IN BELGIË.

Aangezien de abortusgreep in Engeland gelegaliseerd werd, kan geen enkele Belgische vrouw die aldaar een abortusgreep onderging in België worden gestraft.

Als zij dit echter in Nederland laat plaatsgrijpen, koopt zij kans in België te worden gestraft. Want in Nederland wordt de abortus 'geduld' maar is nog steeds 'wettelijk' verboden.

Voor de Belgische vrouw is Engeland de enige 'zekere' uitkomst. Ongelukkiglijk genoeg kost de Engelse ingreep heel wat meer dan de Nederlandse voor eenzelfde kwaliteit inzake behandeling. Wie zei nog dat alle Belgen gelijk zijn voor de wet?

18

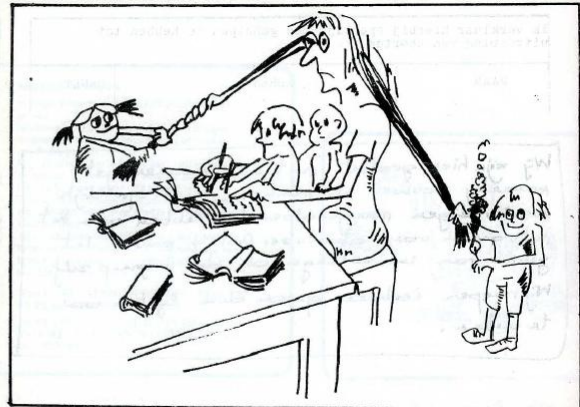
BELGIË STRAFT STRENG

Volgens het Belgisch Strafwetboek (van 1867) is abortus "een misdrijf tegen de orde der familie en tegen de openbare zedelijkheid". Iedereens is strafbaar die een zwangerschap onderbreekt met een opzettelijk ingreep en met het doel vruchtafdrijving te pleegen (art. 348 - 353).

Doch ook iedereen die inlichtingen of aanwijzingen verstrekt over de wijze waarmede abortus kan worden gepleegd is in België strafbaar (art. 355).

De vrouw die vruchtafdrijving pleegt, kan gestraft worden met gevangenisstraffen van 2 maanden tot 5 jaar en een boete van 3.000 tot 5.000 frank. Voor de geneesheer, verpleegster of vroedvrouw die hierbij hielpen, worden deze straffen nog verzward. Er is dus wettelijk een absoluut verbod.

De toepassing van deze wetgeving gebeurt echter zeer willekeurig. In de praktijk bestaan er stilzwijgend 'gedulde' redenen voor een 'wettelijke' abortus. In sommige delen van het land bestaan zelfs stilzwijgende overeenkomsten hierover tussen het Parket en de Orde van de Geneesheren. Voor de gewone man is dit echter een hoogst onzekere toestand. Hij weet nooit precies wat wel en wat niet mag. Bovendien blijft hij afhankelijk van de (willekeurige) opvattingen van zijn geneesheer.

24

dagelijks
laten vrouwen zich van de trap vallen
of gaan ze zich te lijf met een breinaald
of met een zeepspray
of ze gaan naar een knoeier
of als ze geld hebben
maken ze dure abortusreizen naar engeland
of - en dat gebeurt ook -
baren ze het kind
dat ze niet wensen
met tegenzin

drukk.: alternatiedruk centrum
voor info en actie vzw

**Bijlage 2: 'De supermama is dood, leve de ploetermoeder' –
De Morgen – 12 februari 2014**

De supermama is dood, leve de ploetermoeder

An Goovaerts – 12/02/14, 08u28

© thinkstock.

In tegenstelling tot wat de titel 'Moeder en carrière. Een topcombinatie' doet vermoeden, werpt de Vlaamse carrièrevrouw in dit nieuwe boek het juk van de perfectie van zich af. Eindelijk, vindt ook An Goovaerts (36), sinds zeven jaren ploetermoeder van twee deugnieten en nieuwschef bij De Morgen.

Vroeger zei ik dat het allemaal best te combineren valt: een gezin met kinderen en een carrière. Nu zeg ik gewoon eerlijk dat het niet gemakkelijk is

Kathleen Cools, VRT-anker

© photo news.

Kathleen Cools.

"Geef haar een mep", zo bliezen mijn hersenen hun laatste adem uit. Ze, de collega-chef, was me iets te enthousiast het thema 'combinatie werk en gezin bij vrouwen' aan het banaliseren naar aanleiding van het nieuwe boek 'Moeder en carrière. Een topcombinatie' van Sara Reymen. "Dat al die carrièrevrouwen eens stoppen met zeuren en normaal doen", debiteerde ze vrolijk aan de krantentafel. "Dat ze hun vuile was laten liggen en stoppen met onnozel doen over hun verdomd schuldgevoel."

Dat terwijl mijn lijf en leden nog aan het bekomen waren van een weekenddienst, late shift en ochtenden die begonnen vooraleer de slaap werkelijk was aangevat. Met dank aan twee rakkers die vinden dat als moeder 's avonds niet thuis is, ze 's morgens maar haar schade moet inhalen.

Maar de collega-chef had gelijk. Geeuw, nog eens een boek dat ons vrouwen moet vertellen hoe leuk het wel is om hard werken te combineren met het gezin.

Het sprookje

Toen mijn generatie afstudeerde, geloofden we in het sprookje van de ideale combinatie. We waren niet echt naïef, het waren de topvrouwen zelf die ons overtuigden. Niet dat er een decennium geleden zoveel topvrouwen rondliepen. Maar die enkele vrouwelijke topper die het toch deed, zag alvast geen graten in het combineren van een topjob met een gezin.

Als interviewster van de Vlaamse rolmodellen overheerste bij mij dus lange tijd de verwondering en het geloof. Vlaamse vrouwelijke CEO's die het glazen plafond doorbraken en in hun vrije tijd ook nog eens cupcakes bakten. Ook in mijn teksten was de term supermama geboren.

Een term die razendsnel opmars maakte in allerhande genderstudies en opiniestukken. Alsof de

hele wereld ineens wilde geloven dat het allemaal zo simpel was. Geen spatje kritiek te bespeuren op de supermama. De inzet was natuurlijk ook heel erg groot. Vrouwen moesten en zouden de mannelijke bastions doorbreken.

Alles moest uit de kast gehaald worden om het tij te keren. Daarom kan het de feministen moeilijk kwalijk genomen worden dat ze het allemaal wat rooskleuriger voorstelden. Noch de vrouwelijke CEO's die hun theaterstuk opvoerden. Wat moesten ze dan zeggen? Dat het een uitputtingsslag was die niet alleen hen zelf maar ook hun man en kinderen trof. Het is hen vergeven dat ze het allemaal wat mooier voorstelden.

Tot voor kort deed ik alles zelf in het huishouden. Maar eigenlijk gebroken. Het was gewoon té zwaar

Tia Hellebaut, Olympisch kampioene

© belga.

Tia Hellebaut.

Dat ik er bij ben geweest op alle belangrijke momenten in het leven van mijn kinderen, is mooi. Maar ik heb er niet ten volle van kunnen genieten

Tine Reymer, actrice

© photo news.

De boze wolf

Maar ook weer niet helemaal. Want plots ben je zelf moeder van twee en heb je geen topjob maar

wel een heel drukke baan. En geraak je wel eens gefrustreerd door de combinatie. Het is een fysieke uitputtingsslag. En ook al is mijn persoonlijk schuldgevoel eerder klein, ik zag competente vrouwen verteerd geraken door het beest. En dan komt de vraag: ben je zelf niet in staat een mini-supermama te zijn of zijn die andere supermama's ook maar een flauw afkooksel van het verschijnsel?

Met dank aan papa

Terwijl je de oefening maakt, verschijnen de eerste barsten in het supermamaverhaal. De interviews met topvrouwen nemen een nieuwe wending. Het is allemaal niet zo simpel als het lijkt. Maar het lukt wel hoor. Met dank aan papa. In steeds meer getuigenissen wordt de echtgenoot als succesfactor van de bloeiende carrière en gezinscombinatie naar voren geschoven. Supermama heeft haar Mega Toby nodig. Herkenbaar in mijn geval.

En het gaat nog verder. Vrouwelijke toppers beginnen openlijk te getuigen dat ze niet elke dag veertien uur per dag werken. Dat ze tijd nemen voor hun gezin. Dat alles goed doen niet hoeft. Keuzes maken is het nieuwe ordewoord. En dus worden boeken volgeschreven met tips hoe keuzes te maken en de combinatie in de praktijk toch geregeld te krijgen. Maar opgelet, gezin en carrière combineren is dan nog steeds dolle pret hoor. Supermama wordt (slechts) Megamama.

Cools en co.

En nu waait er weer een nieuwe wind. Die van de eerlijkheid. Die van de realiteit. Lees VRT-anker Kathleen Cools afgelopen weekend in De Standaard. "Sinds ik merk dat mensen zich soms aan mij spiegelen, heb ik mezelf een beetje gecorrigeerd. Vroeger zei ik in interviews dat je moest gaan voor je job. Dat het allemaal best te combineren valt: een gezin met kinderen en een carrière in de journalistiek. Nu zeg ik gewoon eerlijk dat het niet gemakkelijk is. Ik zou het ook nooit opnieuw doen, of in elk geval niet op dezelfde manier."

Oh hemel, menselijkheid.

En dan sla je het boek 'Moeder en carrière. Een topcombinatie' digitaal open en lees je het relaas van Tia Hellebaut: "Tot voor kort deed ik eigenlijk alles zelf in het huishouden. Heel af en toe had ik eens een half dagje voor mezelf. Maar voor de rest was het koken, wassen, strijken, poetsen... Ik heb die taken pas uitbesteed toen ik gestopt ben met sporten en dat heeft de stress serieus verminderd. Eigenlijk ben ik vlak voor ik definitief stopte een beetje gebroken. Het was gewoon té zwaar."

Oh hemel, het is niet allemaal dolle pret.

Ook niet voor actrice Tine Reymer: "Het feit dat ik er ben geweest op alle belangrijke momenten in het leven van mijn kinderen tot nu toe, is mooi. Maar het wordt soms een beetje overschaduwd door het besef dat ik er toch niet ten volle van heb kunnen genieten."

Niet voor niets wordt het begrip ploetermoeder in dit boek volwaardig gedragen. Het zijn niet de top-CEO's die getuigen, wel hardwerkende moeders die een voor een hetzelfde durven en willen zeggen: we zijn geen supermama's.

De ploetermoeder is het nieuwe normaal. En vergis u niet, het is een heel leuke levensstijl. Veel beter dan die van de supermama, want wij mogen tenminste zeggen dat het soms klote is.

Geen bedverhaaltje

De collega-chef die de krant aan het maken is, sms't me nog dat ik dit stuk echt niet moet schrijven als het niet gaat. Want eigenlijk had ik een vrije avond. Zaten er kinderen op me te wachten. Die de avond voorheen ook al moesten horen dat mama geen tijd had wegens: "Er is een klein probleempje op de krant."

Of mama haar een verhaaltje voor het slapen gaan kan lezen nu ze toch thuis is, vraagt dochterlief hoogst beminnelijk. Sorry, is het antwoord. Mama is een stukje aan het maken voor de krant. Over ploetermoeders. Morgen maak ik het wel goed. Ploeteren in de praktijk.

**Bijlage 3: 'Invloed van media op seksualiteitsbeleving
van adolescenten' – Uitgelezen – eerste semester 2014**

De invloed van seksualiserende media op de seksualiteitsbeleving van adolescenten

Laura Vandenbosch

Laura Vandenbosch behaalde in 2013 haar doctoraat in de Sociale Wetenschappen en is verbonden aan de Leuven School for Mass Communication Research, KU Leuven. Ze werkte tijdens haar doctoraat als visiting scholar aan de University of Michigan en verblijft momenteel aan de University of Toronto in het kader van haar postdoctoraal onderzoek. Voor haar doctoraat (promotor Prof. Dr. S. Eggermont) verrichtte ze een longitudinale studie bij 1,041 Vlaamse adolescenten om de invloed van seksualiserende media op de seksualiteitsbeleving van adolescenten te onderzoeken. Haar werk is beloond met verschillende awards zoals de Top Dissertation Award van de Kinderen, Adolescenten, en Media divisie van The International Communication Association (2014) en de 2013 Top Article Award van het Tijdschrift voor Communicatiewetenschap.

Naar aanleiding van de voorbije Vrouwendag nam ik aan de universiteit van Toronto deel aan een paneldiscussie over *Miss Representation*, een documentaire over de seksualisering van de maatschappij. Tijdens de discussie spraken studenten hun bezorgdheid uit over de manier waarop de media tieners socialiseren om te focussen op een ideaal lichaam en op seksuele aantrekkelijkheid. Ze maakten zich ook zorgen om het vertekende beeld dat de media geven van (hetero)seksuele interacties en de seksuele rol van mannen en vrouwen. Niet alleen in Canada en de Verenigde Staten maar ook in Europa is er steeds meer aandacht voor deze mediatrend. Kijk in eigen land maar naar krantenkoppen als "Sexy videoclips verhogen het aantal verkrachtingen" (Het Laatste Nieuws, 2009) of "School moet waarschuwen voor internetporno" (De Morgen, 2013).

In mijn doctoraatsonderzoek probeerde ik een antwoord te vinden op dit maatschappelijke vraagstuk, en meer specifiek op de vraag hoe seksualiserende mediaboodschappen de seksualiteitsbeleving van adolescente meisjes en jongens beïnvloeden.

Wat zijn seksualiserende mediaboodschappen ?

In haar definitie van 2007 onderscheidt de American Psychological Association (APA) vier types van seksualisering van de mediaboodschap.

Een eerste type verwijst naar het bepalen van iemands waarde op basis van het seksueel gedrag van die persoon. Denk maar aan *Mad Men*, de sitcom waarin een mannelijke baas een secretaresse aanwerft op basis van haar overspelige reputatie in plaats van haar intellectuele kwaliteiten.

Een tweede type van seksualisering treedt op wanneer mensen alleen dan als seksueel aantrekkelijk worden beschouwd wanneer ze voldoen aan de uiterlijke standaard van slanke vrouw of gespierde man. Kijk maar naar tijdschriftartikels over hoe "hot – or not" celebrities zijn op basis van hun slanke lijn of sixpack.

Een derde type van seksualisering is het toewijzen van een seksuele connotatie aan iemands gedrag, zonder dat die dat zo bedoelt of beseft. Een tienerster die in een uitdagende outfit een nieuwe hit presenteert is zich vaak niet bewust van de seksuele uitstraling van dergelijke kledij.

Een vierde type is wanneer iemand wordt voorgesteld als lustobject. Die seksuele objectivering van een individu wordt beschouwd als seksualisering. We kennen allemaal wel een filmfragment waarin een groepje mannen aan de bar de vrouwen punten geven op basis van hun sex appeal, of van vrouwen die dat doen met mannen.

De APA oordeelt dat de media beschouwd kunnen worden als seksualiserend wanneer één of meer dergelijke boodschappen voorkomen. We stellen ons vervolgens de vraag hoe vaak jongeren in contact komen met seksualiserende media.

Hoe populair zijn seksualiserende media ?

Onderzoek van de Kaiser Family Foundation (2010) en Hofferth en Sandberg (2001) heeft aangetoond dat hedendaagse jongeren meer tijd spenderen aan media dan dat ze slapen, met hun ouders praten of naar school gaan.

De media die jongeren het liefst consumeren staan boordenvol seksuele boodschappen. Belgische jongeren kijken dagelijks gemiddeld meer dan twee uur televisie in primetime. Een studie heeft aangetoond dat er in primetime gemiddeld 8 seksuele

boodschappen per uur worden getoond. Dit betekent dat adolescenten tussen de leeftijd van 12 tot 18 jaar gemiddeld aan een totaal van 35 328 seksuele televisieboodschappen worden blootgesteld. Bovendien presenteren deze seksuele mediaboodschappen een sterk vertekend beeld van seksualiteit. Een studie, die ik in het kader van mijn doctoraat samen met Prof. Steven Eggermont en Dorien Vervloessem uitvoerde, toont aan dat het merendeel van de mediaboodschappen op de Vlaamse muziekzenders JIM en TMF seksueel getint zijn. Onze resultaten wijzen op gemiddeld 21 seksualiserende boodschappen per uur. Die zenders worden wekelijks door jongeren bekeken.

Onderzoek heeft ook aangetoond dat pornografische websites, modetijdschriften, roddelbladen en mannenmagazines zoals P-Magazine, Blik en Elle tot het seksualiserende mediadieet van jongeren behoren. Uit een van mijn studies bleek dat bijna de helft van de jongeren aangaf minstens één keer gedurende de laatste zes maanden een pornografische website te hebben bezocht. De aanwezigheid van porno in de leefwereld van jongeren kwam ook sterk naar voren in mijn focus-groeponderzoek (2010) bij adolescenten. Veertienjarige meisjes gaven aan dat ze overtuigd waren dat hun volledige klasgroep porno consumeerde. Eén meisje beweerde zelfs dat "iedereen" in haar leefwereld dergelijke media consumeert.

Wat is de invloed van seksualiserende media?

De populariteit van seksualiserende media bij jongeren doet vragen rijzen over wat de mogelijke gevolgen kunnen zijn. Jongeren bevinden zich namelijk in een cruciale ontwikkelingsfase waarin ze op zoek gaan naar hun eigen seksuele identiteit. Zo stelt ontwikkelingspsychologe Monique Ward van de universiteit van Michigan (2003) dat jongeren in deze fase regelmatig op zoek gaan naar informatie over seksualiteit. Dergelijke informatie wordt frequent aangeboden in de media die ze het liefst consumeren als ontspanning. Jongeren missen echter ervaring met seksuele relaties, waardoor ze zich minder kritisch opstellen tegenover de realiteitswaarde van seksuele mediaboodschappen. Bovendien zijn hun cognitieve vaardigheden nog niet volledig ontwikkeld, waardoor ze zich minder vragen zouden stellen bij de manier waarop media seksualiteit en ideale lichaamsbeelden voorstellen.

Dat alles was voor mij de aanleiding om mijn doctoraal onderzoek te wijden aan de vraag of er bij adolescenten een verhoogde kwetsbaarheid aantoonbaar is voor de invloed van seksualiserende mediaboodschappen.

Om mogelijke media-effecten empirisch te toetsen, heb ik een longitudinale studie georganiseerd in 12 scholen verspreid over Vlaanderen. In totaal werden er 1.041 adolescenten drie keer bevestigd met telkens een tussenperiode van zes maanden. Ik koos voor een longitudinaal onderzoeksdesign, om mogelijke veranderingen te kunnen inschatten in de seksuele attitudes of gedragingen van jongeren over een lange periode.

Mijn centrale vraag was hoe de seksualiteitsbeleving van jongeren beïnvloed wordt door seksualiserende media. Volgens de literatuur worden zowel het lichaamsbeeld als de seksualiteitsbeleving van jongeren erdoor beïnvloed. De objectiveringstheorie, in 1998 ontwikkeld door Fredrickson en Roberts,

veronderstelt dat seksualiserende media de ontwikkeling van een geobjectiveerd zelfbeeld aanmoedigen, namelijk de drang om zichzelf te evalueren vanuit het perspectief van een buitenstaander, met een exclusieve focus op het uiterlijk.

Uit mijn onderzoek bleek dat seksualiserend mediagebruik adolescenten volgens een driestappenproces aanzet tot het ontwikkelen van een geobjectiveerd lichaamsbeeld. In een eerste stap leren ze over de heersende schoonheidsidealen. Ze gaan de sociale regels over deze schoonheidsidealen niet langer beschouwen als van buitenaf opgelegde sociale regels, maar als eigen regels, de zogenaamde *internalisering (of verinnerlijking) van schoonheidsidealen*. In een tweede stap leren adolescenten deze idealen toe te passen op hun eigen lichaam en gaan ze hun uiterlijk veel belangrijker vinden dan competenties. Dit deelproces wordt omschreven als *zelfobjectivering*. In een derde stap leiden de deelprocessen van internalisering en zelfobjectivering tot een gedragspatroon waarin een adolescent voortdurend checkt of zijn of haar lichaam nog steeds voldoet aan de uiterlijke idealen, de zogenaamde *body surveillance*. Het gebruik van seksualiserende media zorgt dus voor het ontwikkelen van een geobjectiveerd zelfbeeld dat bestaat uit de deelprocessen van internalisering van schoonheidsidealen, zelfobjectivering en body surveillance. Belangrijk is dat de relatie tussen mediagebruik en het ontwikkelen van een geobjectiveerd zelfbeeld zowel bij meisjes als bij jongens optrad.

De ontwikkeling van zo'n geobjectiveerd zelfbeeld heeft volgens de objectiveringstheorie allerlei kwalijke gevolgen zoals eetstoornissen en depressies maar ook seksuele risico's. Zo zou een geobjectiveerd zelfbeeld een rem zetten op het ontwikkelen van een positieve attitude ten aanzien van intieme seksuele relaties en risicovol seksueel gedrag bevorderen. Blootstelling aan seksualiserende boodschappen zou niet alleen een geobjectiveerd zelfbeeld veroorzaken maar ook bepaalde seksuele attitudes en gedragspatronen aanmoedigen. Deze veronderstelling heb ik uitgetest. De resultaten toonden aan dat dit inderdaad zo is. Het is wel belangrijk een onderscheid te maken tussen de verschillende deelcomponenten van het geobjectiveerd zelfbeeld en de manier waarop ze bepaalde seksuele attitudes of gedragingen stimuleren. Concreet werd aangetoond dat seksualiserend mediagebruik via de internalisering van schoonheidsidealen stereotype seksuele overtuigingen over geslachtsrollen versterken. Dit betekent dat jongeren de kennis die ze via mediaboodschappen opdoen over het belang van schoonheidsidealen, effectief toepassen wanneer ze de ideale seksuele rol voor mannen en vrouwen omschrijven. Conform met de idealen van slank en gespierd, stellen ze dat vrouwen eerder een onderdanige rol in seksuele relaties zouden moeten aannemen, terwijl mannen een dominante rol moeten opnemen.

Daarnaast bleek dat mediagebruik via body surveillance de initiatie van *petting behavior* of de zogenaamde lichte seksuele gedragingen zoals tongkussen versnelt, terwijl het door zelfobjectivering invloed uitoefent op de initiatie van geslachtsgemeenschap. De component body surveillance is sterk gerelateerd aan gevoelens van schaamte over het lichaam. Dat lijkt adolescenten aan te zetten tot seksueel gedrag waarbij ze hun lichaam niet moeten blootgeven. Zelfobjectivering daarentegen zou adolescenten aanzetten tot meer geavan-

ceerd seksueel gedrag en seksuele initiatie. Zelfobjectivering omvat een sterk fysieke focus op het lichaam, wat mogelijk verklaart waarom adolescenten ook meer bereid zijn over te gaan tot gedrag dat direct gerelateerd is aan fysieke bevrediging.

Samenvattend bleek uit mijn onderzoek dat seksualiserende media de ontwikkeling van een geobjectieerd zelfbeeld stimuleren, en dat de verschillende componenten van het geobjectieerd zelfbeeld bepalen hoe de seksualiteit van jongeren er uitziet.

Conclusie

De bevindingen van mijn doctoraat verdienen aandacht, aangezien zowel (1) stereotype seksuele overtuigingen over geslachtsrollen als (2) seksueel gedrag dat is ingegeven door objectivering nefast zijn voor het fysieke en emotionele welzijn van adolescenten. De manifeste aanwezigheid van seksualiserende media in het leven van tieners toont aan hoe belangrijk het is dat ouders, zorgfiguren en beleidsmakers zich bewust zijn van de mogelijke gevolgen van alledaags mediagebruik voor de seksualiteitsbeleving van adolescenten. ■

Bijlage 4: Feminisme 2.0: Kirsten van den Hul, “Er staat een groot, hoogopgeleid vrouwenleger klaar”. – Knack – 5 maart 2014

Copyright © 2014 gopress. Alle rechten voorbehouden

Knack - 05 Mar. 2014

Pagina 86

8 maart is weer Internationale Vrouwendag. Een goed moment om stil te staan bij het feit dat de hoofdrolspelers in onze samenleving nog steeds oudere witte heteroseksuele mannen zijn, zegt de Nederlandse feministe Kirsten van den Hul. 'Macht is een mannenmonopolie.' Jonge vrouwen die zich feminist noemen zijn dun gezaaid. Kirsten van den Hul is een talentvol exemplaar: Nederlandse vrouwenvertegenwoordiger bij de Verenigde Naties in 2011, schrijfster, journaliste, spreekster en change agent . In die laatste hoedanigheid helpt ze grote organisaties, bedrijven zoals Nike of instellingen als de Nederlandse openbare omroep NOS, om veranderingsprocessen door te voeren. Ze spreekt vlot Russisch en Arabisch en deed voor het Algemeen Dagblad verslag van de Egyptische opstand op het Tahrirplein. In 2013 verscheen haar eerste boek, (S)hevolution , waarin ze vrouwen én mannen oproept om samen de strijd te voeren voor een volledig geëmancipeerde samenleving, tegen de gevestigde machthebbers in. Momenteel is Van den Hul ook betrokken bij een project van de Nederlandse minister bevoegd voor emancipatie Jet Bussemaker, dat de economische zelfstandigheid van vrouwen in Nederland wil bevorderen.

In haar knusse appartement in Amsterdam, volgestouwd met Arabische paraferalia, hangen gek genoeg alleen mannelijke rolmodellen aan de muur. Che Guevara, Nelson Mandela en Jimi Hendrix. Maar bij navraag blijkt dat ze natuurlijk ook heel wat vrouwen erg bewondert. Pipi Langkous was haar eerste vrouwelijke voorbeeld. Nadien kwam Madonna, en vandaag kijkt ze op politiek vlak op naar sterke vrouwen als Angela Merkel, Hillary Clinton en ook wel Neelie Kroes, al zitten die alle drie qua gedachtegoed op een andere golflengte dan zijzelf - Van den Hul is lid van de sociaaldemocratische PvdA.

Veel mensen denken dat we in landen als Nederland en België zo ongeveer klaar zijn met de emancipatie van vrouwen. U bent het daar niet mee eens?

KIRSTEN VAN DEN HUL: Nee. We hebben natuurlijk heel veel stappen gezet. Mijn grootmoeder heeft haar school nooit afgemaakt, ik heb twee studies gedaan. Toen mijn grootmoeder werd geboren, hadden vrouwen nog geen stemrecht en ik durf mijn ambitie uit te spreken om de eerste vrouwelijke premier van Nederland te worden. Er is in korte tijd dus wel degelijk enorme vooruitgang geboekt. Maar juist in het denken dat we er al zijn, schuilt het gevaar van de zelfgenoegzaamheid. Daar is op dit moment geen reden toe, want er zijn nog heel veel dingen mis. Eén blik op het Europese politieke speelveld en je ziet dat het merendeel van onze leiders nog altijd oudere witte mannen zijn. Ook in het bedrijfsleven en de academische sector zijn alle hoofdrolspelers mannen. Macht is dus nog altijd een mannenmonopolie.

Waarom komen dan niet meer vrouwen daartegen in opstand? Waarom willen zo weinig vrouwen zich nog feministe noemen?

VAN DEN HUL: Het woord feminisme heeft een bijzonder slechte branding gekregen. Mensen - vooral mannen - zijn vaak verbaasd als ze mij in persoon ontmoeten. 'Jij ziet er helemaal niet uit als een feministe,' zeggen ze dan, 'je draagt nagellak en make-up en ook weleens sexy kleding.' Maar ook dat is onderdeel van mijn feminisme. Ik ben erg trots op mijn vrouwelijkheid. Daarnaast is in de jaren zeventig, toen de vrouwenbeweging een stuk meer van de barricade dan van de lobby was, het beeld ontstaan dat feministen tegen mannen zijn. Ik vind het jammer dat dit beeld nog altijd bestaat, want voor mij gaat feminisme om het nastreven van gelijkheid en om samenwerking. Ik zeg niet dat vrouwen beter zijn, helemaal niet, het gaat mij juist om de mix.

Maar waarom maken niet veel meer vrouwen zich druk over de ongelijkheid die nog bestaat?

VAN DEN HUL: Omdat heel veel vrouwen het best vinden zo, en zich niet bewust zijn van de mogelijkheden die ze hebben. Veel vrouwen zijn heel tevreden met een parttimebaan, yogalessen en geld om te shoppen. Ze denken dat dat vrijheid is. Maar in Nederland is maar de helft van alle werkende vrouwen economisch zelfstandig. Dat betekent dat er ongeveer 3 miljoen vrouwen in Nederland zijn die het risico lopen om in armoede te raken als hun partner komt te overlijden of als, wat in 33 procent van de huwelijken helaas gebeurt, hun huwelijk strandt. En dan is er ook nog de heersende beeldcultuur. Die heeft ook heel veel impact op hoe vrouwen over zichzelf en hun mogelijkheden denken.

Hoe bedoelt u dat precies?

VAN DEN HUL: Het begint al heel jong. In tv-reclames die op meisjes zijn gericht is alles roze en gaat het over koken, verzorgen, poppen en baby's. Zie je een jongensreclame, dan gaat het over bouwen en beroepen naspelen. En kijk hoe weinig rollen er voor werkende vrouwen in populaire series en films zijn weggelegd. De meeste vrouwen komen in beeld omdat ze mooi zijn, of hebben een verzorgende rol. Dat heeft veel meer invloed dan we denken. Als je kinderen vraagt wat ze later willen worden, dan geven meisjes andere antwoorden dan jongens. Ik maak me er zorgen over dat we met z'n allen onze kinderen brainwashen zonder dat we dat erg vinden.

Gaan we erop achteruit, vindt u?

VAN DEN HUL: In sommige opzichten wel. Denk ook aan die hele size 0 -cultus. Er zijn zeker jongens met anorexia, maar nog altijd aanmerkelijk minder dan meisjes, en de meisjes worden ook steeds jonger. Er zijn inmiddels basisschool- kinderen die al aan het lijnen zijn, en tegelijkertijd verkoopt de winkelketen HEMA kinderstrings voor meisjes. Die cultuur van het vrouwelijk lichaam als object – een object dat zo strak, zo dun en zo jong mogelijk moet zijn - vind ik een akelige ontwikkeling. Want ook dat heeft weer veel impact op het zelfvertrouwen van vrouwen. Een schrikbarend laag percentage van de vrouwen vindt zichzelf bijvoorbeeld mooi. Er wordt ook nog veel te vaak gediscrimineerd op basis van leeftijd als het om vrouwen gaat. In Nederland is twee weken geleden een nieuwslezeres ontslagen bij RTL-nieuws omdat ze te oud is. De mannelijke collega's van hetzelfde programma zijn stukken ouder, maar zitten er wel allemaal nog. Al die kleine zaken bij elkaar maken dat vrouwen toch nog altijd, zoals Simone de Beauvoir in de jaren zestig schreef, le deuxième sexe zijn.

En toch bent u hoopvol gestemd. De eeuw van de vrouw , is de ondertitel van uw boek.

VAN DEN HUL: Dat waren de woorden van de Braziliaanse presidente Dilma Rousseff toen ze als eerste vrouw in de geschiedenis de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties opende. Ik was daar toen, als Nederlandse vrouwenvertegenwoordiger bij de VN, en ik vond het een prikkelend statement. De economische crisis duwt ons in elk geval met de neus op de feiten. Op de kwetsbaarheden van vrouwen, maar ook op de kwetsbaarheden van wat ik de testosteroncratie noem.

In het bedrijfsleven en zelfs in de financiële sector wordt steeds vaker erkend dat de machocultuur niet meer volstaat. Er is iets aan het bewegen, en dat moet ook wel, want kijk naar een willekeurige universiteit: 60 tot 70 procent van de studenten zijn meisjes. In potentie zijn alle ingrediënten aanwezig voor een shevolution. Er staat een groot, hoogopgeleid vrouwenleger klaar om zich te mengen in de strijd. Maar nu is het de vraag of mannen bereid zullen zijn om een stap terug te zetten. Want het probleem is dat de huidige machthebbers belang hebben bij het bewaken van de status-quo.

Volgens Facebook-topvrouw Sheryl Sandberg ligt een en ander toch vooral aan de vrouwen zelf. Die moeten zich minder wegstoppen en beter leren onderhandelen, zegt ze. Bent u het daarmee eens?

VAN DEN HUL: Ik ben het met haar eens dat vrouwen een deel van de oplossing zijn. Ze moeten leren hun angsten opzij te zetten en beter voor zichzelf op te komen. Dat is voor heel veel vrouwen moeilijk, en het begint al bij zoiets kleins als een salarisverhoging vragen. Maar Sandberg stapt iets te makkelijk heen over het seksisme, dat nog wel degelijk bestaat op de werkvloer en in de bestuurskamers. Als vrouw krijg je daar gedurende je leven zeker een aantal keren op cruciale momenten mee te maken. En dan kun je wel zeggen dat vrouwen beter voor zichzelf moeten opkomen, maar dat vind ik iets te kort door de bocht. Ook in mijn beroepspraktijk heb ik nog vaak met seksisme te maken. Post die is geadresseerd aan meneer Van den Hul, mensen die denken dat ik de secretaresse ben van meneer Van den Hul en zich afvragen wanneer hij komt... Ik heb verdorie een cv dat langer is dan veel cv's van mannen die ik ken.

Vrouwen zijn op dit moment beter toegerust voor de economie van de toekomst, betoogt u.

VAN DEN HUL: Dat klopt. Het is niet voor niets dat meteen na de crisis in de Verenigde Staten driekwart van de ontslagen onder mannen viel. Inmiddels werken er in Amerika ook meer vrouwen dan mannen. Dat komt omdat in onze huidige economie spierballen veel minder belangrijk zijn geworden dan denkkraft, empathie en talenkennis. Dat zijn vaardigheden die vrouwen de laatste tijd beter hebben ontwikkeld dan mannen. Je ziet het ook op business schools. Daar worden nu vrouwelijke vaardigheden en zaken als empathisch leiderschap onderwezen. Een leiderschap dat niet zozeer met de vuist op tafel slaat, maar dat werkt in de geest van teamwork en door middel van gesprek. Waarmee ik niet wil zeggen dat een bedrijf dat alleen door vrouwen wordt geleid het ideaal is, of dat de panacee erin bestaat alle

mannelijke managers door vrouwelijke managers te vervangen of door mannelijke managers met een vrouwelijke leiderschapsstijl. Nee, een goede balans tussen mannen en vrouwen is de oplossing. Uit ontzettend veel academisch onderzoek blijkt ook dat de kwaliteit van een team toeneemt als er meer diversiteit is. Omdat je dan bijvoorbeeld een groter probleemoplossend vermogen hebt.

Maar hoe komen we tot zo'n goede balans? Toch maar quota?

VAN DEN HUL: Ik was vroeger fel tegen quota. Benoemd worden omdat ik vrouw ben? Alsjeblieft niet, ik wil op eigen kracht die top bereiken. Maar inmiddels heb ik moeten erkennen dat het te lang zal duren. Dat komt door de fenomenen die zich voordoen aan de top: de oude mannen die de macht hebben zijn helemaal niet geneigd om verandering te stimuleren. Die vinden dat hun stoel heel fijn zit. Bovendien werken de bestaande selectiemechanismen tegen vrouwen. Mannen selecteren sneller iemand die op henzelf lijkt. Je ziet dan ook dat in bedrijven waar genderdiversiteit wél lukt, er vaak iemand aanwezig is die daar een prioriteit van heeft gemaakt en het top-down heeft ingevoerd.

Heeft uw boek, waarin u mannen oproept om samen met vrouwen de strijd voor vrouwenemancipatie voort te zetten, ook bij mannen positieve reacties losgemaakt?

VAN DEN HUL: Zeker. Er is wel degelijk een groeiende groep mannen die zich niet meer thuisvoelt in die hokjesgeest van vroeger, en die genoeg heeft van de wereld zoals hij is. Vrouwen zijn overigens niet de enige groep die wat te winnen heeft bij een omwenteling. Ook jonge mannen, merk ik, herkennen zich in wat ik uitleg over die bestuurskamercultuur en de oudere witte heteroseksuele mannen die er de macht uitmaken. Ook zij komen daar minder makkelijk tussen. Hetzelfde geldt voor mensen met een niet-westerse achtergrond.

Wat vindt u eigenlijk van de harde acties van de feministische protestgroep Femen, die met haar toplessdemonstraties vrouwen wakker wil schudden?

VAN DEN HUL: Mijn keuze zou het niet zijn. De shock and awe -benadering van Femen leidt uiteindelijk tot meer weerstand in plaats van tot duurzame verandering. Hun doelstellingen onderschrijf ik van harte. Ik ben het ook absoluut met ze eens dat het vrouwelijk lichaam van ons is en dat we er vrij over moeten kunnen beschikken. Maar je borsten gebruiken om mannen ervan te overtuigen je serieus te nemen of je meer rechten te geven, werkt volgens mij averechts. Zeker als je dat doet in landen als Tunesië of bij een moskee in Parijs. Dat leidt alleen tot oplopende wederzijdse

spanningen en doet de uiteindelijke toenadering meer kwaad dan goed. Ik pleit juist voor een pragmatisch feminisme. Een feminisme niet omdat het moet, maar omdat het werkt. Een feminisme ook dat verschillende talen spreekt, letterlijk en figuurlijk. Een feminisme dat aan een bedrijf kan uitleggen dat meer vrouwen aan de top meer winst oplevert, dat aan mannen kan uitleggen dat feminisme werkt omdat ze er zelf lol aan beleven om meer tijd met de kinderen door te brengen, en dat aan vrouwen kan uitleggen dat feminisme werkt omdat ze zichzelf zo beter kunnen ontplooiën en economische zelfstandigheid op de lange termijn de beste keuze is. Een feminisme zonder het wijzende vingertje ook - wat er natuurlijk heel lang wel heeft ingezet. In het feminisme is er ook plaats voor huisvrouwen, zeker, maar dan graag ook wel wat meer huismannen.

Na jaren te hebben gezwegen, schrijft en praat u openlijk over het huiselijk geweld dat u in een vorige relatie is overkomen. Hoe kon zo iets gebeuren met een succesvolle en vrijgevochten vrouw zoals u?

VAN DEN HUL: Ik heb me ook heel lang afgevraagd hoe het toch mogelijk is dat ik mij heb laten slaan. Tot ik daar met anderen en ook met professionals over ging praten. Die zeiden dat dit nu juist het probleem is. We denken dat zo iets alleen maar gebeurt bij heel zielige en zwakke vrouwen. Onzin, natuurlijk. Dat het mij kon overkomen, bewijst maar dat het iedereen kan overkomen. Ik was toen dezelfde persoon als nu, even feministisch en onafhankelijk. Ik heb van die ervaring geleerd dat huiselijk geweld iets is wat erin sluipt. Met hele kleine stapjes gaat het steeds verder en verder. Het begint eerst met jaloers gedrag. Dan gaat het naar af en toe een enorme scheldpartij. Daarna is dat dagelijks. En vervolgens beginnen de eerste fysieke bedreigingen, om uiteindelijk bloedend op de grond te eindigen. Het is een langgerekt traject, waarbij je helemaal niet in de gaten hebt dat het van kwaad naar erger gaat.

En waar u op dat moment ook met niemand over sprak?

VAN DEN HUL: Nee, ik schaamde me dood. Dat is ook de reden dat ik er nu wel over schrijf en praat, om het taboe te doorbreken. Het is namelijk een heel groot probleem. In Nederland is de politie om de zes minuten bezig met een melding van huiselijk geweld. Wereldwijd is geweld een van de grootste doodsoorzaken van vrouwen. Ik had veel eerder hulp moeten vragen. Ik wilde het allemaal zelf oplossen, het superwomancomplex noem ik dat. Daar hebben meer vrouwen last van.

Op 14 maart neemt Kirsten van den Hul in het Kaaitheater deel aan een debat over de rol van vrouwen in protestbewegingen. Info: www.kaaitheater.be

9 Journalistiek eindproduct